

Katonai Jogi és Hadijogi Szemle

A Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság Tudományos Folyóirata

---

Szerkesztői előszó

Till Szabolcs Péter

Alkotmányos változatok migránsokra és terrorra

Kelemen Roland

Pillanatképek a kivételes állapot elméleti kérdéseinek köréből

Farkas Ádám

Debate of strong state, good state and rule of law

Takó Dalma

A katonai büntető anyagi és eljárási jog a Tanácsköztársaságban

Pongrácz Alex

Megtalálni Ariadné fonalát?

Dohy Beatrix

Egy újabb darab a katonai büntetőjog történetének kirakósában

4. évfolyam (2016.) 1-2. szám

Főszerkesztő

Dr. habil. Hautzinger Zoltán
Ph.D.

Társszerkesztők

Dr. Csiha Gábor alezredes
Dr. Farkas Ádám főhadnagy

A Szakmai Bizottság tagjai:

Dr. Barna Attila Ph.D.
Prof. Dr. Blaskó Béla CSc. r. vezérőrnagy
Dr. Bánhegyi Gábor vezérőrnagy
Dr. Kádár Pál Ph.D. dandártábornok
Dr. Lattmann Tamás Ph.D.
Prof. Dr. Vókó György DSc.

Felelős kiadó

Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság
1055 Budapest, Markó u. 27.

A kiadó képviselője

Dr. Székely György nyá. dandártábornok

Megjelenik

Elektronikusan 6 havonta
és évközi különszámokkal

Közzététel helye

www.hadijog.hu

ISSN

2064-4558

A borítót tervezte:

Dr. Czebe András (czprod.co@gmail.com)

A tanulmányokban foglaltak kizárólag a szerzők szakmai álláspontját tükrözik és azok nem azonosíthatók sem a szerkesztők, sem a kiadók állásfoglalásaként.

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

Tartalom

Szerkesztői előszó 3

TANULMÁNYOK

Till Szabolcs Péter

Alkotmányos változatok migránsokra és terrorra 7

Kelemen Roland

Pillanatképek a kivételes állapot elméleti kérdéseinek köréből 65

MŰHELY

Farkas Ádám

Debate of strong state, good state and rule of law. Additions to the beginning of the Austro-Hungarian Monarchy's Military Legal debates 83

Takó Dalma

A katonai büntető anyagi és eljárási jog a Tanácsköztársaságban 97

FÓRUM

Pongrácz Alex

Megtalálni Ariadné fonalát? 121

Dohy Beatrix

Egy újabb darab a katonai büntetőjog történetének kirakósában 127

Szerzőink 133

A publikálás feltételei 135

Szerkesztői előszó

Tisztelt Olvasó!

A Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2016. évi 1-2. száma két lapszám összevonásával, egy tervezett 2016. évi különszám és a 2017. évi összevont lapszám előfutaraként jelenik meg.

A szerkesztők megkezdték a lap megújítását, amit a korábbi eredmények megőrzésére törekvés és az élénkítés, illetve az olvasói igények kielégítésének szándéka együtt jellemez. Ennek része a periodika belső tagolásának megváltozása, valamint az a törekvés, hogy a terjedelmesebb tanulmányok mellett a gondolatébresztő rövidebb írások, valamint a recenziók és esetlegesen az interjúk és eseménybeszámolók is nagyobb mértékben tudjanak megjelenni a Katonai Jogi és Hadijogi Szemlében.

Bízunk abban, hogy a Tisztelt Olvasók értékesnek találják a megkezdett változtatásokat, s ennek egyik visszajelzéseként írásaikat is egyre nagyobb számban küldik meg Szerkesztőségünknek akár a Tanulmányok, akár a Műhely, akár a Fórum rovatokba.

Ezektől vezérelve kívánnak hasznos időtöltést

a szerkesztők

Budapest, 2017. augusztus 31.

TANULMÁNYOK

Till Szabolcs Péter

Alkotmányos változatok migránsokra és terrorra¹

A doktori disszertációm² véglegesítése során – szemben a munkahelyi vitára bocsátott 2014. decemberi változattal – azzal a kihívással szembesültem, hogy a korábban önálló tanulmányként megjelentetett, az Alaptörvény és a sarkalatos honvédelmi tárgyú törvények koherenciájának zártságát kifejtő értékelés³ helyett a dolgozat javaslatokat tartalmazó záró fejezettel egészüljön ki. Mindez azt a hipotézist is erősítette, hogy a szabályozás megítélése szempontjából nem elégséges pusztán az alkotmányjogi követelményeknek való megfelelés, hanem a nemzetközi viszonyok által kiváltott körülmények közötti alkalmazhatóság az alkotmányos megfelelés tényleges próbája. Ha a honvédelem nemzeti ügy, de akár az elemeinek kapcsolódási hibái következtében, akár a rendszer egészének alkalmatlansága miatt működési hiátusok merülnek fel, akkor a 'de lege ferenda' szabályozási állapot vonatkozásában javaslatok válnak szükségessé. A honvédelmi alrendszer működőképességének megítélése szempontjából pedig egyaránt releváns szempont a haza katonai védelmére való alkalmasság, valamint a kollektív védelmi kötelezettséget eredményező szövetségi rendszer(ek) nemzetközi jogi alapú⁴ igényeinek való megfelelés is.

---

¹ A kézirat 2016. júliusában került lezárásra.

² Lásd Till Szabolcs: A honvédelem alkotmányos kereteinek hangsúlyeltolódásai a rendszerváltástól az Alaptörvényig. Budapest-Róma, ELTE AJK Politikatudományi Doktori Iskola, 2015.

³ Lásd Till Szabolcs: Tézisek az Alaptörvény és a honvédelem sarkalatos törvényi szintjének összefüggéseiről. In MTA Law Working Papers 2014/42. szám. (letöltve: 2016. május 14. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/214_42_Till.pdf)

⁴ A nemzetközi jogi megalapozás alatt kiterjesztően értve a célrendszer hangsúly-eltolódásait az alapító szerződés módosítása nélkül is: lásd a NATO különböző stratégiai koncepcióit.

A disszertáció 2015. június eleji leadásához képest az év nyarán a katonai-biztonsági szempontból értékelhető kérdésfeltevések mennyisége a korábbiaknál számottevőbbé vált, vitathatatlanná téve az időszerűség kérdését.⁵ Azon feltételezésem ugyanakkor egyidejűleg megdőlt, hogy rendelkezésre áll a kellő idő a szabályrendszer szisztematikus újra-gondolására. A felülvizsgálatot végső soron a tömeges migráció kezelésének kényszere váltotta ki, nem pedig a 2015 tavaszán dominánsnak tűnő ukrainai orosz-NATO konfliktus. Gyors egymásutánban zajlott le az illetményrendszer korrekciója, a feladatrendszer rendészeti irányokba tágítása és végső soron a honvédelmi felső-vezetés hatékonyságának kormányzati bírálata.⁶ A migrációs nyomás csökkenését követően e folyamathoz kapcsolódott a terrorveszély tematizálása,⁷ illetve a szabályozás útján történő kezelésére irányuló kormányzati törekvés.

A rendszer egészének működőképessége azonban nem függhet egyrészt kizárólag a konkrét kihívás milyenségétől, mivel – mint arra a disszertáció is utal – az egyes forgatókönyvek átváltása reálisan fennálló lehetőség, másrészt pedig az alulról felfelé építkező, ad hoc problémakezelés nem mellőzheti a stratégiai, rendszer-szintű elemzést, a kapcsolódási és döntéshozatali pontok bemutatását. El kell tehát végezni a záró fejezet újraértékelését új szempontok

---

⁵ Lásd különösen Farkas Ádám: Az állam fegyveres védelmi rendszerének kérdései a kortárs fenyegetések tükrében. In *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle* 2015/1. szám, 5-51. o., Farkas Ádám: A totális államtól a totális háborún át a totális védelemig. In *MTA Law Working Papers* 2015/34. szám. (Letöltve: 2016. május 14. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2015_34_farkas.pdf)

⁶ A rendszerváltás óta nem volt honvédelmi miniszter, aki két ciklusban látta volna el e feladatot. Ugyanakkor olyan sem volt, aki megkezdett ciklusát ne töltötte volna ki. 2015-re a tárca mindkét miniszteriális különlegessége megszűnt.

⁷ A biztonság növelési tendenciákról, a terrorfenyegetettség szubjektív értékeléséről és a terrorellenes fellépés irányairól lásd Tóth Péter: A terrorveszélyhelyzet-diskurzus margójára. In *SVKI Nézőpontok* 2016/1. szám. Budapest, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Stratégiai és Védelmi Kutató Intézet, 2016.

segítségével, immáron meghaladva a disszertáció 2014-es választási cezúráját is. A disszertáció mintegy 20 javaslata⁸ egyes elemeinek

-
- ⁸
- 1) a szabályozás háború-modelljének újragondolása,
  - 2) a védelmi **szcenáriók modellezése** a fegyveres védelmi terv körén kívül is,
  - 3) a Honvédelmi Tanács működtetésére való átállás begyakorlása, a működési okmányok terveinek aktualizálásával,
  - 4) a vezetési rend és a közjogi döntéshozatal időigényének modellezése,
  - 5) a hiányzó rendkívüli állapot honvédségi működési és jogállási eltérő szabályok kihirdetésre alkalmas állapotba hozása,
  - 6) az Alaptörvény és a Hvt. szükséges körű pontosítása a **feladatköri prioritások** visszaállításával, újra-gondolva a nem normaszöveg-pontosságú stratégiai szabályozók szerepét,
  - 7) a befogadó nemzeti támogatás intézményrendszerének összkormányzati felülvizsgálata, lehetőségeinek erősítése,
  - 8) az EU és NATO döntéshozatali mechanizmusok nemzeti átfedéseinek újragondolása,
  - 9) a Magyarország területén kívüli szövetségi feladatok forgatókönyveinek modellezése,
  - 10) az ország területén kívüli missziós feladatok prioritás-sorrendjének újragondolása,
  - 11) politikai-alkotmányos vita a haderő **belső karhatalmi feladatainak** korlátozottságáról,
  - 12) a terror-elhárító feladatokba való bevonhatóság vizsgálata a **területbiztosítási feladatoktól** a rögtönzött robbanóeszközök hatástalanításáig,
  - 13) a **fegyverhasználati szabályok** törvényi szintű felülvizsgálata,
  - 14) a **kényszerítő eszköz-használati, valamint a civilekkel szemben alkalmazható igazgatásrendészeti koncepció és szabályok** kidolgozása,
  - 15) az intézményes **rendőrségi együttműködési szabályok** bővítése,
  - 16) a döntéshozatal időigényének modellezése, gyorsító intézményi lehetőségek beépítése, a csapatmozgás-engedélyezési tárgykörök kivételével,
  - 17) a készség fokozására alkalmas intézkedések begyakorlása,

relevanciája ugyanis némileg megváltozott, a rendszerezés igénye ugyanakkor sürgetőbb, mint valaha, még akkor is, ha már az *egyes törvények Magyarország államhatárának hatékonyabb védelmével és a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról szóló 2015. évi CXLII. törvényig* bezárólag a javaslatok mintegy fele mérlegelést nyert. Az igazi cezúrát mégis az *Alaptörvény 2016. június 14-én kihirdetett hatodik módosítása* és a hozzá kapcsolódó, az *egyes törvényeknek a terrorveszélyhelyzettel kapcsolatos módosításáról szóló 2016. évi LVII. törvény* valósította meg: első alkalommal került sor kormányzati kezdeményezésre az Alaptörvény módosítására, legalább részleges ellenzéki támogatással.

A *'tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet kezelése'* fogalmának bevezetése 2015. őszén ugyanakkor elsődlegesen az alkotmányozó kétharmad hiányából eredő szabályozási technikaként értelmezendő, mivel a kormányzati manőverezési lehetőséget a Jobbik által benyújtott Alaptörvény-kiegészítési javaslat leszűkítette.⁹ Nem először fordult azonban elő e technika alkalmazása a honvédelmi szabályozás történetében, azonban ez semmiképp sem lehet alkalmas a honvédelmi funkcióval összefüggő össznemzeti konszenzus kialakítására.

Technikai szempontból a konszenzus elvi lehetőségét jelentette a 2016. év elején a kormányzat által kezdeményezett egyeztetési folyamat, a kompromisszum limitált jellegére utal ugyanakkor az elfogadás napján benyújtott baloldali ellenzéki

---

18) a katonai kötelezettségi rendszer felülvizsgálata, hierarchizálása,

19) a költségvetési keretek felülvizsgálata, a **személyi járandóságok emelése** a fejezeten belüli költségvetési arányok egyidejű fenntartásával,

20) a hadkötelezettség visszaállíthatóságát biztosító intézményrendszer működőképességének ellenőrzése,

21) a **kiképzettség** szintjének emelése.

⁹ Lásd a Magyarország Alaptörvényének hatodik módosításáról szóló T/5963. számú törvényjavaslatot.

tematizálás.¹⁰ A parlamenti megosztottság azonban legalább egy elemében mégis konszenzust hordoz: a 2016. júniusi szövegváltozatok mindegyike hordozza a rendszerváltás során kialakított azon közjogi tabu meghaladását, amely szerint a magyar fegyveres erőnek főszabályként nem lehet belföldi, fegyverhasználatot is megengedő feladatköre. Az ehhez vezető, közjogi vitáktól sem mentes út ugyanakkor az elmúlt másfél évben nem eredményezte a közösen befogadott tematika visszahatását az Alaptörvény egészének legitimitására: végső soron a balliberális ellenzék a konszenzus körén kívül maradt. Ebből a szempontból vethető fel záró gondolat kísérletként a T/11024. számú módosító javaslat kormányzati befogadhatóságának lehetősége.

Az elmúlt év honvédelmi feladatrendszeri szabályozásának folyamata ugyanis egy ellenzéki javaslat el nem fogadásából eredő kormányzati kényszerpályától egy balliberális alternatíva-képzési kényszerpályaként is leírható. A migráció- és a terrorveszély-kezelés szabályozási módjainak két eltérő technikájú, eltérő kormányzati megoldási kísérlete így gyakorlatilag egyidőben lezajlott két esettanulmányt eredményezett, közös háttérében a kormányzati többség alkotmányozó jellegének elvesztéséből eredő következményekkel. Ennek értékelése során a jelen tanulmány a rendszer belső hangsúlyainak elemzését követően a két esettanulmány sajátosságainak összevetéséből vonja le a közös tanulságokat.

1. A kapcsolódások általános értékelése

A jelen tanulmány a disszertáció javaslatainak sorrendjétől az értékelési rendszer zártsága érdekében eltér. Kiinduló tételünk szerint ugyanis a haza katonai védelmének funkciója elsődlegesen a fegyveres védelem (szövetséges) országok között megvalósuló változatán alapul, amelyhez képest az egyes feladatokra való alkalmasság további elemek bevonását eredményezheti. Azonban

---

¹⁰ Lásd a Magyarország Alaptörvényének hatodik módosításáról szóló T/11024. számú törvényjavaslatot.

sem a NATO stratégiai koncepció óta a Wales Summit Declaration 3. pontjában súlypontokkal átértelmezett hármaskör (kollektív védelem / krízis-menedzsment / kooperatív biztonság), sem pedig az alkotmányos feladatrendszeri részletezés nem kérdőjelezheti meg a haza katonai védelmének elsődlegességét.¹¹

Szemben azonban a migráció-kezelési kisebbségi állásponti dilemmával a *haza katonai védelme* szempontjából tipikus esetben elfogadható az az érvelés, amely a szövetségi rendszer tagjaként a teljes önvédelem igényéhez képest egy *együttműködésben való alkalmassági szintet*¹² irányoz elő azzal a feltétellel, hogy a nemzetközi szerződésből eredő kollektív védelmi automatizmus érvényesüléséig az *önvédelem elégséges fokát* kell biztosítani. E vonatkozásban tehát a szövetségi rendszerre alapozás inkább időbeli, mint területi korlát: a fenntarthatóság későbbi szakaszának terheit vállalja át a befogadó nemzeti támogatás által elősegített belföldre irányuló csapatmozgás. Mindez ugyanakkor nem feltétlenül érinti a Washingtoni Szerződés 5. cikkének érvényesíthetőségét megalapozó támadás terjedelmét: a segítséget kérő ország, és a szövetség egészének mérlegelése a támadás kiváltására való alkalmasságáról eltérhet ugyan, de – különösen a már precedensekkel vagy politikai dokumentumokkal alátámasztott esetekben¹³ – vélelmezhető a

---

¹¹ „*What we can assume in the run-up to the meeting is that the summit will signal the renewal of NATO as a military alliance or at least remind us of its primary task – territorial defense. The war in Ukraine and the occupation of Crimea, the crisis in the Middle East and mass migration to Europe along with the rise of new threats, like terrorism, all give a new urgency to the search for a new security paradigm, - a paradigm of a resilient alliance that is ready to face the sad fact that war has once again become part of the spectrum of modern statecraft.*” Redłowska, Kinga: Preface In: Redłowska, Kinga: NATO – Rethink / Realign / React – Tackling security challenges together. Warsaw, Institute for Eastern Studies, 2016. 4. o.

¹² Természetesen az állandó és teljes alkalmasság lenne az ideális szint, ami viszont finanszírozhatatlan.

¹³ Precedensként a szeptember 11-i típusú terror, politikai minősítésként pedig a kiber-támadás ad hoc értékelése jelent meg. Ukrajna és Georgia

szövetségi fellépés. Az automatizmus hiánya itt a szövetség szavahihetőségét kérdőjelezné meg. Markánsabb probléma ugyanakkor a „háborús küszöb alatt tartott” eseménysorozat kezelhetősége: a nemzeti érdekkörben tartás itt ugyanis már valószínűsíthető.

Némi mozgásteret jelenthet ugyanakkor mégis az időbeliség vonatkozásában a *fenyegetés* tényleges támadással való következményi összekapcsolása. Ez azonban legfeljebb az Észak-Atlanti Szerződés 4. és 5. cikkének kapcsolódása és politikai dokumentumok szempontjából jelent újdonságot, a rendkívüli állapot alkotmányos tényállása vonatkozásában viszont eredendően adott. E szempontból tehát a Wales Summit Declaration, a nemzetközi jogi peremfeltételek értelmezési tartománya közeledett a hazai tényálláshoz amellet, hogy a mérlegelési tartomány kiterjesztésére a hazai szabályozásban a megelőző védelmi helyzet kialakításával is sor került.

A honvédelem és a szövetségi rendszer védelme így mindkét oldalról a NATO-csatlakozás időpontja szerinti jogállapothoz képest magasabb szinten biztosított, amit azonban a hibrid technikák amortizálhatnak. Míg azonban valamennyi rendszerváltás utáni honvédelmi törvény szabályozási modellje az elhúzódó világháborús igény- és eszközrendszer, az egyes alapjog-korlátozó intézkedések szükségessége és alkalmassága vitatható szabályozási tartalomává vált.

A felülvizsgálathoz a megelőző védelmi helyzet kihirdetését előkészítő kormányzati eszközök újragondolása jelenthet kiindulási pontot, mivel az egyrészt a NATO Válságreagálási Rendszeréhez kapcsoltan legalábbis részleges értékelést és begyakorlást nyert. Másrészt viszont az azonnali kihirdethetőség igénye eltérő kockázatok kezelésére való alkalmassági elvárást hordoz. Nem eldöntött ugyanakkor az alkotmányos dogmatika oldaláról, hogy a külső fegyveres támadás kategóriájába beletartozhat-e egy *kizárólag*

---

példája ugyanakkor bizonyítja, hogy az 5. cikk alkalmazhatósága szempontjából mereven elhatárolandók a tagok és a partnerek.

kibernetikai támadás esetleges társadalmi vagy fizikális destrukcióban megjelenő következmény-rendszere. Szövetségi oldalról az eseti elbírálhatóság feltétele mellett az 5. cikk alá tartozás elismerésére utaltunk, a hazai értelmezésbe vonhatóságra viszont csak a kibernetikai védelmi stratégia megléte utal, megosztott belügyi, nemzetbiztonsági és katonai hatáskörökkel.

Míndez pedig átvezet az ukrán fejlemények alapvető következtetéséhez: míg a „*kis zöld emberek*” megjelenése alkotmányosan kezelhető a *váratlan támadás* kategóriájában, az ennek következtében potenciálisan kialakuló *szükségállapot* vagy *rendkívüli állapot* kimenet elkülöníthetősége egyre kevésbé áll fenn. E szempontból tehát mégis pozitív döntésként kell értékelnünk a szükségállapot honvédelmi törvényen belül tartását, amely ráadásul az elmúlt évi módosítások alapjának is bizonyult.

A befogadó nemzeti támogatás jelentősége viszont éppen a háborús küszöb alatti beavatkozás lehetősége szempontjából igényel átgondolást, amelynek során az alapelvi rendelkezések eltérő értelmezése az interoperabilitás akadályává is válhat.¹⁴ Míndez még akkor is igaz, ha a szövetségeseink, illetve az EU-tagországok közötti érzelmi eltérés racionális determinációkkal is magyarázható.¹⁵ A háborús küszöb alatti kockázatok mérlegelése és a kezelhetőség gyakorlati biztosíthatósága így válik alapkérdéssé. Nem lehet ugyanis kizárólag katonai logisztikai problémaként kezelni olyan kérdéseket, amelyeknek adó-optimalizálási kimenetük van nemzetközi és belső vonatkozásban egyaránt. Jobb későn, mint soha felismerni annak jelentőségét, hogy nem csupán a munkahelyteremtő

---

¹⁴ Az interoperabilitás amerikai értelmezési szintjeiről részletesen lásd: Deni John R.: Maintaining transatlantic strategic, operational and tactical interoperability in an era of austerity. In *International Affairs* 90:3, 2014, 585-586. o.

¹⁵ Lásd román olvasatban Jucan, Marius: Between resistant past and unsettled futures, is there a present for transatlantic relations? In *On-line Journal Modelling the New Europe* Issue no 11/2014. 33-50. o. (letöltve: 2016. május 14. <http://neweurope.centre.ubbcluj.ro/wp-content/uploads/2014/07/Online-Journal-No.-11-June-2014-1.pdf>)

beruházások adópolitikai támogatása térülhet meg elvben, hanem a biztonság fokozását eredményező kedvezmények is, legyen szó a BNT elősegítéséről vagy az önkéntes tartalékos katonák foglalkoztatásához kapcsolódó munkáltató-támogatási programokról. Ha pedig a korábbinál szélesebb körben merült fel a szövetséges előretolt alakulatok betelepítésének, vagy legalábbis ideiglenes tartózkodásának igénye, ezek működtetésével összefüggésben szükséges a nemzetközi szervezeti döntéshozatal felgyorsításának igényéhez kapcsolódva a nemzeti érdekek fokozottabb érvényesítése, az eddigi gyakorlat változtatása árán is. Amikor a nemzeti döntéshozatali eljárási rend preferenciális szabályokat határoz meg a NATO és az EU vonatkozásában, nem vállalható fel adott esetben egy releváns csendtörés elmaradása az azt megalapozó nemzeti politikai szintű döntés nélkül. E vonatkozásban adott esetben a belső jogba átültető eljárás jogforrási szintre is kiható következményekkel járhat, ahol pedig az előkészítés hiányossága nemzetközi bírálatokat alapozhat meg. Ugyanakkor a NATO-EU szintet el nem érő együttműködési formák, így aktuálisan a V4 együttműködés sui generis feladatellátása is alkotmányos mérlegelést igényel: a jelenlegi preferenciális eljárási szabályok ugyanis csak a NATO/EU eljárásrendhez kötődnek, az ezeknél szűkebb regionális együttműködési formák esetében az országgyűlési döntéshozatal a meghatározó, annak teljes időspektrumával együtt. Utóbbi nem feltétlenül helytelen, de mindenképpen mérlegelést igényel.

A veszélyeztetési tényállás és a megvalósult támadás feltételrendszerének közelítése, a 4. és 5. cikk összekapcsolása ugyanakkor azzal a következménnyel is jár, hogy az ország területén kívüli katonai feladatok elmúlt évtizedekben kialakított dogmatikai kategorizálását is újra kell gondolni legalább további két szempontból. Elméletileg hierarchizálni kell a feladatokat abból a szempontból, hogy a személyi állomány vagy technika elégtelensége esetén melyek élveznek a többiekkel szemben prioritást, illetve értékelni kell a külső feladatokat a haza katonai védelme irányába történő átfordulás lehetősége vonatkozásában is. E minél szélesebb körű modellezés az Alaptörvény fegyveres védelmi tervvel

összefüggő bizonytalan megfogalmazásával kapcsolatos vita meghaladásán túl azzal az előnnyel is jár, hogy az egyes tervek elemeinek modul-rendszerű kialakításával bővebb, de költséghatékony szinten tartható tervezés alakítható ki. A modellezés során ugyanakkor a potenciális kapcsolódási pontok beazonosítása különös jelentőségű, mivel az alkalmatlanság a legrágább opció.

A szituációk kimunkálása és az esetleges forgatókönyvek begyakorlása során ugyanakkor a részvétel nem korlátozható a katonai végrehajtói szintre: az alapvető késelem esélye ugyanis az irányítói szint gyakorlatlansága és döntés-halasztási attitűdje következtében más szinten korrigálhatatlan következményeket hordozhat. Különösen a hatáskör hiányában hozott döntés közjogi érvénytelensége válhat jelentős politikaformáló tényezővé. Nem véletlen az interoperabilitási mozzanatok között a vezetetség kiemelt értékelése: folyamatosan szükséges, de nem kizárólagosan elégséges feltételről van szó, amelynek hatékonyságát a nem valós információkkal való megalapozottság rendítheti meg. Ha viszont az azonnali / gyors reagálásra való képesség önértékké vált, azon technikák begyakorlása is szükséges, amelyek a döntéshozatali jogkörök megsértése vagy elvonása nélkül biztosítják az előkészületi mozzanatok egyidejűségét, párhuzamos megvalósítását.

A magasabb szintű döntés elmaradása esetén természetesen a következményi előkészületi lépés költségesebbé válhat, azonban a költségek minimalizálására irányuló törekvés semmiképp sem eredményezheti a tartalmi döntés szükségességének kétségbe vonását: egy esetleges logisztikai vagy kiképzési mozzanat így akár a politikai döntés elmaradása esetén eredményezhet költségeket, azonban a tényleges folyamat az egyes döntési elemek időrendjének részleges összetolásán túl nem optimalizálható. Az indokolatlan költségek elkerülése érdekében ugyanakkor az irányítási szféra döntéshozatali idejének optimalizálásától is célszerű tartózkodni, némi racionális mérlegelési és ütemezési játékkeret engedve, a döntéshozó fórumok működési sajátosságaira is figyelemmel. Ez alapján például célszerű a működési szünetek, ünnepnapok – főszabályként történő – figyelembe vétele is.

Az ünnepnapokhoz, valamint a vasárnapi szolgálatteljesítéshez kapcsolódóan ugyanakkor az egyes közpolitikai döntések honvédelmi következményeinek mérlegelése is indokolt: ennek során a szolgálati jog békeidejű sajátosságainak – arányosságra törekvő – bevezetése mellett tovább már nem mellőzhető a háborús szolgálati jog elveinek a kimunkálása. Adott esetben ennek visszahatásai lehetnek a sarkalatosági elvárásokra is, de mindenképpen erőforrásokra kiterjedő módon kell érvényesülniük. Nem lehet az a kiinduló hipotézis, hogy a jogállási különös szabályozás tartalma irreleváns, mivel azonnali felülírhatósága rendelkezésre áll. Azonban itt sem lehet a szabályozási cél az optimális körülmények közötti alkalmazhatóság: a szabályozási modellnek reális feltételezéseken kell alapulnia. Adott esetben például a szabályozás irányát befolyásoló kérdés, hogy egy háborús helyzetben a szabályozó inflációs tevékenységet emel-e a szabályozás modelljébe, vagy pedig járandóság-csökkentéseket feltételez, esetleg hosszabb távú államadósság kialakításával kívánna fedezni az objektív többlet-költségeket. Adott esetben például a járandóságok szabályozása vonatkozásában mindennek az automatizmusok szabályozásában is meg kell jelennie.

A feladatrendszer módosíthatóságának definiálása ugyanakkor nem mellőzhető kérdés: legyen szó pozitív felsorolások nyitottságáról és szintezéséről, illetve tilalmi/korlátozási listák fenntarthatóságáról jogszabályi szinteken és politikai dokumentumokban egyaránt. Tekintettel arra, hogy a nemzetközi gyakorlatban a rugalmas változtathatóság igénye adott, ugyanakkor az emberi jogi bírálókat a szélsőséges helyzetben okozható sérelmek generalizálására irányulnak, a mérlegelés során állást kell foglalni a garanciák és a szükségesség szempontjainak összemérése vonatkozásában is. E ponton csekély vigasz, hogy a fegyverhasználat lehetőségét mérlegelő katona késedelménél nagyobb problémát már csak a megalapozatlan fegyverhasználat eredményezhet hosszabb távon. Mindez még akkor is igaz, ha a tévedés esélyét a jog legfeljebb minimalizálni tudja. Azt az esetet ugyanakkor mindenképpen célszerű mellőzni, amelyben az alkotmányos elvek

alkalmazója reménykedik a döntő helyzetben limitált ideig döntési pozícióban lévő katonai tudatos és szükségszerű szabálysértésében.

Mindez a tisztán belső okból kialakuló *szükségállapot*, vagy *a sui generis veszély-tényállások*¹⁶ vonatkozásában ugyanakkor a békemissziós rendfenntartási tapasztalatokra és eszközrendszerre is tekintettel vetette fel a hazai bevetetőségi¹⁷ korlátozás meghaladásának igényét, éppen a szűkös költségvetési források miatt. A költséghatékony javaslatok gyakorlatba átültetésének következménye ugyanakkor a feladatrendszer arányainak eltolódása lett, a korábbi missziós feladatokban érintett személykör jelentős kiterjesztésével. A békeidőszak katonai rendészeti tevékenysége így generalizálódott a migránsok (és az állampolgárok) irányában is megvalósuló aktivitásként. A korábbi történelmi tapasztalatok mellett ezért célszerű a terrortámadások európai katonai következményeinek elemzése is: a katonák tömegeinek kijelölése objektum-védelemre és közterületi megjelenésre személyes veszélyeztetettségüket növeli ugyan, azonban a finanszírozás-növelési igények alátámasztására a személyes megjelenés mindenképpen alkalmas a biztonságérzet emelésén túl. Mindez pedig hatékony érv egy olyan időszakban, amikor a 2%-os honvédelmi GDP arányra tett kormányzati vállalás időtávjának rövidülése és kötelező erejének erősödése egyidejűleg valószínűsíthető.

További alapvető kérdés, hogy a Magyar Honvédség személyi állományának egésze, vagy csak egyes alakulatok/kötelékek alkalmasak a feladatba való bevonásra. Nem kétséges ugyanis, hogy a békemissziós kiképzettséggel és tapasztalatokkal rendelkezők nagyobb valószínűséggel rendelkeznek könnyebben adaptálható ismeretekkel, mint a korábban erre fel nem készítették. Fontos ugyanakkor annak jelzése is, hogy mechanikusan

---

¹⁶ Lásd a „*tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet*” kategóriáját alternatív tematizálással a T/5963. számú Jobbik javaslatot az Alaptörvény hatodik módosításáról, a veszélyhelyzeti kategória nevesítése nélkül, illetve a terrorveszélyhelyzet kormányzati felvetését.

¹⁷ A felhasználás fogalmi értékelését érintő vita miatt ideiglenesen alkalmazott értéksemleges szinonima.

nem lehetséges a tapasztalatok lehívása sem, mivel legalább a korábbi missziós feladat-szabályozás utolsó időállapotának alkalmassági bírálata, valamint a külföldi és belföldi várható szituációk eltéréseinek kimutatása nem mellőzhető. Elég csak arra utalni, hogy a belföldi tevékenység szociális és hagyományos média általi követése megtöbbszörözi azt a társadalmi hatást, amely a külföldi műveleti területek fizikális elzártsága és távolsága miatt redukált. Hasonló hatással jár az érdekképviselési tevékenységi korlátok hiánya is.

Kapcsolódó kérdés, hogy az esetlegesen általánosított karhatalmi feladatkör fegyver- és kényszerítő eszköz-használati következményei a rendőrségi fegyverhasználathoz mérhető mélységű követelményt eredményeznek: nemcsak a légierő fegyverhasználatának civil repülőgépek elleni esetei válnának jogilag és morálisan kezelendő dilemmákká, hanem az általános fegyverhasználat esetköre is a hadijog tárgyköréből a békeidőszaki szabályozás területére kerül vissza, a korábbinál szélesebb érvényesülési körben. A rendőrségi fegyverhasználati körben kialakított alkotmányos dogmatika ugyanakkor orientációs alapként alkalmazható, de az attól való indokolt eltérés is létjogosultságot nyerhet.¹⁸

Ha emellett figyelembe vesszük a készenléti idők rövidülésének nemzetközi trendjét is, a béke időszaki szabályozás háborús szabályozástól eltérő logikájának esélye is beszűkülni látszik: a *döntéshozatal időintervallumának* további szűkítése indokolt. Mivel a haza katonai védelmének esélye nem a nulla valószínűségi tartományba eső feltételezés, el kell gondolkodni a kiképzések intenzitás-növelése körében érvényesülő sui generis korlátozások mellett a katonai jogviszony lényegéből eredő,

---

¹⁸ További kapcsolódó kérdés, hogy a Honvédség mennyiben vállalhatja fel a szolgálati feladat ellátása során jogsértéssel megvádolt katona védelmét a média előtt és bírósági fórumokon. Az igazmondás esetleges hiánya, vagy releváns elemek mellőzése tipikus PSYOPS technika: nem lehet ellene a szokásos méltatlansági reflex eszközével védekezni. Ugyanakkor a feltétlen kiállás az Abu Ghraib típusú szituációkban aránytalanul csap vissza.

jelenlegit meghaladó *sajátképi korlátozó szabályok* alkotmányi vagy törvényi rendszerbe iktatásának szükségességéről is. A védelmi reakció kiváltó oka ráadásul valamennyi alternatívát nyitva hagyja a más hatalom (állami vagy nem állami szerveződés) részéről az országot ért klasszikus, vagy hibrid típusú támadástól szélső esetben a „*magányos farkasok*” terrorjáig bezárólag.

E veszélyek egy része – szélső esetben – a hadkötelezettség békeidőszaki visszaállíthatósága oldaláról is vizsgálatot tesz szükségessé, bár az önkéntes tartalékos rendszer tényleges működése esetén a meglévő alkotmányos szabályozási rendszer tartalékai nem feltétlenül eredményeznek azonnali szabályozási szükségletet a megelőző védelmi helyzet alkalmazhatóságára is tekintettel. Ezzel ellentétben a honvédelem egészének, illetve a haditechnika és a személyi állomány költségvetési támogatások oldaláról történő biztosításának arány-növelése trendként sem mellőzhető: a tényleges alternatíva ugyanis a megtartó-képesség felépítése és a békehiányok felszámolása, illetve a hadkötelezettség visszaállítása között merülhet fel konkrét esetben, ahol ráadásul a feladatrendszer komplexitásának elsajátítására a hadkötelezett állomány csak részlegesen és időbeli késedelemmel lehet alkalmas. A meglévő állomány kötelezettség-rendszerének az anyagi ellátásokkal szemben történő negatív irányú korrekciója pedig nem jelent tartós alternatívát, mivel csak a haderő kiürülését eredményezheti, amely alkotmányosan kizárt opció.

Mindezen egyidejűleg jelentkező szabályozási igényekre tekintettel célszerű ismételten elvégezni a honvédelmi szabályozás egészének rendszerszintű értékelését, amely nem elégedhet meg a legvalószínűbb foratókönyv szerinti alkalmassági szinttel. A honvédelem szabályozási szükséglete ezzel összefüggésben általános jelleggel kell, hogy meghaladhassa a rendszerváltás időszakában kialakított szabályozási konszenzust: a jogállami működés nem lehet a feladatokra való alkalmatlanság szinonimája, mivel a működőképesség nem mellőzhető szempont. E körben a honvédelmi alkotmányosságot is újra kell értelmezni a feladatokra alkalmasság intézményrendszerének a korlátozások mellé építésével. A

megvalósíthatóság szempontjából ugyanakkor az elmúlt év esettanulmányainak vizsgálata általánosítható következtetések megalapozására is alkalmas.

2. Szabályozás az Alaptörvény érintése nélkül – a migrációs forgatókönyv

A rendszerszintű elemzés igényén túl a 2015. nyári-koraőszi tömeges bevándorlás okozta események honvédelmi szegmensének alkotmányossági elemzése¹⁹ felveti egyes megvalósítási elemek kiemelt vizsgálatát, amelyre a következő négy kérdés vállalkozik. Ennek során bemutatásra kerülnek

- 1) az Alaptörvény módosításának elmaradásával kapcsolatos érvek,
- 2) a Honvédség békeidőszaki tevékenységének határai,
- 3) a katonai gyakorlatok átértelmezésének szerepe, és végül
- 4) mindezen problémák kapcsolódása az új típusú válsághelyzethez.

Ad 1) *Az Alaptörvény módosításának elmaradásával kapcsolatos érvek:* a honvédelmi alkotmányosság rendszerváltást követő történetében a lopakodó alkotmányozás a tipikus szabályozási mód: alkotmányozó többségének birtokában, vagy ennek hiányában a kormányzat politikai kompromisszumok vagy zsarolási potenciál árán időről-időre törekedni szokott a limitált módosításokra, tervezett és ütemezett módon.

Legalább egy korábbi általánosan pozitívan értékelt precedens kiemelhető, amikor a reagálás idő hiányában csak a kétharmados szinten kívüli kiegészítésével, de az alkotmányos szint érintetlenül hagyásával valósult meg. Mindez a vörösiszap katasztrófával volt összefüggésben a megelőző kormányzati ciklusban, ahol a veszélyhelyzet korábbi alkotmányos feltételrendszere az oki korlátozottsága miatt zárta ki a human

---

¹⁹ A jelen tanulmánynak nem tárgya a menekültjogi nemzetközi kötelezettségek értékelése.

eredetű ipari katasztrófát. Tervezet szintjén ugyanakkor az önkéntes haderőre áttérésnek is volt alkotmánymódosítást mellőző forgatókönyve, amelynek alkalmazására az ellenzéki álláspont változása miatt végül nem lett szükség. Ezen túlmenően a szeptember 11-i terrortámadások kezelhetőségének modellezése is inkább a meglévő alkotmányos szabályok kiterjesztő értelmezésével valósult meg.

E helyzetektől ugyanakkor a jelen eset annyiban mindenképpen eltér, hogy az Alaptörvény módosításának szükségességéről vélelmezhető szakmapolitikai vitát determinálta a Jobbik gyorsasága az önálló módosítási javaslat vonatkozásában. Nem vizsgálva egyelőre, hogy az alaptörvényi feladatrendszer önmagában megengedi-e a részletesebb sarkalatos törvényi szabályozást, annyi kiindulásként rögzíthető, hogy a kormányzat szabadságfokát – a tartalmi elemek esetleges eltérésétől függetlenül is – alapvetően determinálta volna a Jobbik javaslat pusztán eljárási követése is. A legtökéletesebb alaptörvényi szabályozás sem lett volna védhető ugyanis európai szinten, ha azzal a kormánypártok látszólag a jobboldali ellenzék koncepcióját fogadták volna el, általános konszenzus nélkül.²⁰ A kommunikációs szükséghelyzet és a reaklási kényszer együtteséből így evidensen adódott az alaptörvényi módosítás kizárására épített stratégia.

A tartalmi vizsgálatra áttérve mind a honvédségi feladatrendszer szabályozási struktúrája, mind pedig az esetleges feladatellátás feltétele szempontjából az Alaptörvény felvet vizsgálandó elemeket.

- a) *A feladatrendszer*: az Alaptörvény részleges korrekciókkal, de koncentrált szabályozási módszerrel tartotta fenn a korábbi alkotmányos szabályokat. Az Alaptörvény 45. cikke

---

²⁰ Ez az eredmény eleve is vélelmezhető volt: a DK nyilvánvalóan ellentétes migrációs üzeneteket küldött, mint a kormányzati gyakorlat, az Alaptörvény-módosítás esetében pedig a „*pozitív tartózkodás*” forgatókönyve nem volt megvalósítható stratégia: a tartózkodás az összes lehetséges szavazat 2/3-ának szükségessége mellett egyértelműen ellenszavazattal ekvivalens. Utóbbi ugyanakkor megenged egy esetleges sarkalatos törvényi korrekciót.

amellett, hogy az (1) bekezdésben a területi épség érintésén túl külön is nevesíti Magyarország határainak védelmét, az (5) bekezdésben változatlanul felhatalmazást ad további feladatok sarkalatos törvényi szintű megjelenítésére. Attól függetlenül tehát, hogy a feladatrendszer részletezettségét az Alaptörvényben túlzottnak is ítélnéljük, a felsorolás egyes elemeihez kapcsolva, és ezen túl annak nyitottsága okán új feladat-elemek beépítése a honvédelmi törvénybe elméletileg nem vitatható. E lehetőségen még az sem változtat, ha történetesen e feladat fegyverhasználati joggal is együtt jár, mivel a tevékenység e minőségének szempontja az alkotmányos szabályozási szükségesség szempontjából irreleváns, csak sarkalatos törvényi szinten érvényesül.

- b) *A feltételrendszer*: az Alaptörvény alapvetően átszerkesztette és újra tagolta a további korlátozások értelmezési kereteit. Mivel az eszközrendszer dominánsan a végrehajtási szinten adottnak tekinthető, így az irányítási-vezetési és szervezeti rendszer esetleges hiánya, illetve a feladat időbeliségi korlátozása szempontjából merülhet fel az alkotmányos szabályozás korrekciójának igénye.

A karhatalmi típusú feladatokban való közreműködés alapvető megengedhetőségi viszonyítási eleme, hogy az Alaptörvény 45. cikke szerinti feladatrendszer a szükségállapokra vonatkozó 50. cikk (1) bekezdésére is tekintettel lehetővé teszi-e egyáltalán a migrációs tömegkezelési feladatok ellátását, vagy pedig kategorikusan kizárja azt. E vonatkozásban nyer jelentőséget az Alaptörvény és a korábbi Alkotmány részlegesen eltérő megfogalmazása. Az 50. cikk alcímére ²¹ tekintettel ugyanis megenged egy olyan leszűkítő értelmezést, amely annak időbeli hatályát kizárólag a szükségállapothoz köti: ezen értelmezés alapján a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok elégtelensége esetén történő felhasználás kategóriája csak a szükségállapot keretei közötti

---

²¹ A KÜLÖNLEGES JOGREND / A szükségállapot

korlátozást jelent, a béke időszaki szolgálatteljesítés szempontjából viszont irreleváns.²²

Ezen értelmezés ugyan alapvető törést jelent a hagyományos szerkezeti és történeti értelmezéssel,²³ de alkalmat nyújt az Alaptörvény módosítása nélkül is az egyes rendészeti feladatok békeidőszaki intézményesítésére. Megállapítható ugyanakkor, hogy az új értelmezés alkalmazása legalább annyira felveti a későbbiekben az értelmezett alaptörvényi rendelkezések kiegészítő pontosítását, mint amennyire az indokolt volt a légierő szeptember 11-e által determinált jogkörei esetében is. Az alapvető eltérés ugyanakkor a helyzet egyediségében rejlik: míg utóbbi a szövetségi jogértelmezésből eredő kötelezettségként volt értelmezhető, a jelenlegi eset nemzeti egyediségét még egy közös V4 kerítés-védelmi program sem kérdőjelezheti meg.

Ad 2) *A Honvédség békeidőszaki tevékenységének határai:* a Honvédségi feladatrendszer egyes elemeinek egyértelmű beazonosíthatósága az első helyettes ombudsman jogfejlesztő tevékenysége során kialakított olyan elvárás, amelynek axiómaszerű elfogadása pl. a sorkatonák kizárását eredményezte a tűzszerészeti tevékenység minden eleméből, azonban a rendszerszintű megfelelést sohasem érte el.

---

²² Az Alaptörvény hatodik módosításával a felhasználás az új különleges jogrendi időszakra, a terrorveszély-helyzetre is kiterjesztést nyert.

²³ Az Alkotmány 40/B. §-a az alábbiakat tartalmazta: „*A Magyar Honvédség az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges mértékben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények esetén, az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően kihirdetett szükségállapot idején lehet felhasználni, akkor, ha a rendőrség alkalmazása nem elegendő.*”

Az Alaptörvény 50. cikk (1) bekezdése ugyanakkor egyértelmű időbeli korlátozással él: „*A Magyar Honvédséget szükségállapot idején akkor lehet felhasználni, ha rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alkalmazása nem elegendő.*”

Az ombudsman eredendő elvárása szerint a feladatok életre való veszélyességét kellett volna megfeleltetni a minél inkább minősített időszakok²⁴ tevékenységgel annak érdekében, hogy a béke-időszaki tevékenység veszélyessége végső soron kizárható legyen. Ez az elvárás ugyanakkor ellentétesen hatott a minősített időszakokra való fokozatos áttérést biztosító „előszoba-tényállások” sokasodásával, amelyekkel a jogalkotó a biztonsági környezet veszélyeinek sokasodásával vélt indokolhatónak, fokozatos átmeneteket eredményezve. E közelítés szerint a béke időszakában sem zárhatók ki az életveszélyes tevékenységek, azonban azok aránya a háború-közeli különleges jogrendi tényállások esetében markánsan emelkedik. A feladatrendszeri felsorolás egyik eleméről sem zárható ki ugyanakkor általánosságban, hogy arra a különleges jogrend esetkörein kívül kerüljön sor.

A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 2015. szeptember 22-től módosult 36. §-a a migrációs kiegészítést megelőzően csak a (karhatalmi) felhasználás vonatkozásában tartalmazott szükségállapotú időbeli korlátozást, ezt egészítette ki a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzeti közreműködés beemelése, de atipikus békeidőszaki feladatként, a különleges jogrendtől függetlenül. E szabályozási megoldás elsődleges következménye, hogy rendszerszinten a béke-idejű szolgálatteljesítési szabályok érvényesülnek, az oki sajátosságra tekintettel ugyanakkor a különleges jogrendi szintet el nem érő eltérések is megállapíthatók.

Ad 3) *A gyakorlatok átértelmezése:* ha igény a gyakorlatok valóság-közelivé tétele, hipotetikus elképzelhető olyan érvelés is, amely a gyakorlatokat használja fel a tényleges tevékenység engedélyezést megelőző időszakának lefedésére, az esetleges közjogi engedély vagy feladatköri szabályozás hiányában akár azokat

---

²⁴ A különleges jogrend korábbi gyakorlatban kialakult összefoglaló elnevezése.

megelőzve is. Tegyük fel, hogy a hiányzó feltétel állomásozási jellegű, amelyet – az erre irányuló politikai szándék hiányában – folyamatosan gyakorlatozó és egymást váltó alakulatokkal helyettesítünk. Ha mindez a NATO-orosz viszonyrendszer körében a szövetség keleti tagjainak megerősítését eredményezi, alkalmas lehet a korábbi egyezményes moratórium formális fenntartására annak ellenére is, hogy hatásában végül is megközelíti az állomásozással ekvivalens megemelt szövetségi garancia-szintet. A folytatólagos gyakorlatok sora tehát szövetségi szinten alkalmas az állomásozás kiváltása mellett az előretolt jelenlét ténylegesen biztosítására. Nem kétséges ugyanakkor, hogy e jelenlét nyitva hagyja az esetleges éles feladatba átváltás lehetőségét, mint reakciót.

Ehhez az érveléshez képest már korábban is volt arra példa, hogy műszaki alakulatok belföldi árokásási és betemetési gyakorlata végső soron önkormányzati közösségi érdekű csatornázást vagy kábelfektetést eredményezett, ehhez mindösszesen a két begyakorlási fázis közé kellett beiktatni a tényleges célt megvalósító (külső) szakmai közreműködést. Ha viszont a lokális csatornázás közösségi érdeke nem vitatható, a példa akár katonai szakmaiságot igénylő útzárások kialakítására is generalizálható. A cél és eszköz-viszony ugyan felcserélődik, de a műszaki akadályok kialakítása legalább nem hordozza a fegyverhasználat lehetőségét.

Ha viszont a területzárási feladat fegyveresekkel vagy azok bevonásával történő altípusa valósul meg, a felkészítés és a tényleges fegyverhasználatot is lehetővé tevő feladatellátás egymás közötti *'átcsapása'* csak akkor igazolható, ha az utóbbi feltételei adottak. Lehet tehát a felkészülés a döntést megelőzően racionális a késedelem lehetőségének csökkentése vagy kizárása érdekében,²⁵ a feladatellátás ugyanakkor jogilag csak a teljes feltételrendszer kialakítását követően válik védhetővé. Az *'átcsapást'* ezen túl még igazolhatja esetlegesen az is, ha a célzott feltételrendszer véglegesítését megelőzően egy más feltételrendszerrel szabályozott

---

²⁵ Különösen aggályos elméleti kérdés e vonatkozásban a reaktivitásból a proaktivitás felé elmozdulás kérdése, ahol a döntési időkénszer kezelése a feltételek teljes körének hiányában kerül biztosításra.

situáció minden eleme adott, így pl. lehívhatóvá válik akár a váratlan támadás feltételrendszer szerinti aktivitás is. Ebben az esetben viszont a gyakorlaton lévő erők előretoltsága ugyanúgy igazolható, mint a Wales Deklarációt követő NATO gyakorlatok résztvevői esetében.

Ad 4) *Az új típusú válsághelyzet értékelése (a geográfia számít...):* a tömeges migráció okozta válsághelyzet – az egymásba átváltó kihívások lehetőségének vélelmezése esetén – minimálisan önmagában hordozza az ország anyagi teljesítőképességének fokozottabb igénybevételét az ellátandó migránsok és a többletfeladatot ellátó állami szervrendszerek alkalmazottai oldaláról egyaránt, illetve az együttműködés zavarai oldaláról az erőszak kialakulásának lehetőségét szintén mindkét oldalról. Ha a migránsok együtt nem működése a célirányos menetelésben merül ki, ez közlekedési káoszt eredményezhet, ha pedig fosztogatások irányába tolódik el, a tömegesség és erőszakosság fokának mérlegelésének függvényében végső soron szükségállapotú tényállási elemeket is kiválthat. A Magyarországon nem tipikus és honos betegségek járványveszélye, illetve a terrorcselekmények elkövetésére készülők besodródása a tömegbe szintén nem nulla mértékű valószínűség, amellyel szemben az sem ellenérv, ha eddig – szerencsére – sem járvány nem tört ki, sem pedig szigorúan vett terrorcselekmény hazai szinten nem merült fel. A fokozott igénybevétel, illetve az időmúlásból eredő türelmetlenség és kétségbeesés egy ponton visszafordíthatatlan történések sorozatát válthatja ki attól is függetlenül, hogy a tömegkezelés gyakorlatát a mainstream média milyen mértékben az érzelmeire irányuló módon tálalja.

A liberalizmus egyik alapdilemmája a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésben került megfogalmazásra: „*Létemben sért, amit mond, de életemet adnám azért, hogy elmondhassa.*” Ha e dilemmát a „*politikai korrektség*” gyakorlata végső soron meghaladni vélte is, a situáció, a többirányú elkötelezettségek relatív sorrendje és egymást részben kizáró érvényesíthetősége alapvetően kommunikációs színterű vitát eredményez, amelynek

hátterében nem mellőzhető mozzanat a konkrét történések eltérő narratíva részeként megvalósuló értelmezése és tematizálása: így nyerhet jelentőséget a migráció célja, a migránsok összetétele életkori, nemi és világnézeti szempontból egyaránt. Ha a migránsok célja az esetek meghatározó többségében kizárólag az országon való áthaladás, annak kezelhetősége alapvetően tér el a célország által megtehető intézkedésektől. Ha ennek során ráadásul olyan tömeges együttműködési kötelezettség-szegések is felmerülnek, amelyek pl. az újjlenyomat-vétel megtagadása és az okmányok megsemmisítése, az azonosíthatatlanság vagy a megtévesztésen alapuló hibás azonosítás a közbiztonság közvetlen és súlyos sérelméhez vezet.

Kizárólag emberi jogi szempontból elutasítható az az állami hozzáállás, amely ellehetleníti a menekültkérelmek pozitív elbírálását, az emberi jogi érvrendszer totális érvényesítésével ugyanakkor a honvédelmi intézményrendszer elemei is soronként kérdőjelezhetők meg.²⁶ Megítélésem szerint ugyanakkor pusztán a globális pozitív elbírálási átlagokkal való összevetés legalább abból a szempontból torz, hogy az egyes államok távolságát és a köztes államok érintettségét, valamint az útvonal megvalósításának módját és idejét a vizsgálat körén kívül rekeszti. Ha pedig a migránsok túlnyomó többségének nem is célja a menekültstátusz adott országon belüli érvényesítése, illetve a gender- és világnézeti megosztottság az ad hoc csoport belső működése során kialakuló kiközösítési vagy alávetési gyakorlat, ennek figyelmen kívül hagyása sem lehet az állami konfliktus-kezelés eleme. Az importált erőszak – végső soron – akkor is a migránsokat akár átmenetileg fogadó ország statisztikáit rontja, ha az az átvonulás során a migráns-közösségen belül, vagy e közösség és a hatóságok (vagy a társadalom) érintkezése során alakul ki. Nem állítom, hogy egy rohanó, gyermeket cipelő migráns

---

²⁶ A magyar alkotmányosság szempontjából ezért volt vízvázalasztó a halálbüntetés-eltörlési érvrendszer korrekciója a katonai eskü-vita során. Lásd: 46/1994. (X. 21.) AB határozat érvelését. Az Alaptörvényt megelőző alkotmánybíróági határozatok formális hatályon kívül helyezésük ellenére – eltérő alaptörvényi rendelkezés hiányában – érvelési alapként továbbra is hatnak.

elgáncsolása egy operatőr nő részéről a legjobb országimázs-elem, azonban egy adott pillanatban otromba hibát vétő személy életének fenyegetése/ellehetetlenítése sem lehet emberi jogi érveléssel védhető. Lehet egyet nem érteni egy izolációs politikával,²⁷ annak feladása azonban csak együttműködésen és megállapodásokon alapulhat, az erőfölénnyel való zsarolással nem. Mindez pedig attól függetlenül felvethető, hogy az esetleges európai stratégiai célok eredője sem ismert jelenleg.

Katonai típusú ez a válsághelyzet? Dominánsan nem, de lehetséges erőszakos kimenetében és a kezelhetőség egyes eszközeiben már részben igen, különösen önálló határőrizetre szakosodott nemzeti fegyveres szerv hiányában, főleg, ha az ezt kiváltani hivatott uniós szervezet pedig elégtelen a feladat ellátására. Sem egy menekültekkel túlszűfolt ország, mint Jordánia, sem pedig egy átjáró-ház nem működtethető a jogállamiság legszigorúbb alapjogi elvárási rendszere szerint, ha pedig a Kalifátus-térképek európai határait is figyelembe vesszük, nem mellőzhető következtetések erednek a magyar államiság és a százötven éves oszmán uralom emlékképeiből. A multikulturális társadalom preferálása lehet politikai program, politikai zsarolás alapja viszont nem. Ha figyelembe kell venni azt a geopolitikai ténytet, hogy a migránsok tranzitja szempontjából Magyarország területének érintése minimálisan költség-optimalizálási és biztonsági szempontból előnyös, legalább annyira érzékenynek kellene lenni arra a tényre, hogy Magyarországnak minden más országnál nagyobb területi sérelmeket okozott a korábbi országrészek etnikai eltolódása,

---

²⁷ „A merkeli menekültpolitika hatalmas európai testébe Orbán beékelte a 2015. augusztus-szeptemberi kerítés-daganatot. Európa képtelen volt hatalmas ereje töredékének mozgósítására. Így az eredeti daganat a rákos daganatok egész sorát hozta létre Európa lágy, balkáni altestétől fel a skandináv tüdőig.” Lengyel László: Halott ország. Budapest, Helikon, 2016., 117. o.

így a demográfiai dinamikára való érzékenység az átlagot meghaladó mértékű történeti örökség.²⁸

Annak felvetése pedig, hogy az ország mennyiben tekinthető szolidárisnak a migránsokkal, adott esetben pedig a célszágokkal, legalább a korábbi katonai együttműködés, illetve a gazdasági teljesítmény megítélése szempontjából mérlegelhető. Magyarország nem blokkolta a szövetségi döntéshozatalt a csatlakozást követő pillanatokban, alapvetően a nyitott kapuk politikájának kezdeményezője volt és közreműködött a missziókban. Tette ezt oly módon, hogy éppen azok a délvidéki magyarok váltak veszélyeztetetté a koszovói etnikai erőszak által kiváltott NATO bombázások miatt Szerbiában, amely családok túlélték Titó partizánjainak aránytalan és kegyetlen etnikai retorzióit a második világháborút követően. Más oldalról a Maidan forradalmat követően hozott egyik első intézkedés, a kisebbségi nyelvhasználat tilalmának igénye legalább annyira sújtotta a kárpátaljai magyar kisebbséget, mint az etnikailag orosz ukrán állampolgárokat. Mindkét magyar kisebbséget a domináns etnikum a sorozások alkalmával kitüntette figyelmével. Az alkotmányos felelősségvállalás ugyanakkor Magyarország részéről nem eredményezte a nyugati mainstream politikával való szembenállást, ráadásul a migrációs kerítések ütközőzónái Magyarország körül a délszláv államok magyarlakta területei lettek.

Ha már Schengen határán a Trianon folytán elcsatolt magyar területrészek meghatározó része egyelőre kívül rekedtek, a kerítés a mai Magyarország területének védelmére irányuló jellege legalább annyi szolidaritási érzülettel terhelt Magyarországon is, mint az absztrakt migráns-tömeg egésze iránti érzelem által determinált humanitárius fellépés. Magyarország minden esetre ugyanúgy szolidáris volt politikai családjával, a Nyugattal, mint ahogyan az adósságcspadában sem folyamodott adósság-átütemezéshez vagy törléshez, hanem az adósságcspada kikerülését alkotmányos feladattá

---

²⁸ E vonatkozásban oksági összefüggésben áll a török hódoltság, a Habsburg betelepítési politika, a nemzetiségek öntudatra ébredése és Trianon.

emelte. Szolidaritáshiány? Nem, más szempontokból is determinált szolidaritás, amely a perifériákon általában kényesebb döntési problémákat vet fel, mint a centrumokban. Etnikai különbségtétel ennek során a roma-integráció hatékonysági hiányosságainak és elégtelenségének emlegetése? Elvi szinten talán, de a roma-migrációs kísérlet Kanada irányába Magyarország és Szlovákia valamennyi állampolgára számára eredményezett átmeneti vízumkényszert, a migráns (vagy cigány) putri-városok karhatalmi eltüntetése pedig jelenleg is a nyugat-európai szolidaritási úthengerpolitika része. Pedig a cigánykérdés legalább nyelvismereti és vallási eltérésekkel nem terhelt asszimilációs kudarc. Ha ez a társadalmi integrációs probléma valahol pozitív példával járt volna, a „*best practices*” megosztása minden bizonnyal hozzájárult volna a V4-ek multikulturális identitásának növeléséhez. Ennek hiányában a szolidaritás elsődleges irányai a család, a szomszédság, az ország, a nemzet és – talán, vagy másképp – Európa.²⁹

3. Terrorveszélyhelyzet: az Alaptörvény kiegészítése

A terrorveszély fokozódásának felvetése több esetben is felmerült a tömeges migrációt övező közpolitikai vitákban, azonban a kérdéskör alkotmányosságának kezelése önállósult alkotmányos problémává vált. E vonatkozásban a bal-liberális tematizálás a kapcsolat lehetőségének eredendő tagadására irányult, míg a kormányzati kommunikáció – titkosszolgálati információs háttérrel sejtetve – többretegű kapcsolatra utalt.³⁰ E tárgykörben mégsem a békeidejű

---

²⁹ <http://24.hu/kozelet/2015/10/17/orban-onkritikat-gyakorolt-de-tobbet-kapott-merkel-es-brusszel/> (letöltve: 2016.04.30.)
<http://hirtv.hu/hirtvkulfold/cseh-uzenet-magyarorszag-tisztelet-erdemel-1309643> (letöltve: 2016.04.30.) <http://vs.hu/kozelet/osszes/menekultugy-orban-ismet-megszolalt-1016> (letöltve: 2016.04.30.)

³⁰ A jelen sorok szerzője az alkotmányos korlátozásokra figyelemmel nem kompetens politikai tartalmú vitákban való állásfoglalásra. Szükséges ugyanakkor utalni arra, hogy egy öngyilkos merényletre készülő személy

honvédelmi szabályrendszer feltételeinek kiterjesztésében vélte a kormányzat a szükséges szabályozási reakciót megragadni, hanem a különleges jogrend új esetkörrel való kiegészítését célozta meg. A mintát az előszoba-tényállások külső veszélyektől való kiterjeszhetősége jelentette: így végső soron mind a tematizálás módja, mind pedig konkrét eszköze elvben alkalmas volt arra, hogy akár baloldaltól is legitimált lehessen annak ellenére, hogy önmagában a témafelvetés is diszkreditált a jogvédő NGO olvasatban.³¹

Az alapvető kérdés, hogy szükséges volt-e új különleges jogrendi esetkör a terrorveszély kezelése érdekében: végső soron a terror veszélye a *'békés mindennapok'* része, vagy pedig különleges jogrendi időszakot igényel. A terror veszélyével összefüggésben pedig elégséges-e a Magyar Honvédség bevonása a rendvédelmi szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége mellett, vagy pedig további alapjogokat korlátozó intézkedésekre is szükség van? A szabályozás súlypontját alaptörvényi szintre kell-e helyezni, vagy pedig a sarkalatos szabályozási szint a domináns? E három kérdés mentén elkülöníthető az Alaptörvény elfogadott hatodik módosítása és az utólagos alternatíva az alábbiak szerint:

---

esetében az utazás esetleges veszélyes volta az átlagembertől eltérő mérlegelési szempontokat is megenged, tehát a veszélyesség nem feltétlenül jelent releváns ellenérvet. A szervezett bűnözés és az embercsempészet kapcsolata ismert volt, hasonlóan a szervezett bűnözés illegális fegyverkereskedelemben betöltött szerepével. Ehhez képest a szervezettségi elemeket hordozó tömeges migráció és a terror-eszközrendszer kapcsolata lehetőségének dogmatikus tagadása legfeljebb a hit vagy a kommunikációs tér leszűkítése oldaláról magyarázható, és csak az együttműködés konkrét bizonyítékainak felmerüléséig.

³¹ Ezzel szemben az utólagos MSZP-LMP alternatíva, a T/11024. számú törvényjavaslat a béke időszakára is kiterjedő feladatrendszeri kiegészítésre irányult, végső soron a 2015. őszi bírált technikát átvéve.

KATONAI JOGI ÉS HADIJOGI SZEMLE
2016/1-2. SZÁM

Szempont	T/10416. – megvalósult hatodik módosítás	T/11024. – MSZP/LMP alternatíva
új különleges jogrendi alakzat szükségessége	+	-
alapjogi korlátozhatóság	+	-
feltételek az Alaptörvényben	+, mérlegeléssel	csak feladatok
sarkalatos törvényi szabályozási súlypont	egyensúlyoz	+, de hiányzik

Mindezen szempontok alapján a két törvényjavaslat csak részlegesen összevethető alternatívát képez: a kormányzati alternatíva több hónapos egyeztetésen átesett változata egységesebb rendszernek tűnik a csak alkotmányos szinten ismertté vált alternatívával szemben.

Ha a különleges jogrend elemeit az egymásba áthatás esélye szempontjából kapcsoljuk össze, a katasztrófa eredetű *veszélyhelyzet* kategóriája alapvető módon tér el, legalábbis az Alaptörvény szerinti változatában, mivel az kiterjedésétől és okaitól függetlenül valamennyi katasztrófa esetében magában foglalja a közreműködést, ide értve a potenciális katasztrófa megelőzésétől a megvalósult katasztrófa következményeinek kezeléséig terjedő teljes időszakot. Mindez azonban azzal együtt érvényesül, hogy alapvető kérdésként fennmarad a további különleges jogrendi esetkörök és a veszélyhelyzet együttes kihirdethetőségének kérdése: nem mindegy ugyanis – szélsőséges, de a belga példa alapján mérlegelendő lehetőséget bemutatva – hogy egy atomerőmű elleni sikeres terrortámadás feltételezése esetén csak a terrorveszélyhelyzet eszközei érvényesülnek, vagy pedig a veszélyhelyzet jogkövetkezményei is érvényesíthetők. A kettős kihirdetés tilalma tételiesen nem szerepel a jogrendszerben, így elvileg szabályozási oldalról a terroresetek sui generis kezelési eszközei közül elvben kizárhatók azok, amelyek a veszélyhelyzetnél már adottak.

Más típusú specialitásokkal rendelkezik a *váratlan támadás* esetköre, mivel itt nem felkészülési időszakról van szó, hanem valamilyen azonosítási hiátusokkal terhelt, de megvalósult támadásról. Az előszoba-tényállási jelleg így más formában van jelen, mint a megelőző védelmi helyzet és a rendkívüli állapot vonatkozásában: az azonosítási hiányosságok meghaladásának következményeként a szükségállapotként vagy rendkívüli állapotként való beazonosíthatóság adódik, kizárva ugyanakkor a más különleges jogrendi esetkörrel való egyidejű kihirdethetőségét.

Az Alaptörvény hatodik módosítására irányuló folyamatban tartalmi mintaként a *megelőző védelmi helyzet* szabályozása szolgálhatott az Alkotmány időszakából. Az volt akkor a rendszerfejlesztés alapeleme, hogy ki kellett találni egy olyan minősített időszaki esetkört, amelynek célja és a *rendkívüli állapothoz* való viszonyulása kettős: a felkészülés ugyan nem feltétlenül kapcsolódik a hadiállapothoz, mivel annak közvetlen veszélye is megalapozhatja már a rendkívüli állapotot, másrészt viszont a személyes honvédelmi kötelezettségek visszaállíthatóságának lehetőségét a békeidőszaktól elválva kellett megteremteni. E két elhatárolási szemponthoz képest a megelőző védelmi helyzet esetköri leírása csak mérlegelést megengedő lehetett, mivel a minősített és a jelző nélküli veszély szintjének elhatárolása fogalmilag nem egzakt tényezőtől függ. A kettős célrendszeri finomítás pedig látszólagos: az Alaptörvény 50. cikkében ugyanis a szövetségi kötelezettség teljesítésére utalás végső soron az időbeliségi korlátozáson kívül helyezi a tényállás egyik altípusát. Az előszoba-tényállási jelleg viszont ezen túl abban is kimutatható, hogy a jogkör osztott a kormányzat és az Országgyűlés között: a kezdeményezés és a parlamenti döntés között egy szűkebb intézkedési kör érvényesíthető, amelyhez képest további jogkorlátozások már az Országgyűlés jelenlévő kétharmados támogatásával érvényesíthetők. A kormányzati fázis eljárási korlátja

a szűkebb eltérési lista mellett az elnöki tájékoztatás és a feladat- és hatáskörrel érintett országgyűlési bizottságok bevonása.³²

Ha tehát a kormányzat mérlegelés alapján szükségesnek ítéli egy terror-specifikus előszoba-tényállás kialakítását, annak specifikumait a megelőző védelmi helyzet analógiája alapján, de a szükségállapothoz viszonyítva szükséges definiálni, ahol az alkotmányos hipotézisben az elsődleges szempont a könnyebb eljárású mérlegelésé lenne a kettős okú szükségállapoti tényálláshoz képest. A *szükségállapot* alaptörvényi változatában ugyanis „*a törvényes rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyónbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos, erőszakos cselekmények*” esetén van lehetőség nagy kétharmados országgyűlési vagy akadályoztatás esetén helyettesítő jogkörű elnöki kihirdetésre. Egy előszoba-tényállásnak tehát csak a jelenlévő kétharmados szintnél enyhébb parlamenti támogatási elvárás, vagy a kormányzati és országgyűlési jogkörök kombinációja esetén van értelme. Ehhez képest a Jobbik négyötödös felvetése³³ alkalmazhatósági nonszensz, a késedelem nélküli reagálás fogalmi akadály volt, a kétfázisos osztott eljárás baloldali felvetése viszont a későbbi részleges kompromisszum elemeként racionálisan tárgyalhatóvá vált.

A terrorfenyegetettség vagy terrortámadás, mint tartalmi feltétel szempontjából a megvalósult támadás viszonylagos egzaktága mellett a fenyegetés minősített szintjének meghatározása egyértelműen mérlegelést engedő kategória. Ehhez képest a kormányzati eljárás országgyűlési megerősítés nélkül érvényesülő

---

³² E különbségtétel értékelésének 6. módosításra is kiható mellőzésére lásd Uitz, Renáta: Hungary's attempt to manage threats of terror through a constitutional amendment 2016 28 April. (letöltve: 2016. május 14 <http://www.constitutionnet.org/news/hungarys-attempt-manage-threats-terror-through-constitutional-amendment>)

³³ E vonatkozásban másodlagos, hogy a terrorveszély emelkedését a Jobbik a szövetségi kötelezettségekből eredő katonai missziókban való részvételből vezette le.

mérlegelési időszaka reagálási hatékonyságot növelő, de a visszaélés elvi lehetőségét hordozó érzékeny időszak, amelynek időtartama legfeljebb az összehasonlítható modell alapján vélelmezhető és politikai szempontból mérlegelhető. Az mindenesetre kizárható az Alaptörvény logikai összefüggései alapján, hogy ez a kormányzati önállósági időszak 60 napnál hosszabb legyen, mivel a megelőző védelmi helyzet modell-tényállásában ennek oka a hadkötelezettségi intézményrendszer és a behívások újraindítása volt, amely a jelen esetben irreleváns, a háború veszélyéhez képest pedig a terrorveszély még mindig alacsonyabb következményű fenyegetés.

A kezdeményezéshez kötött önállósági időszak és az országgyűlési döntés kis kétharmadhoz kötése a kormányzati pozíciót erősítő alternatívák, amelyek különösen abban az esetben nyerhetnek jelentőséget, ha a szükségállapoti kihirdetés-helyettesítési altípus nem működik. E vonatkozásban a legreálisabb veszélyt a szétszavazás elvi lehetőségét meghaladóan az Alkotmánybíróság elnöki tisztségének tényleges betöltetlensége jelenti. Ebben az esetben ugyanis a helyettesítő változat abszolút értelemben lehetetlenül el:³⁴ a köztársasági elnök egyszerűen nem kerülhet a hármas egybehangzóság hiányában olyan helyzetbe, hogy kihirdethesse a szükségállapotot. Ezzel összefüggésben tehát az eredendő kihirdetési eljárás időigénye lényegesen meghaladja pl. 2015. novemberi francia elnöki reakció idejét.

A kormányzati változat mellett felhozott elsődleges érv mégis a kormányzati reakció lehetőségének esetleges kizártsága volt a korábban adott alaptörvényi feltételek mellett. Kérdéses ugyanis, hogy pl. egy nagyobb horderejű, de elszigetelt merénylet önmagában alkalmas-e a szükségállapot megalapozására. A 48. cikk (1) bekezdés

---

³⁴ Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 21. § (5) bekezdése szerinti helyettesíthetőség formális értelemben korlátlan ugyan, azonban az egyik közjogi méltóság tényleges hiánya a legitimitás oldaláról kikezdehetővé teszi a köztársasági elnök döntését. Mindez erősíti a nem-döntés lehetőségét egy az idő-tényezőre különösen érzékeny időszakban.

b) pontjának ³⁵ első fordulat szerint értelmezésünk szerint egyértelműen nem, mivel az Alaptörvény többes számú megfogalmazása (cselekmények) eleve több esetre utal, amelyeknél a célzatra és motívumra vonatkozóan is bizonyítékokkal kellene rendelkezni. A második fordulat szerint a cselekmény súlyos és erőszakos jellege, illetve (legalább a robbanóanyag – fegyver beazonosítás folytán) az elkövetés módja adatként vélelmezhető, ugyanakkor a többes számú megfogalmazás itt is bizonytalansági forrás. A terrorcselekmény közvetlen veszélye tehát egyértelműen csak az első megvalósult támadást követő időszak esetében jelenthet bizonytalansági faktort, annak hiányában a szükségállapot hivatkozhatósága kizárható.

A szabályozási szükségletet eredményező hiátus szempontjából ugyanakkor jelentőséget nyerhet az egyszeri megvalósult terrorcselekmény kezelhetősége is a váratlan támadás esetkörében, ugyanis van olyan terrorcselekményi forma, amely értelmezéssel az 52. cikk hatálya alá vonható.³⁶ Erre az alesetre is tekintettel ugyanakkor megállapítható, hogy az általános közrendvédelmi felelősségen túl az Alaptörvény szabályozási rendszerében a terrorcselekmények, különösen az egyedi cselekmény kezelésének

---

³⁵ „(1) Az Országgyűlés (...) b) a törvényes rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyónbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos, erőszakos cselekmények esetén szükségállapotot hirdet ki.”

³⁶ „(1) A Kormány külső fegyveres csoportoknak Magyarország területére történő váratlan betörése esetén a támadás elhárítására, Magyarország területének a honi és szövetséges légvédelmi és repülő készségi erőkkel való oltalmazására, a törvényes rend, az élet- és vagyónbiztonság, a közrend és a közbiztonság védelme érdekében - szükség esetén a köztársasági elnök által jóváhagyott fegyveres védelmi terv szerint - a szükségállapot vagy a rendkívüli állapot kihirdetésére vonatkozó döntésig a támadással arányos és arra felkészített erőkkel azonnal intézkedni köteles.” E bekezdés alkotmányos előzményének értelmezése vezetett a szeptember 11-e típusú tényállás kezelhetőségét megalapozó légierő-fegyverhasználati különös szabályhoz.

eszközei csak korlátozottan álltak rendelkezésre, a terrorcselekmény megvalósítását megelőző időszak vonatkozásában pedig egyáltalán nem volt sui generis kezelési eszköz. Az már más kérdés, hogy egy eszköz nem létezése nem azonos annak pótlási szükségletével.

Az Alaptörvény 46. cikke a rendőrség alapvető feladataként a bűncselekmények megakadályozását, felderítését, a közbiztonság és a közrend védelmét nevesíti amellet, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatai is érintik a törvényes rendet, amelyek így a Q cikk béke és biztonsági államcéljából vezethetők le. A terrorcselekmények megakadályozása így megkerülhetetlen állami feladat, annak megvalósítási módja ugyanakkor nem vezethető le közvetlenül az Alaptörvényből. Végső megvalósulási módként ugyanakkor a szakosodott állami szervek békeidőszaki működési rendje adott még akkor is, ha az esetleg nem nyújt optimális feladatellátást. Adott esetben így a Magyar Honvédség közreműködésének alkotmányos akadályai elvben védhetők voltak, legalábbis az Alaptörvény módosítása hiányában.

Míg ugyanis a migrációs veszélyhelyzet szabályozása körében a béke-időszaki feladatrendszer kiegészítése az Alaptörvény államhatár-elemére tekintettel igazolható volt, az egyértelmű rendészeti feladatkörbe tartozás itt elkülönítő specifikum: nem kerülhető meg ugyanis a katona és az állampolgár(ok) közvetlen kapcsolatba kerülése. A Magyar Honvédség törvényi szintű feladatrendszere ugyanis csak egyértelműen körülírt esetekben találkozik az állampolgárok mindennapi életével. Tulajdonképpen rögzíthető, hogy a Hvt. 2012-es hatályba lépése óta megvalósult módosításai trend-szerűen törekedtek a katonai rendészet körébe tartozó elemek megjelenítésére, ugyanakkor azok a törvényben nevesített feladatok helyszíneinek biztosításához kapcsolódtak. Önálló rendészeti feladat nincs a felsorolásban. Az alaptörvényi szintet vizsgálva összességében tehát megállapíthatjuk, hogy amennyiben az állami szervek, ezen belül speciális jellegére tekintettel a Magyar Honvédség aktiválására is szükség van a terror veszélyével vagy legfeljebb egyszeri terrorcselekmény

megvalósulásával összefüggésben, a törvényi szabályozás nem volt megoldható az alaptörvényi szint érintése nélkül.

Ismételt kitekintést téve a T/11024. számú utólagos alternatívára megállapítható, hogy a korrekció körének pusztán a Magyar Honvédségre való kiterjesztése szűkebb körben is felvethető volt. Az egy mondatos kiegészítési alternatívák előtörténetében két javaslat emelhető ki, melyek közös vonása, hogy új különleges jogrendi tényállás helyett különleges jogrendi alakzat átfogalmazására irányultak: Farkas Ádám 2015-ös szövegváltozata³⁷ és Kolláth György kiegészítése³⁸ egyaránt a megvalósult terrortámadás váratlan támadás kategóriája alá vonására irányult azzal, hogy a Kolláth-változat analogikus jogalkotást, a korábbi változat pedig a külső elemtől való lehetséges függetlenítést célozta. Ehhez képest a T/11024. számú törvényjavaslat a katasztrófa-szituációk valamennyi időszakon átívelő jellegére analóg módon fűzte volna fel a feladatot, a lehetséges honvédségi tevékenység

---

³⁷ Lásd Farkas (2015/1). 46-49. pp. az Alaptörvény 52. cikk (1) bekezdésének alábbi korrekciójára irányul: „A Kormány **[külső]** fegyveres csoportoknak Magyarország területére történő váratlan betörése, **vagy Magyarország területén végrehajtott váratlan támadás** esetén a támadás elhárítására, Magyarország területének a honi és szövetséges légvédelmi és repülő készségi erőkkel való oltalmazására, a törvényes rend, az élet- és vagyonbiztonság, a közrend és a közbiztonság védelme érdekében – szükség esetén a köztársasági elnök által jóváhagyott fegyveres védelmi terv szerint – a szükségállapot vagy a rendkívüli állapot kihirdetésére vonatkozó döntésig a támadással arányos és arra felkészített erőkkel intézkedni köteles.”

³⁸ Kolláth a terrorveszélyről: Nem kellene megvárni, amíg tényleg ég a ház NOL 2016.01.30. „Ehhez mindössze arra lenne szükség – véli –, hogy **az alaptörvénybe foglalják: ezeket a szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha a váratlan támadás terrorcselekmény formájában jelentkezik.**” <http://nol.hu/belfold/kollath-addig-szerencsetlenkednek-mig-bekovetkezik-a-baj-1599007> (letöltve: 2016.04.30.)

aspektusait kiemelve, az időbeliségi és oksági korlátokat viszont mellőzve.³⁹

Ha a megnövekedett terror-veszélyeztetettséggel szemben kizárólag szükséges és elégséges fellépési intézményként a Magyar Honvédség bevonását értékeljük, az ellenzéki javaslat azokat a neuralgikus pontokat kezeli, amelyek a kormányzati változat egyeztetési előtörténetében felmerültek. A politikai egyeztetés alapjaként elutasított, de nyilvánosságra került változat⁴⁰ egyik bírált eleme az időbeliség relatív elhatárolhatósága volt. Ennek során azonban a javaslatba hozott terror-tényállás semmivel sem volt elvontabb a mérlegelési tartományt engedő egyéb veszélyeztetési tényállásoknál, ráadásul a szabályozás egzakt fogalomhasználatának hiányát az ENSZ és EU szintű kodifikáció megghiúsulása is indokolhatta.⁴¹ A kormányzati hatalom kiterjeszhetőségének kérdése – különleges jogrendi alakzat hiányában – fel sem merülhet, ugyanakkor a javaslat végső soron az egyes hipotetikus szituációk alkotmányos kezelhetetlenségére épül.

A szükségállapoti fogalomhasználat többes számú alakjaiból eredeztethető jogértelmezés és az Alkotmánybíróság elnöki pozíció betöltetlensége együttesen ellehetlenítheti a kihirdetést, amelynek következtében a kormányzati centralizáció helyett a semleges hatalomra felfűzött és a gyakorlatban soha ki nem próbált

---

³⁹ „A Magyar Honvédség közreműködhet a rendőrségnek a terrorcselekmény megelőzése, félbeszakítása, következményeinek elhárítása, és az elkövetők elfogása érdekében végrehajtott, sarkalatos törvényben meghatározott kiemelt biztonsági intézkedése végrehajtásában.”

⁴⁰ Lásd a 2016. január 12-i ötpárti egyeztetési változatot (letöltve: 2016.04.30.) www.nol.hu/data/agostonz/hatteranyag-AT20160112.pdf

⁴¹ A különböző definíciós kísérletek összefoglalását lásd: Tuckutė, Greta Monika and Slekys, Deividas: Pressing Challenges: Terrorism, Cyber Security, Propaganda; In: Redłowska i.m. (2016) 24-25. o.

Kiemelést érdemel ugyanott a terrorista cselekmények előfordulásának összevetése országoként: „While terrorism is highly concentrated in a small number of countries, the number of countries that have experienced a terrorist attack has been increasing year on year since 2011. In 2013 the figure rose to 88 countries, and in 2014 to 93 countries.”

szükségállapotú eljárásrendet nem lehet követni. A szabályozás alkotmányos szintje tehát az egyszeri terrortámadás következményeinek kezelése érdekében, valamint a veszélyeztetés értékelésének függvényében valamilyen kiegészítést tesz szükségessé. Míg azonban egyik előzményi változat sem kezeli az első terrortámadást megelőző veszélyeztetettségi tényállást, a katasztrófa-kezelési analógiára épített T/11024. számú törvényjavaslat – ha a sarkalatos végrehajtási kapcsolódások ismeretének hiányában eleve is csak töredékes formában – de elvben kezeli ezt az időszakot is. Az elhatároló ismérv így leszűkül az alapvető jogok Honvédségen kívüli korlátozhatóságára, amely döntő mértékben sarkalatos szintű szabályozási tárgykör.

E vonatkozásban a javaslat az Alkotmány időszakából a korábbi 8. § szerinti alapjog-korlátozási vitát idézi vissza, ahol az alkotmányos rendszerbe utóbb beépült 19/E. § (váratlan betörés) és a megelőző védelmi helyzet esetében a liberális alkotmányjogi érvelés igazságügyi képviselői folyamatosan vitatták az alapjogok békeidőszaki korlátozhatóságánál (szükségességi/arányossági teszt) szigorúbb feltételek beilleszthetőségét, elodázva a honvédelmi érvelési rendszer alkotmányos szintre emelését, amely csak az Alaptörvény különleges jogrendi általános szabályaiban intézményesülhetett. Az Alaptörvény 54. cikk (1) bekezdésének érintésére még visszatérünk a hatodik módosítással összefüggésben, most elégséges annak jelzése, hogy az alapjogok korlátozhatósága a januári és a végleges változat között alapvető eltérést mutat. A korlátozás lehetőségét ugyanakkor a T/11024. számú javaslat generálisan mellőzte, mint arra a javaslat általános indokolása is utalt az új különleges jogrendi alakzat tagadásának okaként.

4. A különleges jogrendi alakzatok összehasonlító értékelése

Az elfogadott kormányzati javaslat értékelése ugyanakkor szükségessé teszi a különleges jogrendi alakzatok összefoglalását táblázat formájában, összevetve az eredeti javaslattal is:

Till Szabolcs Péter
Alkotmányos változatok migránsokra és terrorra

Jelleg ¹	Honvédelmi jellegű			Polgári jellegű (katasztrófa, rendészeti)			
Alkotmányos minősítés	Rendkívüli állapot (Alt. 49. cikk)	Megelőző védelmi helyzet (Alt. 51. cikk)	Váratlan támadás (Alt. 52. cikk)	Szükségállapot (Alt. 50. cikk)	Terrorveszély-helyzet (ALT 51/A. cikk)		Veszély-helyzet (Alt. 53. cikk)
					Januári tervezet	T/10416	
Veszély iránya	Külső veszély			Belső társadalmi konfliktus	terrorcselekmény és veszélye	terrorcselekmény és minősített veszélye	Természeti v. civilizációs katasztrófa

¹ Bódi Stefánia: Az Alaptörvény és a sarkalatos törvények honvédelmi igazgatást és katasztrófavédelmet érintő módosuló rendelkezéseinek bemutatása. (In Vámos – Bódi – Varga – Szentes – Domonkos – Terecskei- Csiffány – Nagy – Nagy: Magyarország és a védelmi igazgatás rendszere. Hagyomány és megújulás. Budapest, Zrínyi kiadó, 2012., 37. o.) című tanulmánya alapján kiegészített saját modellt, a terrorveszélyhelyzet tárgyában ismertté vált kormányzati javaslatokkal összevetésben. Az Alt. az eredeti táblázatban az Alaptörvényt jelzi.

KATONAI JOGI ÉS HADIJOGI SZEMLE
2016/1-2. SZÁM

<p>Alkotmányos tényállás</p>	<p>Hadiállapot</p> <p>Háborús veszély</p>	<p>Külső fegyveres támadás veszélye</p> <p>Szövetségi kötelezettség végrehajtása</p>	<p>Külső fegyveres csoport váratlan támadása</p>	<p>A törvényes rend megdöntésére, a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló cselekmények</p> <p>Az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények</p>	<p>jelentős terrorfenyegetettség</p> <p>vagy terrortámadás</p>	<p>jelentős és közvetlen terrorfenyegetettség</p> <p>vagy terrortámadás</p>	<p>Elemi csapás</p> <p>Ipari szerencsétlenség v. ezek következményeinek az elhárítása</p>
<p>Állami irányítás</p>	<p>OGY – Honvédelmi Tanács (KE)</p>	<p>OGY – Kormány</p>	<p>Kormány</p>	<p>OGY – köztársasági elnök</p>	<p>Kormány</p>	<p>OGY – Kormány</p>	<p>Kormány</p>

Till Szabolcs Péter
Alkotmányos változatok migránsokra és terrorra

Időkorlát	-	határozott idő, hosszabbítható Korm 60 + OGY	támadás megszűnése	30 nap + OGY	60 nap + OGY	határozott idő, hosszabbít- ható Korm 15 + OGY	15 nap / hosszabbítás
Tájékoztatási kötelezettség	-	KE + OGY bizottság	OGY + KE	OGY elnöke / HRB	KE + OGY bizottság	KE + OGY bizottság	-
Különös feltétel	nagy 2/3 helyettesítő 3 egybehangzó	OGY jelenlévő 2/3		nagy 2/3 helyettesítő 3 egybehangzó	OGY jelen lévő 2/3	OGY jelen lévő 2/3, Korm. javaslatra	-
MH speciális korlátozás	-	-	arányos, felkészített erők / FVT?	felhasználási rendőrségi / nemzetbiztonsá gi szolgálati korlát KE helyettesítő döntés	felhasználási rendőrségi / nbsz korlát	felhasználás i rendőrségi / nbsz korlát	-

A táblázat alapján megállapítható, hogy az Alaptörvény hatodik módosítására irányuló egyik kormányzati tervezet sem tartalmazott a fenyegetettség minősítésének kérdésén túl olyan anyagi vagy eljárási szabályt, amely a különleges jogrend más elemeire, a szükségállapotra vagy a megelőző védelmi helyzet szabályozására utalással nem lenne analogikus érveléssel védhető. Ez alól kivételt jelenthet az eredeti változat 60 napos önálló kormányzati eljárási lehetősége, amely a szükségállapottal és a veszélyhelyzettel is összevetve hosszúnak tűnt, azonban a két hivatkozott alaptörvényi vonatkozási pont szerepére tekintettel az eredetileg szűkebb határidők akár eltúlzott garanciaként is minősíthetők. Önmagában alkotmányos metszetben mégsem dönthető el, hogy a pusztán minősített veszélyeztetésre alapított tényállási elem feltétlenül szükséges-e. A hatodik módosítás értékelése körében ugyanakkor a makroszintű szükségességi értékelésen túl további elemeket is szükséges kiemelni *a)* az indokolás vonatkozásában, *b)* a konkrét szövegezés körében és *c)* a kiutaló szabályozás folytán az elsődleges végrehajtó törvényi szint vonatkozásában.

Ad a) az indokolás: ugyan fogalmilag nem a normaszöveg része, ugyanakkor annak tartalma az Alaptörvény értelmezése szempontjából orientál. az Alkotmány időszakában volt arra példa, hogy a Magyar Honvédség feladatrendszerének elemei először indokolási szinten nyertek definíciót, amelyhez képest a későbbi Hvt-szövegbe épültek be a honvédelmet érintő törvények körére, így az Alkotmányra is kiható hatállyal. E szempontból a T/10416. számú végleges kormányzati javaslat indokolásának és a januári változat indokolásának összevetése érdemel figyelmet, mivel a kettő közötti eltérés egy definíció beépülése, illetve egy fogalom-átértelmezés részleges elmaradása.

Till Szabolcs Péter
Alkotmányos változatok migránsokra és terrorra

Tárgy	Januári változat	T/10417
fenyegetés definíció	„A kialakult biztonsági környezetre figyelemmel a módosítás az Alaptörvény különleges jogrendi szabályainak kiegészítését szolgálja a terrorizmus új típusú biztonsági kihívásainak megelőzése és kezelése érdekében, tekintettel arra, hogy az elmúlt időszakban az ilyen típusú – fegyveres és nem fegyveres – fenyegetések fokozódtak Európában.”	
	„A módosítás célja, hogy jelentős terrorfenyegetettség – ideértve a fegyveres vagy kibertérből érkező fenyegetéseket is – esetére is biztosítson a Kormánynak azonnali intézkedési jogkört az Országgyűlés utólagos megerősítése mellett.”	
terrorizmus definíció		„A terrortámadás értelmezésénél a Büntetőtörvénykönyv szerinti terrorcselekmény tényállása az irányadó.”

A végleges javaslat megfogalmazása a nem fegyveres fenyegetések vonatkozásában csak egy további olyan idézetre is figyelemmel értelmezhető, amely a végleges változathoz elmaradt, azonban a januári megfogalmazás azonos általános részi elemét közvetlenül követte az 1. § indoklásában. A megvalósult támadás esetén megjelenő kibertér az az értelmezési tartomány, amely alapján ténylegesen nem fegyveres beavatkozás következményi szintje elérheti, vagy meghaladhatja a tényleges fegyveres elkövetését: a STIXNET óta az atomerőművek számítógépes támadása a terrorcselekmény elkövetésének reálisan veszélyeztető megvalósulási módjaként is értelmezhető. A felvetés tehát helyes, a megvalósítás

viszont indokolási szinten szerepeltetve kétségeket ébreszt, az elhagyást követően pedig értelmezhetetlenséget a megtartott elem vonatkozásában.

Új elem viszont a kiutalás a büntetőtörvénykönyvi definícióra. Ha nincs nemzetközileg egységesen elfogadott terrorizmus definíció, a 2012. évi C. törvény alcímének hivatkozása¹

---

¹ **Terrorcselekmény**

314. § (1) Aki abból a célból, hogy

a) állami szervet, más államot vagy nemzetközi szervezetet arra kényszerítsen, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön,

b) a lakosságot megfélemlítse,

c) más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjét megváltoztassa vagy megzavarja, illetve nemzetközi szervezet működését megzavarja,

a (4) bekezdésben meghatározott személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt követ el, büntett miatt tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az *a)* pontban meghatározott célból jelentős anyagi javakat kerít hatalmába, és azok sértetlenül hagyását vagy visszaadását állami szervhez vagy nemzetközi szervezethez intézett követelés teljesítésétől teszi függővé.

(3) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki

a) az (1) vagy (2) bekezdésében meghatározott terrorcselekményt abbahagyja, mielőtt abból súlyos következmény származott volna, és

b) tevékenységét a hatóság előtt felfedi,

ha ezzel közreműködik a bűncselekmény következményeinek megakadályozásában vagy enyhítésében, további elkövetők felderítésében, illetve további bűncselekmények megakadályozásában.

(4) E § alkalmazásában személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekmény

a) az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], a testi sértés [164. § (2)-(6) és (8) bekezdés], a foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés [165. § (3) bekezdés],

b) az emberrablás [190. § (1)-(4) bekezdés], a személyi szabadság megsértése (194. §),

– a technikai vitathatóság mellett – erősíti az értelmezhetőséget, amely az eredeti javaslat kiterjesztő értelmezésének lehetőségére

---

c) a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény [232. § (1)-(2) bekezdés], a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése [233. § (1)-(2) bekezdés],

d) a radioaktív anyaggal visszaélés [250. § (1)-(2) bekezdés],

e) a hivatalos személy elleni erőszak [310. § (1)-(5) bekezdés], a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak (311. §), a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak (312. §), a nemzetközileg védett személy elleni erőszak [313. § (1) bekezdés],

f) a jármű hatalomba kerítése [320. § (1)-(2) bekezdés], a közveszély okozása [322. § (1)-(3) bekezdés], a közérdekű üzem működésének megzavarása [323. § (1)-(3) bekezdés], a robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés [324. § (1)-(2) bekezdés], a lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés [325. § (1)-(3) bekezdés],

g) a nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés [326. § (1)-(5) bekezdés], a haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaélés [329. § (1)-(3) bekezdés], a kettős felhasználású termékkel visszaélés [330. § (1)-(2) bekezdés],

h) a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés] és a rongálás [371. § (1)-(6) bekezdés],

i) az információs rendszer vagy adat megsértése [423. § (1)-(4) bekezdés].

315. § (1) Aki a 314. § (1) vagy (2) bekezdésében meghatározott büntett elkövetésére felhív, ajánlkozik, vállalkozik, a közös elkövetésben megállapodik, vagy az elkövetés elősegítése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott cselekményeket a 314. § (1) vagy (2) bekezdésében meghatározott büntettnek terrorista csoportban történő elkövetése érdekében valósítja meg, öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Nem büntethető, aki az (1) vagy (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

316. § Aki terrorcselekmény elkövetésével fenyeget, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

alapított érveléssel szemben legalább részleges garancia. Ráadásul a BTK tényállási változatok alapján az atomerőmű elleni elektronikus támadás besorolhatósága is megalapozható, feloldva a korábban jelzett indokolás-elhagyási problémát.

Ad b) A szövegezés: az Alaptörvény esetében szükségessé tesz összevetéseket a hatályos tartalmakhoz képest is a koherencia szempontjából. Ennek következtében így akár a meglévő szövegnél pontosabb megfogalmazás is a bírálat tárgyává válhat, mivel visszahat az eredeti megfogalmazás értelmezhetőségére. A megelőző védelmi helyzet egy pontatlan megfogalmazásának exponálása éppen az új tényállás beazonosítható bekezdése alapján valósul meg.

Megelőző védelmi helyzet – 51. cikk (3)	Terrorveszélyhelyzet - 51/A. cikk (3)
<p>„(3) A Kormány rendeletben a megelőző védelmi helyzet kihirdetésének kezdeményezését követően a közigazgatás, a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek működését érintő törvényektől eltérő intézkedéseket vezethet be, amelyekről a köztársasági elnököt és az Országgyűlés tárgykör szerint feladat- és hatáskörrel rendelkező állandó bizottságait folyamatosan tájékoztatja. Az így bevezetett intézkedések hatálya az Országgyűlés megelőző védelmi helyzet kihirdetésére vonatkozó döntéséig, de legfeljebb hatvan napig tart.”</p>	<p>„(3) A Kormány rendeletben a terrorveszélyhelyzet kihirdetésének kezdeményezését követően a közigazgatás, a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok szervezetét, működését és tevékenysége ellátását érintő törvényektől eltérő, valamint sarkalatos törvényben meghatározott intézkedéseket vezethet be, amelyekről a köztársasági elnököt és az Országgyűlés tárgykör szerint feladat- és hatáskörrel rendelkező állandó bizottságait folyamatosan tájékoztatja. Az így bevezetett intézkedések hatálya az Országgyűlés terrorveszélyhelyzet kihirdetésére vonatkozó döntéséig, de legfeljebb tizenöt napig tart.”</p>

Míg a hatodik módosítást megelőzően vitatható volt, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok a rendvédelmi szervek fogalmi körébe tartoznak-e, '*a contrario*' érveléssel mindez a módosítást követően már kizárható. Megítélésünk szerint ugyan – figyelemmel a rendőrségi törvény szerint használt értelemre – helyes az állami vezetői törvény fogalomhasználata során a rendvédelmi szervek köréből kizárni a nemzetbiztonsági szolgálatokat, a megelőző védelmi helyzet kormányzati fázisából való kirekesztésük viszont koherencia-hiba. Az új szövegváltozat így mindenképpen pontosabb, azonban a korábbiaknál égetőbbé teszi az 51. cikk módosítását.

Ezen túlmenően a hatodik módosítás alapvető megfogalmazási eleme a veszélyeztetettség tényállás két eleme: a kezdeményező kötöttsége, valamint a minősítés feltételrendszere. A javaslat sajátossága, hogy az országgyűlési döntés kizárólagos kezdeményezőjeként a Kormányt jelöli meg, így egy esetleges hipotetikus kisebbségi kormányzás esetén az a különleges jogrendi alakzat nem válhat az ellenzéki többség mérlegelésének eszközévé. Ezzel ellentétben a kormányzati mérlegelés korlátja a veszélyeztetési altípus esetén a „*jelentős és közvetlen*” jelleg, amely a nyilvánvaló mérlegelési lehetőség biztosítása mellett valamilyen formában korlátozni kívánja azt. E leszűkítő jelzők értelmezési tartománya vélhetően kettős: a '*jelentős*' kitétel minőségi, mértékbeli kiterjedtségre utalhat, a '*közvetlenség*' pedig térbeli és időbeli közelségre. Mivel azonban még az indokolás sem tartalmaz a két kifejezés konkrét tartalmára utaló megköttést, adott esetben eltérő mérlegelést is megengedhet a Kormány majd az Országgyűlés ellentétes döntése anélkül, hogy bármelyik szervezet döntésének alkotmányossága tartalmilag megkérdőjelezhető lenne. Legfeljebb egy utólagos terrorcselekmény a ténybeli tévedés visszaigazolására lehet alkalmas.

A „*jelentős és közvetlen veszély*” mindamelllett alkotmányos szinten szokatlan megfogalmazás, amelyet csak részben indokolhat a finomodás a januári tervezethez képest, amely a „*jelentős terrorfenyegetettség*” feltételét tartalmazta. Közjogi áthallása inkább a „*clear and present danger*” megfogalmazásnak lenne, amely

„egyértelmű és jelenlévő veszélyt” jelentve a gyűlöletbeszéd tematikájához kötött, így foglalt formula,² amelytől való elhatárolhatóság indokolt ugyan, de nem visz közelebb a mérlegelési szempontrendszer egyértelmű behatárolásához. Ez azonban nem is lehet szabályozási cél: a különleges jogrendi szabályozások esetében ugyanis csak a lehetőség adottsága mérlegelhető külső perspektívából, a békeidőszaki szabályok által való kezelhetőség megítélése a kormányzati felelősség körébe tartozik. Így egy kormányzati alkalmatlanság egy esetre való reagálás szempontjából csak utólagosan merülhet fel, amelyben a választott alternatíva értékelése és bírálata az elvben fennálló további lehetőségek alkalmazásának elmulasztása szempontjából is felmerül. Hibának minősülhet ennek során a túlminősítés folyamatos ellenzéki felvetése mellett a különleges jogrendi alternatíva elmulasztása is.

Ha a terrorveszélyhelyzet előszoba-tényállásának mintájaként a megelőző védelmi helyzet azonosítható be, a szabályozás viszonyítási alapjaként e következmény-halmaznak kell megjelennie. A kormányzat ugyanakkor a januári és a beterjesztett változat összevetése alapján azzal semmiképp sem vádolható, hogy nem tett volna a kapcsolódó tervezetek szabályozási koncepcióját is érintő engedményeket az ellenzéknek: a folyamat kétszakaszúvá bontása, az időbeliség korlátozása, és a T/10417. számú törvényjavaslat különös szabályainak csökkentése alapvető lépések az MSZP végszavazásig lebegtetett alternatívája felé³ annak ellenére, hogy a legnagyobb ellenzéki párt folyamatos kívülállását hangsúlyozta a szabályozási folyamat során. E folyamat értékelése azonban döntően már a törvényi szintű eltérések értékelésére utal, amely a harmadik jelölt értékelési tartomány.

---

² Lásd Molnár Péter: A „gyűlöletbeszéd” tartalmi tiltásának paradoxona és a közvetlen veszély alapú tiltás környezetfüggőségének értelmezése. In Fundamentum 2013/3. 71-75. o.

³ Lengyel Tibor: Megkötné a kormány kezét terrorhelyzetben az MSZP; Origo 2016. 01. 21. <http://www.origo.hu/itthon/20160120-terrorveszelyhelyzet-mszp-javaslat-kormany-alkotmanymodositas.html> (letöltve: 2016. 04.30.)

Ad c) A különleges jogrendi alakzatok közös eleme a *kiutaló szabályozás* során az időleges törvényrontó szabályozás lehetővé tétele azok alkotmányos határainak rögzítésével. Az időben osztott megelőző védelmi helyzeti minta szerint az eltérések két köre vizsgálendő: a javaslati szakban a Kormány döntéseként, majd további kiegészítésekkel az országgyűlési szakban. Nem szükséges ugyanakkor külön magyarázat a megelőző védelmi helyzet szerinti egyes intézkedések elhagyhatóságához, ha azok a hadkötelezettség visszaállításához kötődnek, mivel e tematika a jelen esetben irreleváns. A szabályozás további végpontja a szükségállapot és a rendkívüli állapot: mivel a fejezeti szabályozás modellje a rendkívüli állapot, annak lehetőségein túli korlátozás objektíve indokolatlan, míg szubjektív szükségességi korlátként a szükségállapoti szabályozás jelentkezik.

E többszörös összevetés eredménye az alábbiak szerint foglalható össze:

- 1) nincs olyan javaslati elem, amely ne szerepelne a megelőző védelmi helyzet valamelyik szabályozási csoportjában, ráadásul mindez a januári változat esetében is adott volt, csak az utaló szabályozás helyett választott részletező szabályozás ennek értékelhetőségét nehezítette;
- 2) a szabályozás nagyon szűk szelete tartozik megelőző védelmi helyzetben országgyűlési kompetenciába, amelyhez képest a javaslat szerinti arányok még inkább feltűnnek,
- 3) a januári részletező technikában kimutatható pontosítási igények egyes esetekben a szabályozási céltól eltérő, kiterjesztő jogalkalmazás felvetésére voltak alkalmasak, amelyhez képest az összevont technika anélkül védte ki a vádakát, hogy az érdemi feltételrendszer módosult volna, ugyanakkor
- 4) felvethető lenne további kiegészítési igény is a szükségállapoti esetkörök alapján, így különösen a robbanószerek és fegyverek bevonása vonatkozásában, bár valószínűsíthető a terrorcselekmény és a jogosulatlan

fegyvertartás vagy robbanószer-használat egyidejűsége, szemben az engedéllyel tartott fegyverek használatával.

Mind ezek alapján a 2016. évi LVII. törvényként eredeti változatában kihirdetett T/10417. számú törvényjavaslat emberi jogok túlzott korlátozását érintő része szempontjából a bírálatnak nincs érdemi alapja: a kormányzat nem válik az elfogadás esetén mindenhatóvá, mivel a törvényrontó rendeletek tartalmi szempontból kötöttek. A javaslat 4. §-ában szereplő Hvt. 64. § (4) bekezdés új c) és d) pontjának összevetése alapján ugyanakkor vizsgálendő, hogy a c) pontba épített „*az alapvető jogok lényeges tartalmát nem érintve*” kitételnek melyek a következményei, illetve van-e e korlátozásnak tényleges alkotmányos relevanciája.

Mivel a megfogalmazás a kormányzati javaslati időszakra vonatkozó korlátozó megfogalmazás, így az országgyűlési szakban megjelenő új korlátozási lehetőségek mellett a korlátozás foka magasabb lehet, mint az első időszakban. Ennek megfelelően pl. a 79. § hivatkozott megelőző védelmi esetkörei alkalmazása során a kormányzat elvben mélyebb beavatkozásra jogosult a megelőző védelmi helyzeti szabályozás során, mint a terrorveszélyhelyzetben, ugyanakkor a korlátozási szint az Országgyűlés döntése folytán már kiterjeszhető. Nem vitatva e lépcsőzött jogosultság-kiterjesztés elvi logikai lehetőségét szükséges ugyanakkor utalni arra, hogy egy éles szituációban idő hiányában a különbségtétel gyakorlatilag lehetetlen, másrészt viszont arra is szükséges felhívni a figyelmet, hogy az alapjogi korlátozás alkotmányos viszonyítási pontja a különleges jogrend egészére eltér a békeidőszaki értelmezési tartománytól:

- míg béke időszakában az I. cikk (3) bekezdése a vonatkoztatási pont,⁴
- az 54. cikk (1) bekezdése e követelményeket részlegesen feloldja.⁵

---

⁴ „(3) *Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.*”

Az alkotmányos kapcsolódások és a Hvt. felsorolás sui generis korlátozó feltételének egymásra vetítése alapján megítélésünk szerint az a következtetés adódik, hogy a korlátozható alapjogok felsorolásban konkretizált eseteiben csak az alapvető jog lényeges tartalmi elemei védettek abszolút módon, ezen túlmenően azonban a korlátozás szükségességi, arányossági vagy célszerűségi tesztek alapján nem bírálható felül. Az azonban, hogy mi minősül az alapvető jog lényeges tartalmának, alkotmányos dogmatikai mérlegelési kérdés. Más kérdés, hogy a Hvt. egy pontjára javasolt korlátozó tartalom nem indokolt volna-e alaptörvényi szintű megjelenítést, mivel tartalmilag az az 54. cikk (1) bekezdés módosítása.

A 2016. évi LVII. törvény feladta a januári változat részletező szabályozási technikáját, egyértelműbben beazonosíthatóvá téve a korlátozási lehetőségeket a korábban általánosan meghatározott tárgykörökkel. A viszonyítás szempontrendszeréből így teljes egészében kimaradtak a katasztrófavédelmi törvény szerinti sui generis megoldások, amelyek egy esetleges megvalósult terrortámadás következményeinek felszámolása szempontjából válhatnak szükségessé. Megítélésünk szerint ez két feltétel együttes megvalósulása esetén nem aggályos: ha a szabályozás a terrorfenyegetés szempontjából a megelőzésre, védelemre, üldözésre és reagálásra,⁶ nem pedig a következmények felszámolására irányul, utóbbi körben viszont megengedi a veszélyhelyzet egyidejű kihirdethetőségét is pl. a különleges/ vagyonmentésre alkalmas járművek igénybe vétele, javítókapacitások biztosítása, önkormányzati feladat-ellátási korrekció, illetve az államháztartási átcsoportosíthatóság körében.

Mindezen elvi felvetések alapján az egyes intézkedésekkel kapcsolatos álláspontunk és javaslataink az alábbiak:

---

⁵ „(1) Különleges jogrendben az alapvető jogok gyakorlása - a II. és a III. cikkben, valamint a XXVIII. cikk (2)-(6) bekezdésében megállapított alapvető jogok kivételével - felfüggeszthető vagy az I. cikk (3) bekezdése szerinti mértéken túl korlátozható.”

⁶ Lásd Tóth Péter i.m. (2016).

- a) az egyeztetett információ-kiadási kötelezettség kihagyása a javaslatból az ellenzéki vélemény szabadsági bírálatok áldozatául vált, objektív módon viszont szükséges kormányzati javaslat volt a januári változatban: releváns lehet ugyanis a NATO válságreakálási rendszeren kívül az EU reakció is;
- b) speciális terrorelhárító intézkedések, állampolgárokat is érintő riasztási fokozatok esetében az alapjogi lényeges tartalom érinthetlensége kérdéses, az őrizetlenül hagyott tárgyak megsemmisíthetősége esetében pedig fogalmilag lehetetlen;
- c) az érintettekre vonatkozó kártérítési felelősség békeidőszaki szinten tartása a bevont állomány esetében indokolatlanul hátrányossá válhat;
- d) a sajtószabadsággal kapcsolatos korlátozások kihagyása érthető politikai alku tárgya volt, ugyanakkor ezek kihagyása az országgyűlés döntését követő időszakban már aggályos;
- e) a közlekedés területet/útvonalat érintő tilalma az alapjog lényeges tartalmának érintése nélkül nehezen képzelhető el;
- f) a nem magyar állampolgárokra vonatkozó korlátozási lehetőségek totális kizárása aggályos, korlátozó intézkedéseket szűkebb körben lehetővé kellett volna tenni, legalább a bejelentkezés és tartózkodási hely vonatkozásában;
- g) a kijárási és gyülekezési tilalmak esetében az alapjogok lényeges tartalmának érintetlensége nem értelmezhető (szemben a kijárási és gyülekezési korlátokkal), a lakosság magatartására vonatkozó atipikus szabályok kiadhatósága viszont hiányzik;
- h) a robbanóanyag-kezelés és fegyvertartás szigorításának lehetősége hiányzik.

E felsorolással összefüggésben azt is jelezni kell, hogy egyes szükségesnek ítélt korlátozási elemek felvetése az eredeti 30 pontos javaslatból is hiányzott, illetve a konkrét további önkorlátozások jelentős részében a szükségességi és arányossági mérce

alkalmazhatósága legalábbis vitatható. A kormányzat a sajtószabadság korlátozhatóságát a gyülekezési korlátozhatósággal szemben beáldozta, amely – figyelemmel a 2006. októberi események tapasztalataira is – a gyülekezési jogukkal élni kívánók védelméért viselt állami felelősséggel is magyarázható. A felelősség másik oldala ugyanakkor, hogy a nem kívánt helyzetben a véleményszabadsággal élés felelősségi és a visszaélés büntetőjogi mértéke eltérhet-e a békeidőszaki standardoktól. Megítélésünk szerint ugyanis pl. egy gyülekezési korlátozás ellenében kifejtett sajtókampány következtében lehetővé vált terrorcselekmény következményeiért azok is felelősséggel tartoznak, akik pl. a titkosszolgálati jelzéseket kormányzati manipulációnak tüntetik fel.

Összegzés

A feladatot – attitűdje alapján – a katona megoldja az esetlegesen fennálló időzavartól függetlenül. Hogy helyesen és arányosan tette-e, arról utána a jogászok és más szakértők ideális esetben hosszú időszakon keresztül vitatkozhatnak. A katonai gondolkodásmód felügyelet nélküli önállósulása a történelmi tapasztalatok alapján a demokrácia szempontjából suicid hiba. Az eszköztelenség – szintén a történelmi tapasztalatok alapján – bűn. A stabil, de adaptációra alkalmas, a túlzott részletességet szelektáló egyensúlyra törekvés dogmatikai elősegítése pedig kötelesség a tudományos értékű kritika, a politikamentesség és a titoktartás értelmezéstől függő, eltérő megítélési tartományai ellenére is.

Ha önmagukban, de alrendszerként értékeljük az Alaptörvény eredeti honvédelmi elemeit – ideértve a különleges jogrend katonai jellegű részeit is – megállapítható, hogy szinte koherens rendszert alkotnak, illetve illeszkednek az alkotmányos dogmatika korábbi elemeihez. Ugyanakkor a funkcionális alkalmasság tartalmi szempontjából össze kell hangolni a honvédelemre vonatkozó szabályrendszert a szövetségi követelmények szűrőjén át a megváltozott biztonsági körülményekkel annak érdekében, hogy a haza katonai védelme végső soron biztosítható legyen.

Mivel a „lopakodó alkotmánymódosítások” során a konszolidációra törekvő folyamatosság volt a meghatározó, a védelmi alkotmányosság intézményeinek stabilitása pozitívumként értékelhető. A külső körülmények alapvető változása ugyanakkor markáns változásokat is okozhat. Egy következő szabályozás során ezért elsődlegesen a feladatrendszer szabályozási módját kell – az Alaptörvényre is kiterjedő módon – átgondolni: az alapfeladatok mennyisége ugyanis a feladatrendszeri hierarchia alapjait kezdi ki, és valószínűsíthető igény a koncentráltabb feladatok hatékonyabb és gazdaságosabb ellátása, akár tradicionális elemek beáldozása árán is. E mérlegelés ugyanakkor összetett módon értékelhető: egyformán veszélyes a túldimenzionálás, mint az alul-becslés. Kivételesen a politikum szféráját érte el a klasszikus katonai dilemma: *„felel mindazért, amit megtett, vagy amit elmulasztott”*.

A haza katonai védelme körében ugyanakkor az eddigieknél változatosabb scenáriókat kell kidolgozni és kezelni, a geopolitikai szemléletmód európai visszatérésének következményeként. A honvédelem szempontjából a nemzetközi együttműködés elsődleges viszonyítási pontja a szövetségi/szövetségesi együttműködési alkalmasság (interoperabilitás), amelyhez képest az EU-jogi szabályozás csak az értékelést színező jelentőséggel bírhat. Optimális esetben a két szervezet követelményrendszere összehangolható, ez az elvárás ugyanakkor legfeljebb trendszerűen érvényesül, várhatóan különösen a BREXIT után.

A disszertáció leadása óta történetekre tekintettel a legjelentősebb tévedésemnek a tézisfüzetben jelzett szabályozási befagyásra utalást érzem, bár annak érvényesülését 2014-ig bezárólag változatlanul védhetőnek ítélem. A biztonságpolitikai környezet radikális romlása miatt viszont a jogalkotás innovatív eszközöket is alkalmazó felgyorsulását szükséges következménynek ítélem. Osztom viszont ezzel összefüggésben Jakab András értékelését,⁷ hogy a migráns-határvédelem esetében az Alaptörvény

---

⁷ Jakab András-Szilágyi Emese: Sarkalatos törvények a magyar jogrendben. In MTA Law Working Papers 2015/32. szám. (letöltve: 2016. május 14. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2015_32_Jakap.pdf) 35. o.

keretei között megvalósítható szabályozási alternatíva volt a feladatrendszer törvényi szintű kiegészítése. Megértem ugyanakkor az Alaptörvény módosításának szükségességét folyamatosan felvetőket is,⁸ mivel a migrációs kérdésben a történeti érvelés mellettük szólt volna. Ha viszont az Alaptörvény rendszertani értelmezésére szorítkozunk, elégséges a sarkalatos szintű változtatás. A terror kezelhetőségének eszközrendszere vonatkozásában ugyanakkor az alkotmány-korrekciós kényszer mindenképpen igazolható.

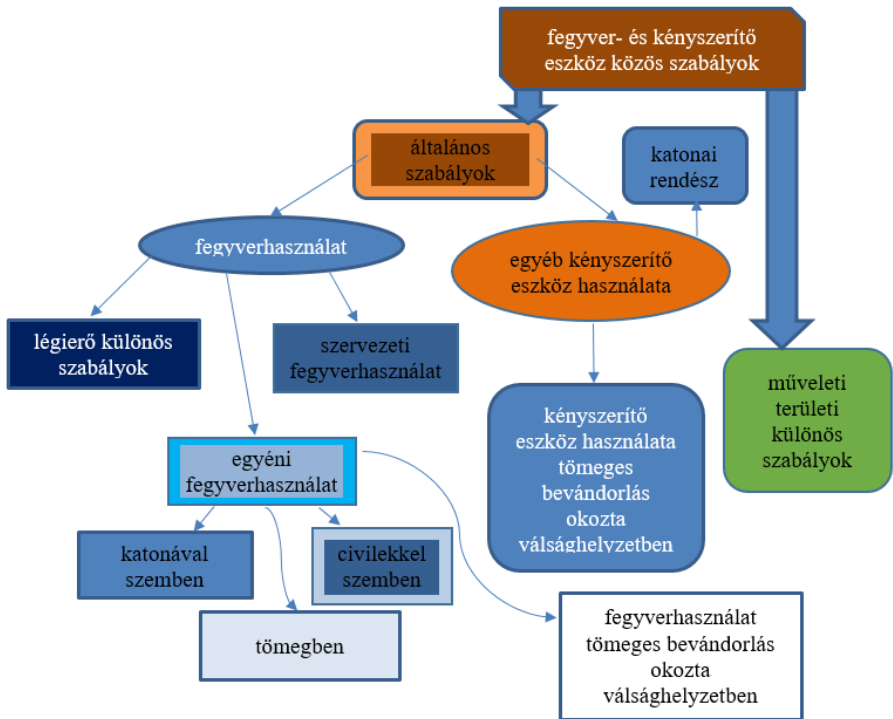
A szabályozási folyamatok tartalmi korlátjaira áttérve mind a honvédségi feladatrendszer szabályozási struktúrája, mind pedig az esetleges feladatellátás feltétele szempontjából felvet az Alaptörvény vizsgálendő elemeket. Az 50. cikk – alcímére tekintettel – megengedett egy olyan leszűkítő értelmezést 2015. őszén, amely a honvédségi korlátozás időbeli hatályát kizárólag a szükségállapothoz kötötte: így a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok elégtelensége esetén történő felhasználása a szükségállapot keretei közötti korlátozást jelentett csak. Ezen értelmezés szakítást jelentett a 2006-os eseményekre is vonatkoztatott történeti alkotmány-értelmezéssel,⁹ de alkalmat nyújtott az első rendészeti feladatok békeidőszaki intézményesítésére az Alaptörvény módosítása nélkül is.

---

⁸ Tordai Csaba: Honvédek a menekültek ellen? <http://igyirnankmi.atlatszo.hu/2015/08/26/honvedek-a-menekultek-ellen/> (letöltve: 2016.04.30.).

⁹ Az Alkotmány 40/B. §-a az alábbiakat tartalmazta: „*A Magyar Honvédséget az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges mértékben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények esetén, az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően kihirdetett szükségállapot idején lehet felhasználni, akkor, ha a rendőrség alkalmazása nem elegendő.*” Az Alaptörvény 50. cikk (1) bekezdése ugyanakkor egyértelmű időbeli korlátozással él: „*[a] Magyar Honvédséget szükségállapot idején akkor lehet felhasználni, ha rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alkalmazása nem elegendő.*”

E lehetőséggel a 2015. szeptember 22-én hatályba lépett módosítás oly módon élt, hogy az új Hvt. fegyverhasználati joggal ellátott feladatait egészítette ki, de az élet kioltására alkalmas eszközöket az új 35/B. alcím végső soron kiváltotta a testi sérülés okozására alkalmas kényszerítő eszköz alkalmazásának lehetőségével. A megoldás tehát alkotmányos még akkor is, ha nem mutatható ki benne a konszenzusos döntés igénye.

A fegyver- és kényszerítő eszközök használatának szabályozási modellje¹⁰ alapján valószínűsíthető, hogy a rendészeti feladatkör-

¹⁰ Till, eredeti közlés 2016. a Hvt. VIII. fejezet összefoglalása alapján

bővítési vizsgálati javaslat következményeként a fegyverhasználati alkotmányosság a korábbinál fontosabb tárgykörként önállósul, részleges áthallást engedve a rendészeti fegyverhasználati alkotmányossági gyakorlatának. Megállapítható ugyanakkor, hogy a részlegesen utaló szabályok és az életviszonyok bonyolultsága¹¹ akadályozhatja a jogszerű válaszlépések választását konfliktusos szituációkban, az időzavarra is tekintettel. A Hvt. 36. § (1) bekezdés h) pontjának beemelése¹² ugyan egyensúlyozni próbált az államhatárhoz kötődő feladatok és az objektumvédelem feladatai között oly módon, hogy a „felhasználás” foglalt kulcsszavát kikerülve a tevékenység meghatározó jellegzetességeként a közreműködési elemet hangsúlyozta azzal együtt, hogy a 37. § értelmező rendelkezései további anyagi és eljárási feltételek útján biztosítani hivatottak a katonai feladatvégrehajtás intaktságát. A h) pont szerinti tényállás-összesség ugyanakkor az országon belüli feladatok vonatkozásában, a „szükséges intézkedések” körében hordozza az e szintet meghaladó kormányzati beavatkozás vádjának lehetőségét annak ellenére, hogy a megfogalmazás a váratlan támadás feltétel-elemének szó szerinti átvétele.

Ehhez képest a felhasználás terror-módosítással érintett részében ismételten felmerült a szükségállapothoz-kötöttség kérdése azzal, hogy a felhasználás esetköre kiegészült a 2016. évi LVII. törvénnyel. E Hvt-módosítás tehát – kötődve az Alaptörvény hatodik módosításához – a migrációs értékeléstől eltérő technikát választva végső soron egy harmadik értelmezést vezet be, amely a felhasználást a nevesített két különleges jogrendi időszakhoz köti, kizárva ugyanakkor a fogalomkörből a béke-időszaki szolgálatteljesítést. E vonatkozásban tehát a közreműködés-

---

¹¹ A fegyverhasználati jog újabb kihívásairól lásd: Zsigmond Csaba: A rendőrségi fegyverhasználat. In *Belügyi Szemle* 2016/5. szám, 40-65. o.

¹² „h) a menedéjogról szóló törvény szerinti **tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet idején közreműködés az államhatár őrzésében, az államhatár rendjét közvetlenül veszélyeztető konfliktushelyzet és a tömeges méretű migráció kezeléséhez szükséges intézkedések végrehajtásában, valamint az államhatár rendje ellen irányuló erőszakos cselekmények elhárításában.**”

felhasználás időszakoktól függő szerepeltetése mellett már csekély az esély a fogalmi különválasztásra, mivel a közreműködés vonatkozásában a katasztrófával összefüggő tevékenység egésze bevonást nyert. E vonatkozásban ugyan a képleteket nem egyszerűsítene a T/11024. számú Alaptörvény-módosítás esetleges kormányzati támogatása, azonban alkalmas lenne az ellenzék valódi szándékának tesztelésére: egy baloldali ellenzék által javasolt kiegészítés elfogadása az Alaptörvény egészének legitimitására is visszahatna, ráadásul a kihirdetett hatodik módosításra tekintettel a javaslat értelmezési tartománya az eredeti javaslatétól is eltérne.

A beiktatásra javasolt „*[a] Magyar Honvédség közreműködhet a rendőrségnek a terrorcselekmény megelőzése, félbeszakítása, következményeinek elhárítása és az elkövetők elfogása érdekében végrehajtott, sarkalatos törvényben meghatározott kiemelt biztonsági intézkedése végrehajtásában.*” mondat ugyanis a terrorveszély időszakához kötődő felhasználhatóságon kívül is megteremtené a közreműködés lehetőségét, további kormányzati választási lehetőséget biztosítva, ha nem szükséges az alapvető jogok korlátozása, csak a szervezeti együttműködés. A 45. cikk (3) bekezdésének hatályos katasztrófa elemének és az 53. cikk szerinti veszélyhelyzet párhuzamossága éppen érvként szolgálhatna a különleges jogrendi feladat béke-időszaki áthatására.

A katasztrófával kapcsolatos tevékenység megelőző időszakának okozati képlete ugyanakkor eltér egy terrorcselekmény valószínűségétől: míg pl. a Föld felé közeledő galaktikus objektumok mozgása, illetve az árvíz felső szakaszának vízdinamikája alapján matematikai képlet által modellezhető a katasztrófa bekövetkezési valószínűsége, a terrorcselekmények valószínűsége vonatkozásában egzakt képlet nem ismert. Tekintettel arra, hogy a békeidőszaki feladatrendszer szerint a rendvédelmi szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok felelősek e tevékenység biztosításáért, a Magyar Honvédség bevonásához legalább annyira meg kellene fontolni a békeidőszaki feladatrendszer kiegészítését, mint amennyire szükséges a veszélyeztetési elhatároló ismérv pontosítása.

E körben ráadásul a 2016. évi LVII. törvény egy szabályozási hibát vétett: míg az Alaptörvény 51/A. cikk (5) bekezdése elkülönítve exponálta a kormányzati és az országgyűlési fázist is a terrorveszélyhelyzet körében, a Hvt. 80. § w) pontjába beépített definíció a fázisok szétbontását mellőzte. Megítélésünk szerint e definíció esetében egyértelművé kellett volna tenni, hogy az a kihirdetés mindkét fázisára vonatkozik, vagy pedig az 51/A. cikk (3) bekezdésében kellett volna mellőzni a fázisokra bontást. A szabályozási tárgy lehetséges mozzanataiban indokolta volna az egyértelműsége törekvést, mivel – legalábbis részlegesen – mindig fennmarad egy bizonytalansági és mérlegelési mozzanat. A terrorizmus nemzetközi jellegéből, definíciós hiányosságából és a szolgálat-közi együttműködésből adódóan az adott pillanatban rendelkezésre álló információ fogalmilag nem lehet teljes, az intuitív elem így nem zárható ki. Matematikailag ugyanakkor sohasem nulla annak a valószínűsége, hogy egy terrorcselekmény valamikor és valahol sikerülni fog. E vonatkozásban a kormányzati eszközteremtési tendencia értelmezhető még akkor is, ha a szabályozási igény – rendszerező jellegéből adódóan – hajlamos az általánosításokra is. Ennek kivédésére alkalmas eszköz lehet ugyanakkor egy ellenzéki módosító indítvány befogadása is, különösen a fogalmi környezetre tekintettel. E vonatkozásban a „felhasználás” fogalmának egyes különleges jogrendi időszakokhoz kötöttsége, nem pedig tartalmi meghatározása inkább előny, mint hátrány.

Nem mellőzhető ugyanakkor annak mérlegelése sem, hogy egy apokaliptikus küldetéstudattal rendelkező ellenfél elrettentése fogalmilag lehetetlen: ellene csak védekezni lehet, például a kritikus infrastruktúrák ellenállóvá tétele útján. A hipotetikus forgatókönyvek között felvethető olyan tömegkatasztrófát eredményező sorozatosság, amely az ország területének szűk értelmű érintettsége nélkül is a hatásoknak kitettséget eredményez. Ilyen, külföldön megvalósult terrorcselekmények kontinentális vetületére irányuló fenyegetések esetében a Kormány eszköztelensége nyilvánvaló hiba. Ennek kiküszöbölésére irányuló kormányzati cselekvés lehet ugyanakkor a

kommunikációs kampánnyal kísért meggyőzési folyamaton túl a konkrét reagálás képesség-oldali erősítése.

A biztonságihiány-érzéséből való kitörésnek ugyanis nem kizárólagos eszköze a maximalista Alaptörvény-korrekciós hozzáállás. A csapatmozgási korrekciós folyamat tapasztalata ugyanis, hogy az eredményeket döntően az ellenzék megegyezési hajlandósága determinálta az azoknál egyértelműbb kormányzati szándékokkal szemben is. Egy olyan politikai térben pedig, amelyben legalább egy markáns tényező szövetségi elkötelezettsége vitatható, a kormányzati elkötelezettség különböző intenzitású megjelenései a tematikát más kontextusban értelmező érvelések irányába tolja el. Mindezekre tekintettel célszerű tovább is vizsgálni, hogy megvalósult belföldi terrorcselekmény hiányában milyen objektívabb (tartalmi és/vagy eljárás) kritériumhoz köthető a fenyegetettségi esetkör, és szükséges-e a kormányzati döntési lehetőségek további bővítése.

Az e vonatkozásban felülvizsgált és pontosított kategóriarendszer lehetőséget biztosítana a migráns-kezelési és terror-elhárítási tematikák magasabb szintű elkülönítésére a későbbiekben. Ha ugyanis a migráns-kezelés békeidőszaki feladat, a terror-elhárítás pedig kizárólag különleges jogrendi, az átmenetek mérlegelhetőségét kell a jövőben biztosítani. A különleges jogrendi szabályozás ugyanis végső soron nem öncélú, nem elég az ország fennmaradásának biztosítása, azon túl a békeidőszaki működésre visszaállítás lehetőségét is intézményesen biztosítani kell. A honvédelmi alkotmányozás folyamata tehát e ponton sem zárult le.

Kelemen Roland

Pillanatképek a kivételes állapot elméleti kérdéseinek köréből¹

Az arab tavaszt követő arab tél és az abból kisarjadó Iszlám Állam, valamint a sok esetben ezáltal közvetlenül generált hatalmas migrációs hullám, továbbá Ukrajna és Oroszország közötti konfliktus alapjaiban módosították az európai biztonsági környezetet. A nyugat-európai országok állampolgárait ért sorozatos terrortámadások² és a Krím-félsziget orosz annektálása ismét rávilágított arra a kérdésköre, hogy milyen jogi eszközrendszere van a jogállamnak saját maga és állampolgárai megvédésére, a védelem hatékonyságának növelésére.

A megváltozott biztonsági környezet³ következtében az érintett, valamint a fenyegetett államoknak ismét meg kell határozni, vagy újra kell gondolni a saját hatékonyságukat növelő jogi eszközparkot, ugyanis az elmúlt évek feltárták, hogy a 90-es évek végére kialakuló nyugati államszemlélet, vagyis az állam lehető legtöbb területről való kivonulása és egyfajta elefántcsonttoronyba

---

¹ A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett NTP-NFTÖ-16-0313 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

² Nyugat-Európában a terrortámadások sora 2015. január 7-én vette kezdetét a Charles Hebdo satirikus francia hetilapot ért támadással, amelynek közel 20 halálos áldozata és ugyanennyi sérültje volt. Ezt követően ezen év november 13-án érte ismételt terrortámadás Párizst, amely során 120 ember meghalt és több, mint kétszázan megsebesültek. Az azóta eltelt közel másfél évben többek között Brüsszelt, Nizzát, Münchent, Berlint, Isztambult, Moszkvát és legutóbb Manchestert érte el a terror pusztító áradata.

³ Lásd bővebben: Farkas Ádám: *Tévelygések fogásában?: Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarország katonai védelmére*. Budapest: Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2016.

való zárkózása⁴ következtében a normál állapotok kilengéseit orvosló eszközök már alkalmatlanok a biztonsági kihívások kezelésére.

Eme szemlélődés irányította ismét a jogról, az államról gondolkodók figyelmét a kivételes hatalom, azon belül is annak alkotmányos meghatározottsága és eszközrendszere irányába. Ezen vizsgálódás során azonban nagyon hamar világossá vált, hogy a fogalmi és a szabályozás alapmodelljei szintjén sem kidolgozott a terület tudományos ismeretanyaga.

Jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy a kivételes állapotot elhelyezze a kivételes hatalom fogalmi rendszerében. Emellett felvázolja a kivételes állapot szabályozási minimumait, vagyis azokat a tárgyköröket, amelyeknek egy jogállami szabályozásban meg kell jelenniük. Emellett pedig vállalkozik annak a felvillantására, hogy mely alkotmányos intézmények lehetnek azok, amelyek vészidőszakokban szavatolják a jogállami működést.

1. A kivételes állapot fogalmi meghatározása és a szabályozási minimumok kérdésköre

A kivételes hatalom fogalmi köre rendkívül összetett hálót képez, hiszen ennek kizárólag csak egyetlen – bár a legfontosabb – szeletét jelenti a kivételes állapot szabályozási anyaga.

A kivételes hatalom végigkíséri az állam történetét, ugyanis szinte minden korszakban próbáltak valamiféle választ adni a kikérgesedett hétköznapiakat bomlasztó társadalmi, természeti jelenségekre.⁵ A kérdés rendkívül élesen az abszolút állam és az arra reakcióként megjelenő polgári állam esetében rajzolódott ki. Az abszolút állam esetében ugyanis rögzíthető, hogy „bár a szuverént

---

⁴ Lásd bővebben: Pongrácz Alex: *Nemzetállamok és új szabályozó hatalmak a globális erőtérben*. Győr-Budapest: PhD dolgozat, 2016.

⁵ Gondoljuk itt többek között az athéni demokrácia esetében a sztratégoszra, a rómaiaknál a diktátor intézményére, a germánoknál a hercogra (hadvezérre), Velencében a Tízek Tanácsára, amelyet eredetileg csak 10 napra választottak.

köti a jog, rendkívüli helyzetekben nem köteles betartani saját ígéreteit s a jog kötöttségeit,”⁶ ugyanis „ha sürget a szükség, az uralkodó mégsem várhatja meg sem a rendi gyűlés, sem a nép beleegyezését, amelynek üdve a bölcs uralkodó előrelátásától és frissességétől függ...”⁷ ekkor a magántulajdont is áthágva „...magánszemélyek javait is elveszi az állam megőrzése érdekében...”⁸

Ezzel szemben a 19. században megjelenő polgári jogállam kezdetben tilalmazott minden kivételes jelleget, hiszen a kiharcolt jogok korlátozását jelentette. A polgári jogállam – Kondorosi Ferenc és Visegrády Antal megfogalmazása szerint – „olyan állam, ahol a közhatalom gyakorlását a jogszabályok korlátozzák.”⁹ A 19. században több álláspont is kialakult a jogról gondolkodók körében, hogy mit is jelenthet maga a jogállam, joguralom. Albert Dicey szerint a jog uralmának hármasságos jelentése van: a (1) kormányzásnak nincs önkényes uralma a (2) rendes bíróságok által alkalmazott közönséges jognak mindenki alá van vetve és az (3) alkotmányjog általános szabályai az ország rendes jogának folyamányai.¹⁰

Robert Von Mohl szerint „az államnak kettős feladata van. Először is, az államhatalom minden területén fenn kell tartania a jogrendet, mint ami önmagában is szükséges és üdvös, és minden további fejlődés feltétele. Másodsor, ahol és amennyiben az egy vagy már kisebb csoportokká összeállt résztvevők erejéből erre nem telik, elő kell mozdítania az ésszerű célokat.”¹¹ Az államhatalom jogai, hogy ennek körében (1) igényt tarthat a társadalom tagjainak

---

⁶ Paczolay Péter: *Bevezetés a Carl Schmitt Politikai Teológia című köteté elé*. Budapest: AKAPRINT Nyomdaipari Kft, 1992, XI. o.

⁷ Bodin, Jean: *Az államról – Válogatás*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó, 1987, 85. o.

⁸ Bodin, Jean i.m. 1987 100. o.

⁹ Kondorosi Ferenc, Visegrády Antal: *Az állam és a jog természetrajza válság idején*. Pécs: Harthmedia Kft, 2013, 7. o.

¹⁰ Dicey, Albert Venn: *A jog uralma*. In Takács Péter (szerk.): *Joguralom és jogállam*. Budapest: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 1995, 23-26. o.

¹¹ Mohl, Von Robert: *Jogállam*. In Takács Péter: i. m. 1995, 33. o

alkotmányszerű engedelmességére, (2) jogosult megtenni minden olyan intézkedést, amely az állam céljának eléréséhez szükséges, az alkotmány keretei között, (3) egyedi döntéseket hozhat. Ezzel szemben a polgárok jogai a (1) törvény előtti egyenlőség, a (2) meg nem tiltott életcélok felé törekedés, (3) képességeknek megfelelő lehetőség biztosítása a közügyekben való részvételben, továbbá (4) a személyes szabadság, (5) a gondolat közlésének szabadsága, valamint a (6) szabad vallásgyakorlás, a (7) helyváltoztatás szabadsága és az (8) egyesülés szabadsága.¹²

Friedrich Julis Stahl 1878-as munkájában úgy fogalmazott, hogy „az állam legyen jogállam, mert ez az új idők jelszava és fejlődésnek iránya. Ténykedésének határait és mezsgyéjét, továbbá polgárainak szabadságának körét jogilag pontosan meg kell határozni és ezt törhetetlenül biztosítani. Erkölcsi eszméket közvetlen állami eszközzel (kényszerrel) annyiban szabad megvalósítani, amennyiben az a jog szférájába tartozik.”¹³

A jogállam kialakulását elősegítő ún. kettős forradalom azonban maga idézte elő a kivételes jelleg szükségességnek felismerését, ugyanis az ipari forradalom találmányai, a nacionalizusból kisarjadó népek önrendelkezési joga és proletárság internacionalizmusa a boldog békeidők biztonsági környezetét átfórmálva megteremtette az aszimmetrikus hadviselés legpusztítóbb ágait, a terrorizmust és a Carl Schmitt által partizánnak nevezett harcmodort.¹⁴

A 19. század derekán megoldást kellett találni ezen kihívásokra méghozzá az ekkora már tért nyert jogállam keretei között. Ez volt a kivételes hatalmi szabályozás, amelyet Ausztriában 1869-ben, a Német Birodalomban 1871-ben, a francia

---

¹² Mohl, Von Robert i.m. 1995, 34-36.

¹³ Stahl, Friedrich Julius: *Die Philosophie des Rechts*. Lübingen-Leipzig: Mohr, 1878, 137. o.

¹⁴ Lásd bővebben: Farkas Ádám: *A totális államtól a totális háborún át a totális védelemig: Avagy gondolatok a kortárs biztonsági kihívásokról Carl Schmitt elméleti rendszerének alapul vételével*. MTA Law Working Papers 2015/34. szám, 1-20. o.

alkotmánytörvényekben 1875-ben, Magyarországon 1912-ben foglaltak alkotmányba vagy törvénybe. A létrejövő szabályokat ostromállapot, kivételes hatalom vagy kivételes jogrend vagy éppen szükségállapot névvel illeték, azonban ezen fogalmak valójában rendkívül jelentős árnyalati eltéréseket mutatnak.

A kivételes hatalom a legtágabb fogalom, amely átfogó jellegű és felöleli az összes többi alapfogalmat. Magába foglalja a normál jogrendet kimozdító valamennyi társadalmi, gazdasági és természeti eseményt. Eme kivételes hatalomnak több fokozata van: (1) rendes jogrend anomáliái, (2) kivételes állapot, a (3) forradalmi kivételes hatalom és az (4) ellenforradalmi kivételes hatalom.

Jelen tanulmányban a mára a jogállam immanens részét képező kivételes állapotot kívánom definiálni. Koja szerint az „állami szükségállapoton – első és még ideiglenes fogalmi megközelítésben – olyan kivételes, szükség vagy válsághelyzetet értünk, amely a normális, azaz az alkotmányban és törvényekben meghatározott jogi eszköztárral nem kezelhető, vagy hatékonyan nem kezelhető.”¹⁵ Carl Schmitt szintén azt emeli ki a kivételes hatalmi helyzet vizsgálata során, hogy „sem a kivételes állapot fennállása, sem az ilyenkor bekövetkező események nem határozhatóak meg, illetve sorolhatóak fel egyértelműen és hiánytalanul. A hatáskör feltételei és tartalma ilyenkor egyaránt szükségszerűen korlátlanok.”¹⁶

Koja is felhívja a figyelmet a fogalom jogirodalmi értékelése során, hogy általánosan elfogadott nézet, hogy a kivételes állapot „olyan jelentős mértékben veszélyes helyzetnek tekintik, amelyek megoldása olyan intézkedések azonnali elrendelését és végrehajtását követeli meg, amelyek az alkotmányban (és törvényekben) normális

---

¹⁵ Koja, Friedrich: *Állami szükségállapot és a szükségállapotra vonatkozó jog*. In Takács Péter (szerk.): *Államtan – Írások a XX. századi általános államtudomány köréből*. Budapest: Szent István társulat, 2003, 797. o.

¹⁶ Carl Schmitt: *Politikai teológia*. Budapest: Akaprint Nyomdaipari Kft., 1992, 2. o.

esetre és a jogalkotás tartalmi meghatározottságaival a kívánt gyorsasággal nem lennének megtehetőek.”¹⁷

Elvitathatatlanak tartom mindkét megközelítés esetében, hogy pontos leíró módon meghatározhatatlannak tartják a kivételes állapot alkalmazását ténylegesen kiváltó okokat, valamint fennállása alatt bekövetkező eseményeket, továbbá, hogy a normál állapotban fennálló jogi szabályozást alkalmatlannak tekintik ezen helyzetek megoldására. A modern polgári jogállamban azonban nem lehet azonosulni a korlátlan végrehajtói hatalommal, amelyet Schmitt szükségesnek vélt, mivel a megfelelő, részletes és átgondolt szabályozás az, amely egyedüli korlátként szolgálhat a kivételes állapot idején, tehát ez jelenti az egyedüli alkotmányos garanciát. Továbbfejtve gondolatait Koja is rögzíti, hogy „a jog egész szabályok és kivételek rendszere, s a kivételes esetek nem kevésbé szabályozandók és szabályozhatók, mint a normális esetek.”¹⁸ Szigeti Péter szerint a kivételes állapot „a formális jogi elemnek formális, de kiszámítható konzekvenciái vannak az egyén életvitelére... A jogállami formális racionalizmusnak eleget tehet a kivételes állapot... Az intézkedések persze számos ponton sértik a materiális jogállamiság szabadságjogait, az alapvető állampolgári jogokat, még sincs vis major joghatásuk, mint a társadalmi forradalmaknak... célja az eredeti alkotmányos állapot helyreállítása.”¹⁹

A Koja és Szegeti által is felvillantott korlátok – Szigeti formális, de normál alkotmányos jogrendbe visszavezető formális jogszerűsége, Koja pedig pontosan ezen formális szabályok megalkotását és megtartását várja el – megállapítása során nyilvánvalóan figyelemmel kell lenni az állam működőképességére, mivel ennek hiányában a szabályozás nem érheti el alapvető célját. A

---

¹⁷ Koja, Friedrich i. m. 2003, 800. o.

¹⁸ Koja, Friedrich i. m. 2003, 800. o.

¹⁹ Szigeti Péter: *A decizionizmus két terepe Carl Schmittnél: a szuverenitás makro- és a bírói ítélet mikroszintjén.* In *Világosság*, 2003/7-8. szám, 105-106. o.

szabályozást – főként 1945 után²⁰ – alapvetően befolyásolják a nemzetközi jog szabályai, valamint az alkotmányosság minimális kritériumai, hiszen garanciális szabály ezek által elvárt szint alá soha nem süllyedhet.

2. Szabályozási minimumok kérdése kivételes állapot esetében

A kivételes állapot formális szabályozásának szükségessége tehát a legtöbb gondolkodónál megjelenik. Fontos azonban még a tartalmi jegyek vizsgálata előtt rögzíteni – a nemzetközi emberi jogi rezsimhez ragaszkodva – hogy eme formális jogszerűség materiális jogkorlátozása nem jelentheti a nemzetközi derogációs szabályok megsértését, vagyis az emberi jogok minimum szabályokon túli korlátozását.

Koja kiemeli, hogy kivételes állapot idején a „minősített tényálláshoz jogkövetkezményként kivételes jogalkotási és végrehajtási hatásköröket kapcsolnak.”²¹ Ezeket ő három pontban foglalta össze:

- „a) a jogalkotási és végrehajtási hatáskörök egyik állami szervről a másikra való átszállása, továbbá más kivételes szervezeti szabályok;
- b) a jogalkotás és végrehajtás eljárásának megkönnyítése (esetleg a jogszabályi forma megváltoztatása);
- c) tartalmi változtatások, tehát jogosultság a normális esetre nem tervezett és nem engedélyezett tartalommal bíró jogi aktusok megtételére (pl. tartalmi kötöttségek alóli felmentés).”²²

A kivételes állapotról vonatkozó joganyagnak, a fentiek alapján tehát nyilvánvalóan tartalmaznia kell a hatásköri szabályok végrehajtás

---

²⁰ Gondolok itt kifejezetten a humanitárius jog szabályaira, az univerzális és regionális emberi jogi egyezményekre.

²¹ Koja Friedrich i.m. 2003, 805. o.

²² KOJA: i. m. (2003) 805. o.

effektivitása alapján való újragondolását, továbbá mind a jogalkotói, mind a jogalkalmazói eljárások gyorsítását, valamint a jogalkotási szintek felülvizsgálatát.

Ezeken felül, azonban szintén kiemelten fontosnak kell tekinteni, magának a kivételes állapot szabályok alkalmazásának időbeli korlátait, vagyis mitől meddig élhet a végrehajtó hatalom a felhatalmazásokkal, hiszen a túl könnyen elrendelhető kivételes hatalom vagy a jogrendszerből való kivezetés nem megfelelő szabályozása totalitárius rendszerbe vezet át. Míg a túl nehezen bevezethető szabályanyag pedig pontosan a kivételes állapot joganyag lényegét vonná el, vagyis azt, hogy még jogállami keretek között próbálják rendezni az állam létét fenyegető veszélyeket.

Kiemelt jelentősége van, az egyes hatáskörök gyakorlóinak pontos meghatározásának is, amelyek révén tiszta felelősségi rendszert ad a szabályozás. Szükséges tehát meghatározni, hogy ki és milyen eljárási szabályok mentén rendelheti el a kivételes állapotot és azt is, hogy ki annak a felhatalmazásnak a pontos címzettje. Ennek jelentősége, annak okán is, kiemelendő, mivel legnagyobb terjedelemben ilyen vészidőszakokban lehetséges az alapjogok korlátozása, sőt egyes alapjogok esetében kizárólag ekkor valósulhat meg derogáció.²³ Jól kirajzolódik ezáltal az is, hogy mennyire szükséges ezen jogi rezsimmnél annak meghatározása, hogy milyen alapjogokat enged korlátozni, továbbá annak meghatározása, hogy azt milyen okokból kifolyólag engedi, valamint milyen terjedelemben. Szorosan ehhez kapcsolódik annak a kérdése is, hogy a büntetőjogi normák körébenben milyen felhatalmazás birtokában járhat el a felhatalmazott: pönalizálhat-e magatartásokat, vezethet-e be új büntetési nemeket, vagy alkalmazhat-e új eljárási szabályokat.

A megfelelő szabályozásnak érintenie kell a közigazgatás átalakításával kapcsolatos felhatalmazás terjedelmét is, szem előtt tartva az önkormányzatisággal rendelkező közösségek jogait, a

---

²³ Az alapjogok derogációjáról lásd bővebben: BOKORNÉ SZEGŐ Hanna: Az emberi jogoktól való időleges eltérés, illetve az emberi jogok állandó jellegű törvényes korlátozása, in. *Acta Humana – Emberi jogi közlemények*, 1995/18-19. szám, 24-39. o.

centralizáció lehetséges mértékét és főként a közigazgatás militarizálásának terrénumát. Utóbbi esetben rögzíteni kell a civil és a katonai szervek kapcsolatát, valamint azon katonai szerv(ek) létrehozását, amely(ek) kiegészülve civil szakértőkkel az egész kivételes hatalmi szabályanyag végrehajtását koordinálja(k).

A megfelelő kivételes állapoti jogszabálynak tartalmaznia kell tehát:

- 1) a kivételes hatalom hatályát (fogalmi meghatározása a kivételes helyzetnek)
  - a) időbeli hatályt: mikor rendelik el alkalmazni és meddig
  - b) személyi hatályt (felelősség): meghatározni az elrendelés, valamint felhatalmazás jogosultját
  - c) tárgyi hatályt: tilalmazott tárgykörök
- 2) a korlátozni kívánt alapjogok körét, a korlátozás okát és maximális terjedelmét
- 3) jogállam védelmét ellátó szervet, szerveket
- 4) büntetőjogi felhatalmazások terjedelmét
  - a) anyagi jog területén
    - i) új tényállások megalkotásának lehetőségét
    - ii) új büntetési nemek megalkotásának lehetőségét
  - b) eljárási szabályok egyszerűsítését
- 5) közigazgatás átalakításának kereteit
- 6) közigazgatás militarizálásának kereteit, a kivételes hatalmi intézkedéseket koordináló (fél)katonai szerv meghatározását.

A kivételes állapotra vonatkozó fenti szabályozási váz egyes pontjait már alkotmányos szinten is szükséges rögzíteni.

Ilyen szabályozási tárgy magának a kivételes hatalmi állapotnak vagy állapotoknak a (1) fogalmi meghatározása, hiszen így a legmagasabb szintű jogforrás az, amely rendezi azt, hogy adott jogrendszerben milyen típusú eseményeket tekinthetünk kivételesnek és ezek esetében már a fogalmi meghatározás magában foglalja (1a)

az időbeliség kérdését is. Emellett szükséges már itt rögzíteni (1b) az elrendelési szabályokat és a felhatalmazotti kört. Szintén szerencsés, ha a (1c) kivételes hatalom birtokában sem érinthető szabályozási tárgyakat meghatározza az alkotmány. Elengedhetetlenül szükséges a kivételes hatalmi állapot idején korlátozással érinteni kívánt (2) alapjogok körének alkotmányos meghatározása és a korlátozásra történő felhatalmazás. Emellett szerencsés lehet az (3) alkotmányos értékek védelmét ellátó szervek esetleges megerősítése ezen időszakokra. Ezen intézmények alkotmányos szinten való megállapítása tovább erősítheti a kivételes állapot garanciális jellegét és megfelelő támaszt nyújthat a jogállami keretek megtartásához.

3. Alkotmány védelme kivételes állapot idején

A kivételes állapot, valamint az arra vonatkozó szabályanyag kritériumainak meghatározása mellett a jogtudományi gondolkodás kiemelt figyelmet fordít arra a kérdésre is, hogy ilyen vészhelyzetekben mely szerv vagy személy lehet az, amelynek vagy amelyeknek a feladatául lehet szabni a jogállami keretek megóvását. A jogtudománynak erre, három egymással vetélkedő, azonban a valóságban egymással megférő válasza van: az államfő, az igazságszolgáltatás típusú alkotmány őre vagy maga a törvényhozás.

Az államfő alkotmány őre szerepe kivételes állapotban nyilvánvalóan nem értelmezhető prezidenciális és vagy félprezidenciális rendszerekben, vagyis ott ahol valamilyen módon a végrehajtó hatalom részeként jelenik meg, hiszen neutrális hatalmi jellege ilyen rendszerben nem valósulhat meg. Az államfő alkotmányvédő, alkotmány őre jellege visszavezethető egyfajta előképként Thomas Hobbes tanaira, aki szerint a szuverén fő kötelessége „a védelem kifelé, a béke befelé, a jólét és a lehető szabadság... a valóban szükséges törvényekre szorítkozni, a törvényesnél nagyobb büntetést nem kiszabni, és a romlott bírakkal szemben a polgároknak jogorvoslatot adni.”²⁴ Horváth Barna

---

²⁴ Horváth Barna: *Angol jogelmélet*. Budapest: Pallas Stúdió – Attraktor Kft, 2001, 148. o.

rámutatott, hogy Hobbes tézisében az államfő (szuverén) a szerződő felektől különböző harmadik fél, aki a természeti állapot határán álló, egyfajta külső egyensúlyt teremtő erő.²⁵

Tényleges alkotmány örök funkciót az államfőnek Carl Schmitt vindikált, amelyben Benjamin Constant semleges hatalmi ág (pouvoir neutre et intermédiaire) elméletét – miszerint az uralkodó nem emelkedik a többi hatalmi ág fölé, hanem egyfajta kiegyensúlyozó erő – fejlesztette tovább. Ezt Schmitt úgy fogalmazta meg, hogy „az államfő semleges, közvetítő, szabályozó és védelmező szerepéről szóló tan gyakorlati értéke mindenekelőtt abban áll, hogy választ ad a kérdésre: mit jelent immár az államfő jogállása, és mit jelentenek hatáskörei egy olyan polgári jogállamban – legyen az akár alkotmányos monarchia, akár alkotmányos demokrácia –, ahol a törvényhozás egészében a két kamara feladata, az államfő által kinevezett miniszterek teljesen a törvényhozó testületek bizalmától függnék, az államfő maga mindenben miniszteri ellenjegyzésre szorul, s ennek folytán elmondhatjuk róla: uralkodik, de nem kormányoz”.²⁶

Ezáltal láthatóvá válik, hogy a polgári korszakban az uralkodó háttérbe szorult az állam kormánykerekétől, azonban egyfajta irányítúként továbbra is fontos szerepet tölt be az állam életében. Schmitt szerint ez abban az esetben valósulhat meg, ha az államfő független, semleges és tárgyilagos. Függetlenségét a nép általi választása vagy a trón örökletessége, valamint személyi sérthetetlensége és felelőtlensége biztosítja. Ezáltal tud semlegessé válni, vagyis politikailag függetlenné, ez biztosít számára lehetőséget arra, hogy politikailag semleges, tárgyilagos döntéseket hozzon, amely által alkalmassá válik arra, hogy az alkotmány védelmezője legyen.²⁷

Schmitt fenti nézete mellett nem mehetünk el anélkül, hogy felhívnánk a figyelmet arra az ellentmondásra, amely ezen

---

²⁵ Horváth Barna: i.m. 2001, 147-149. o.

²⁶ Schmitt, Carl: *A birodalmi elnök, mint az alkotmány őre*. In Takács Péter i.m. 2003, 263. o.

²⁷ Schmitt, Carl: i. m. (2003) 278-288. o.

szemlélete és más írásai között fennáll. A politikai fogalma című munkájában kifejti, hogy „a totális államban ennek következtében minden – legalábbis lehetőség szerint – politikai, és az államra való hivatkozás már nem képes arra, hogy a „politikai” specifikus megkülönböztető ismertetőjegyét megindokolja.”²⁸ A törvényhozó állam című tanulmányában pedig írja, hogy „a törvényhozó államnak a politikai közösségek meghatározott formáját nevezzük... Amit a XIX. század óta az európai kontinens államaiban jogállamnak tekintenek, a valóságban csak törvényhozó állam...”²⁹ Tehát egy ilyen totális államban, amelyben minden kérdés politikaivá válik, nehezen feltételezhető és indokolható meg egy politikailag semleges államfő léte, így alapjaiban inog meg az a tézis, hogy az államfő alkalmas az alkotmány ör szerepére.³⁰ Ennek ellenére egyes alkotmányos funkció révén (pl. alkotmányos vétó), nem önállóan, hanem más garanciák és intézmények mellett alkotmány ör funkciót is elláthat.

Az igazságszolgáltatási típusú alkotmány ör szerepét betöltő testületnek – Hans Kelsen szerint – alapvető funkciója az alkotmány megóvása annak megsértésétől. Az alkotmánysértés lehet aktív vagy passzív magatartás (kizárólag kötelezettség nem teljesítése esetén), amelyek közvetve vagy közvetlenül eredményezhetnek

---

²⁸ Schmitt, Carl: *A politikai fogalma*, In Cs. Kiss Lajos (szerk.): *A politikai fogalma – Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok*. Budapest: Osiris – Pallas Stúdió – Attraktor, 2002, 16. o.

²⁹ Schmitt, Carl: *A törvényhozó állam*. In Takács Péter i.m. 1995, 53. o.

³⁰ A totális állam toposzát lásd bővebben: Arendt, Hannah: *A totalitarizmus gyökerei*, Budapest: Európa Könyvkiadó, 1992, Farkas Ádám: *A totális védelemről – Gondolatok a modern állam fegyveres védelmének történeti konstellációjáról*, Carl Schmitt totális állam és totális háború toposzai kapcsán. In Kecskés Gábor (szerk.): *Doktori műhelytanulmányok 2013.*, Győr: Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2013, 153-168. o., Cs. Kiss Lajos: *A totális állam elmélete és mítosza*, In *Világosság* 2010/ősz, 19-40. o., Cs. Kiss Lajos: *Totalitarizmus - tapasztalat külső és belső nézőpontból*, In *Jog Állam Politika*, 2013/4. szám 3-25. o.

alkotmány sérelmet.³¹ A modern jogrendszerekben eme szerep főszabályként az alkotmánybíráskodást illeti meg, beszéljünk akár az európai típusú centralizált modelltől vagy az angolszász típusú decentralizált alkotmánybíráskodási modelltől. Mindegyik estében azonban rögzíteni kell, hogy működése ténylegesen megvalósítsa alkotmányos rendeltetését, hogy kivételes jogrend idején óvja a jogállamiság intézményeit, ahhoz elengedhetetlenül szükséges, hogy egyfelől hatásköreit megfelelően szabályozzák – esetlegesen kivételes hatalmi időszakban kizárólag ezen intervallumra vonatkozóan speciális hatáskörökkel ruházzák fel – másfelől pedig kiragadják a mindenkori politikai környezetből és paritásos alapon állítják fel szervezetét. Utóbbi nyilvánvalóan a politikai realitás talaján maradva – a Schmitt-i totális állam teóriát igazolva – megvalósíthatatlan.³²

Az igazságszolgáltatás típusú alkotmány őr esetkörben nem mehetünk el amellett, hogy Szigeti Péter nyomán ne rögzítsük a rendes bíróságok alkotmány óvó szerepét sem. Hiszen Szigeti Schmitt munkáját vizsgálva megállapította, hogy „valóban nem lehet mindig a norma a mérték, mert csak a tömeges-típusos esetekben – ha tetszik a normálformánál – oldható meg az életbeli tényállás norma alá történő besorolása, szubszumpciója.”³³ A formális normák alkalmazhatóságának nehézsége lehet a joghézagok köre, vagy az ún. nehéz jogi esetek, emellett viszont nyilvánvalóan idesorolható a normál jogrend megbomlásának időszakban alkalmazandó formális jog esetleges életszerűtlensége vagy jogállamiság alapkritériumainak sérelme. Ilyenkor a bírói decizionizmusa révén önálló hatalmi ág,

---

³¹ Kelsen, Hans: *Ki legyen az alkotmány őre?*. In. TAKÁCS Péter i.m. 2003, 289. o.

³² Igazolja ezt többek között például a magyar Alkotmánybíróság 27 éves története, gondoljunk itt akár az első bírák személyével kapcsolatos politikai alkura, valamint az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának bírói helyei esetében a liberális és konzervatív egyensúly valós állapotaira.

³³ Szigeti Péter i.m. 2003, 115. o.

valamint alkotmányos rendeltetése okán át kell tudnia hidalnia ezeket a problémákat és fenn kell tartania a jogállami minimumot.³⁴

A harmadik út a törvényhozás alkotmány ör tézise, amit Hermann Heller képviselt. Hiszen a garanciális szabály azonosítható a Heller-féle alkotmányos törvény fogalmával, amely „...nem jelent mást, mint a legfelsőbb, minden más állami tevékenységet meghatározó jogi normát, amit a népi jogalkotó fogad el”³⁵, és ahol a „...szabadságjogokat csak a volonté générale korlátozhatja”.³⁶ Véleménye szerint ez kizárólag úgy valósulhatott meg – Montesquieu nyomdokain haladva –, hogy „...a nép, képviselői révén, nyilvános parlamenti ülésen saját magáról hozott törvényeket, és ezzel maga vált szabadságának biztosítékává”.³⁷

A törvényhozás tehát az, amely megalkotja az alkotmányos törvényeket és azok szükségszerű korlátait, amelyek révén biztosítja az alapvető szabadságok érvényesülését. A törvényhozás ilyen feladatát tartalmi oldalról akkor képes megvalósítani, ha a fentebb ismertetett garanciális jellegű szabályozási pontokat alkalmazva alkotja meg a felhatalmazási törvény, továbbá, amennyiben a törvényhozó azonos az alkotmányozó hatalommal úgy az alkotmányos szabályok közé emeli legalább minimális kellekekkel a felhatalmazás alapjait. Ilyennek kell tekintetni kiemelten a kivételes hatalmi állapot fogalmi meghatározását, amely magába foglalja az időbeli és személyi hatály kérdését, továbbá meghatározza a korlátozásokkal érinteni kívánt alapjogok körét és ezek esetében jogalkotási kötelezettséget teremt. Eljárási szempontból az ilyen szabályokat tartalmazó törvény megalkotására vonatkozó hatásköri felhatalmazásnak mindig tartalmaznia kell a megalkotás minősített többséghez való kötését.

---

³⁴ A bíró ilyen jellegű szerepe leginkább forradalmi és ellenforradalmi kivételes hatalom esetében fogható meg leginkább.

³⁵ Heller, Hermann: *A törvény fogalma a birodalmi alkotmányban*, In. Takács Péter i.m. 2003, 242. o.

³⁶ Heller, Hermann: i. m. 2003, 257. o.

³⁷ Heller, Hermann: *Jogállam vagy diktatúra*, in. Takács Péter (szerk.): i.m. 1995, 64. o.

A fentebb jellemzett mindhárom alkotmány ör esetében meg kell jegyezni, hogy alkotmányos rendeltetésüknek mind a felhatalmazásokat tartalmazó jogszabályok megalkotása során, mind azok alkalmazása, mind pedig a kivezetésüket követő szükséges felülvizsgálat során meg kell felelniük és kizárólag ennek megfelelő együttes tevékenységük eredményezheti azt, hogy kivételes állapot idején is sikerüljön megóvni a jogállamiság alapvető kritériumait.

Összegzés

Jelenkorunk jelentősebb biztonsági kihívásai, vagyis terrorizmus, a tömeges migráció, kibertámadások ismételten arra sarkalták az államról gondolkodókat, hogy vizsgálják meg, hogy az állam a fennálló geopolitikai viszonyok közepette alkalmas-e önmagában maga és polgárai védelmének szavatolására, ha igen akkor jogállami keretek között milyen jogi eszközök állnak rendelkezésére hatékonyságának növelésére.

A megközelítések bár ellenkező irányból érkeznek, azonban intézményes szinten egyöntetű választ adnak a fenti kérdésre, vagyis a megoldás: a kivételes hatalom.

A kivételes hatalom jogállami, alkotmányos keretek közötti formája a kivételes állapot, amely megfelelő szabályozás esetében egyfelől garanciája a jogállamnak, másfelől pedig garanciája az állam és polgárai biztonságának. Eme formális jogszerűségnek bár több ponton áthágja a materiális jogszerűséget, mindenképpen követnie kell legalább minimum szinten a nemzetközi emberi jogi rezsim által is körbezárt alkotmányos alapértékeket.

Ennek okán a jogrendszernek tartalmaznia kell minimális szabályozási tárgyakat, amelyek hiányában a szabályozás vagy az egyik vagy a másik oldal sérelméhez vezetne, tehát vagy nem óvna a jogállamot, vagy nem védené az állam és polgárai biztonságát.

A megfelelő kivételes állapoti jogszabálynak – ismételve a fentieket – tartalmaznia kell tehát:

- 1) a kivételes hatalom hatályát (fogalmi meghatározása a kivételes helyzetnek)

- a) időbeli hatályt: mikor rendelik el alkalmazni és meddig
  - b) személyi hatályt (felelősség): meghatározni az elrendelés, valamint felhatalmazás jogosultját
  - c) tárgyi hatályt: tilalmazott tárgykörök
- 2) a korlátozni kívánt alapjogok körét, a korlátozás okát és maximális terjedelmét
  - 3) jogállam védelmét ellátó szervet, szerveket
  - 4) büntetőjogi felhatalmazások terjedelmét
    - a) anyagi jog területén
      - i) új tényállások megalkotásának lehetőségét
      - ii) új büntetési nemek megalkotásának lehetőségét
    - b) eljárási szabályok egyszerűsítését
  - 5) közigazgatás átalakításának kereteit
  - 6) közigazgatás militarizálásának kereteit, a kivételes hatalmi intézkedéseket koordináló (fél)katonai szerv meghatározását.

Ezen szabályozási minimumok egy részének erősítve a rendszer alkotmányos jellegét, már alaptörvényi szinten is meg kell jelennie. Ezen szabályok a fenti felsorolás első három pontját képezik. Ezek határozzák meg a kivételes állapot jellegét, a jogosítottak körét, a tilalmazott tárgyköröket és ebből következőleg a korlátozható alapjogokat, valamint az alkotmány örökké funkcionáló szerveket.

Ezen tárgykörök átfogó és megfelelő szabályozása alapvető szükségességű ahhoz, hogy a jogállam fennmaradjon vészhelyzetekben is.

MŰHELY

Farkas Ádám

Debate of strong state, good state and rule of law. Additions to the beginning of the Austro-Hungarian Monarchy's Military Legal debates

Hungarian history of law identifies the foundation of the Austro-Hungarian Monarchy that is, the Compromise of 1867 with the restoration of constitutionalism and the formation of the rule of law. With this – namely the establishment of the voluntary restraint of the rule of law and parliamentary division of power – absolutism and neoabsolutism's professional modern state took a huge step towards the ideal of good state. However, this historical change also had issues penetrating the whole period of dualism, of which history of law has not written much until present day. This issue is being the field of military law.

We could also say that in the field of military law dynastic endeavours' strong state conception got into a debate with the conditions of good state and the rule of law. This debate was born together with the compromise. Its base was given by the national army – common army, however, a more expanded law-making skirmish was hiding in the background, which in fact encompassed the whole of military law during the years. Besides the always renewing debates on defence, we can list the question of border regions, the always postponed questions of military criminal law and the debate on the competence of military courts here, the latter one giving the subject of this current study.

My study aims at presenting some additives regarding one slice of the significant department of defense (henceforth: DOD), military law namely, the military criminal law debate in the system of the „compromise” with which the age's greatest politicians dealt, placing the criminal law proposal and its parliamentary debate which failed on 7th December 1868 in the centre.

1. The forgotten prologue: bill concerning the sphere of competence of military courts

We can maybe declare that DOD and military law questions belong to the most critical points of the Compromise, as they were the first to sharpen the tension between dynastic lead and parliamentarism and pointed out to the significance of imperial interest and its fundamental nature against national and at the same time, rule of law endeavours. Military criminal law can be regarded as a similarly sensitive area of this issue. On the one hand, it is because in 1867, in areas being under the rule of the House of Habsburg, the material military criminal codex took effect with the order of the Emperor on 15th January 1855, and partly because procedural regulations originating from the time of Maria Theresa were in effect. On the other hand, this area was closely related to the terrorism of Haynau, and via its retaliatory nature and inquisitory rules to the bloody military order of an ancient age; which legal sources fully fell outside of the Hungarian constitutional legal order and the good state's – as rule of law – system of ideals.

Then, when the Parliament introduced general military service after the first debate on defence, and as they then said, they drove the „nation's crème” under military criminal power, the need for change regarding military criminal law, the need for rule of law legislation seemed evident. Hence, the court and the government created a bill which did not fulfil the expectations at all.

The bill of 15th November 1868 – as reaching the end of the year and the period of legislation – was introduced to the House by Boldizsár Horváth on 29th November. The minister highlighted that the bill is a significant step forward, and regarding concrete facts, it is also a progress in that „it completely ceases military courts' civil sphere of competence and thoroughly regulates it in criminal cases, hence, it will prevent many conflicts in the future in everyday

practice.”¹ However, the recognition of constitutional significance and the mentioning of surely remarkable concrete facts proved to be little to stop anger.

Antal Csengery was the first to rise to speech after the minister², highlighting that because of the general military service, the whole legislation has got to change at that exact time when the new defence laws – and together with them general military service – come into effect. However, this bill – as Boldizsár Horváth immediately pointed it out – could have only been realized via being in breach of House Rules. Though, regarding the rest of the debate, it was perfectly sufficient to – as a critical issue – formulate the need for complex legislation. The next – and at the same time last – speaker of the day of speech was Ferenc Deák himself³, who, given the bill's nature, made a proposal to reverse the precursory investigation's order for the sake of professionalism. The President acceded to this proposal and transferred it to the legal committee, hence, set forth the parliamentary debate deviating from the usual negotiating mode.

The legal committee made its report on the proposal public on 2nd December, to which it attached the proposal's modified version for the Parliament to discuss it in a substantive debate.⁴ The fact of

---

¹ A selection from Boldizsár Horváth, Minister of Justice's speech from 29th November 1868. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója tizenegyedik kötet*. Atheneum press, Pest, 1868, 171.

² See: CCCXXVIII. national sitting's minute, 29th November 1868. In: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója tizenegyedik kötet*. Atheneum press, Pest, 1868, 171-172.

³ See: CCCXXVIII. national sitting's minute, 29th November 1868. In: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója tizenegyedik kötet*. Atheneum press, Pest, 1868, 172.

⁴ "The committee of law welcomed that proposal of the Minister of Justice which was presented to the House of Representatives and the House delivered it to him for negotiation and opinion, which, via regulating the competence of military courts gives a strong base of orientation in the future and avoids previously common mistakes between civil and military

modification itself indicates that the text handed in by the government was not simultaneous with the Parliament's expectations.

On 4th December, Imre Ivánka handed in a proposal, and Ernő Simonyi and his companions an alternative bill for the previously handed in bill, which were followed by the report of the central committee. With this, we can worthily say that a truly sharpening debate took off on the competence of military courts, but much more on military criminal law and power licences hiding behind them.

Imre Ivánka's 3rd December proposal can be regarded as the debate's starting point. On the one hand, it is because he opens his counter-opinion with a criticism on form, with which he discovers a contradiction of the proposal with 54. § of the defence act. On the other hand, he forms substantive criticism and demands coming from them when he declares that:

- (1) the government has to present a financial military criminal proposal as „the proposal in front of us nor lists >>military sins and faults<< in detail, neither determines the degree of penalty that shall be scored on them”⁵;
- (2) the regulation on the expansion cases of military court competences are not adequately accurate, hence, „the bill which regulates <<cases of DOD court competence expansion>> shall be presented in front of the House”⁶;

---

authorities. For this, the committee of law negotiated the proposal in detail and from the point of view of legal negotiation, presented the proposal's new structure to the House." – Text of the committee of law's report nr. 418, which was followed by the edited proposal. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet.* Atheneum press, Pest, 1868, 85.

⁵ Selection from Imre Ivánka's proposal nr. 435. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet.* Atheneum press, Pest, 1868, 110.

⁶ Selection from Imre Ivánka's proposal nr. 435. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet.* Atheneum press, Pest, 1868, 110.

- (3) the bill on the competence of military courts shall only be presented to the Parliament with the financial military criminal proposal, the proposal on cases of extended competence and the proposal on limitation connected to registration obligatory laid down in the defence act.

With this, Ivánka not only attacked the constitutionally really important – and at the same time concerned – proposal but also highlighted all those – if we can say – even more significant public law conditions which penetrated the whole question of military criminal law and which at the same time put emphasis on the intolerability of absolutist inheritance and the national, rule of law legislation's primacy.

As for national legislation's primacy, Ernő Simonyi, Károly Bobory, Sándor Csanády, István Pataky and József Madarász went even further with their alternative proposal which only consisted of the following two parts:

“1. § Soldiers of actual military service are subject to military courts regarding personal and criminal claims and their service violations in strict sense.

2. § In every other case, 2 § of Act XXIII of 1847/48's regulation shall be applied via extending it on all Hungarian authorities.”⁷

Allusion to paragraph 2 of act on royal free cities⁸ is – as I see it – not only important because up against of the alignment construction it referred back to the 1848 conditions but because regarding the competence of military courts, it endeavoured to strengthen municipalities and keep the previously typical opportunist

---

⁷ Selection from proposal nr. 426. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet.* Atheneum press, Pest, 1868, 111.

⁸ „2 § They are subject to the city in municipality, police, criminal and private law aspect – except counties' seats and soldiers performing actual military service, however, only regarding personal and criminal claims and service violations in strict sense, every people and goods being in the city, without exception”. See: article XXIII of 1848 on “*royal free cities*”.

competence regulation – extending to certain not criminal nature, personal relations. This endeavour – true, as a minor opinion – was a sharp and open resistance against the new directions and the new times' state of affairs.

Following the open steps caused by the proposal presented by the government and reformed by the legal committee – that is Imre Ivánka's and Simonyi and his companions' proposal –, a supportive report of the central committee was handed in, which presenter was Kálmán Széll. It said that the „central committee, formed from nine departments' presenters, both fundamentally and in detail accepted the proposal on the competence of military courts in accordance with the wording of the legal committee and through acceptance, the (writer) recommends it to the House of Representatives – with a few punctuations in wording.”⁹

The central committee's decision was orally presented by Kálmán Széll on 6th December, followed by the substantive debate of the proposal in which the first speaker was Imre Ivánka. Ivánka introduced his speech with that „no one can have it as their aim that as the general military service comes into force, all young people from 20 to 32 years of age – in all relations even if not performing actual military service – are placed under military courts, in not yet strictly described and determined circumstances”.¹⁰ Following this – as in his proposal too –, he named the most significant need, namely that „all those military acts shall be examined which are in effect at the present time...”¹¹

---

⁹ Selection from the report of the Central Committee: See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet.* Atheneum press, Pest, 1868, 112.

¹⁰ Selection from Imre Ivánka's speech from 6th December 1868. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet.* Atheneum press, Pest, 1868, 374.

¹¹ Selection from Imre Ivánka's speech from 6th December 1868. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet.* Atheneum press, Pest, 1868, 374.

After Ivánka, Ernő Simonyi rose to speak, who, on the one hand spoke against the proposal, on the other hand against military criminal jurisdiction and the whole of criminal law when he ascertained that these – and the proposal's regulations – are against civil freedom. The highlight of his argumentation was given by the criticism on the extending cases of military courts' competence, which, according to Ernő Simonyi, was determined as a legalized assault, hence, an attack against constitutional and general civil life. Simonyi ended his speech with that „this is again one of those proposals of which I am concerned that do not directly originate from the Hungarian government but are consequences of the relation formed by Act XII of the previous year. This is again a community achievement, gentlemen! This proposal was given to the Hungarian government by the ministry of Vienna to have it accepted by the Parliament [...]”¹² Hence, with this, Simonyi did not only form a sharp and strong opinion against military criminal law and jurisdiction but also against the whole system of the compromise, in which the Hungarian government was marked as a puppet.¹³

In this speech he also mentioned those constitutionally solicitous elements which penetrate the whole question. According to this, he criticizes (1) the regulation of extraordinary competence-expansion, and (2) the problem of financial regulation. According to him: „They refer to that military extremes are determined in the military code. But I have a question: do we know the military code? Does the House know what it votes for when this act is being

---

¹² Selection from Ernő Simonyi's speech from 6th December 1868. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet*. Atheneum press, Pest, 1868, 376.

¹³ Sándor Csiky spoke with a similar, nearly anti-compromise feeling, who, referring to the 1848 individual and constitutional state and its military power, highlighted that "the army then could only consist of military and was pledged to the nation's constitution [...]" - Selection from Sándor Csiky's speech from 6th December 1868. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet*. Atheneum press, Pest, 1868, 385.

formed? I have a question: would not it be more constitutional if the Hungarian government proposed such proposal which regulates laws on military violations?"¹⁴ With this sharp and closing notification a viewpoint was formed which sealed the fate of the proposal and set forth a nearly fifty-year military criminal law debate.

The sharp criticism affected the minister as a call, who also spoke to answer them. On the one hand, he placed the emphasis on the setback of Simonyi's proposal, according to which regarding certain not military criminal cases, it would have further kept on the competence of military courts. On the other hand, Boldizsár Horváth called the attention to the cultivation of common law and military crimes, and to that the extraordinary authorizations called as „state of assault” need to be regulated as no one wishes for such conditions, however, the lack of legislative regulation in case of existence is nothing else but the possibility of arbitrariness.

Ferenc Deák joined the debate at this point, who at the same time handed in a modification for the more accurate regulation of extraordinary authorization.¹⁵ Partly, he put the „state of assault” into the foreground of his speech and laid down that it is such a not novel circumstance from which God shall save the country, but which at the same time has to be regulated, more accurately, legislatively regulated, as this question cannot belong to the circle of either the government, or the military arbitrariness. Besides Deák's sharp notice which meant to advance legal security, he formed two moderately toned criticisms, which, as I believe, have significant content. The first one was that military violations are not determined and no Hungarian legislation aims at them, hence, the wording gives place to arbitrariness but at least to an extremely wide interpretation.

---

¹⁴ Selection from Ernő Simonyi's speech from 6th December 1868. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet.* Atheneum press, Pest, 1868, 377.

¹⁵ See: modification nr. 445 of Ferenc Deák. In: Selection from Ernő Simonyi's speech from 6th December 1868. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet.* Atheneum press, Pest, 1868, 177.

The second notification was that the proposal fully ignores the thought of possible special limitation of military crimes that is, it is completely apathetic to that circumstance if the military service terminates after the crime but before the impeachment. Hence, regarding the most innocent crimes committed as a soldier, impeachment becomes almost eternal. According to his suggestion, special limitation rules shall be formed regarding the termination of service so that people returning back to civil life do not always have to fear from military impeachment.

As the closing of his speech, Deák basically gave ultimatum for the government, according to which he can only support the modified proposal. With this cadence Deák, as wise man of the nation, turned the direction of the debate because as the father of „equalization” he distanced from the extreme denial but worded those really urgent moral and rule of law criticisms which must be remedied in order to support the proposal. However, with this, Deák simultaneously made the government think and strengthened the self-confidence of people having more extreme thoughts than him.

As its example we can cite Sándor Csanády's speech, who saw the remedy of competence debates in the drastic narrowing of military court competences. Besides, he laid down that: „I, dear House, considering this proposal as an attack against the nation and freedom, I ask the House: now, that the days of the Parliament are counted anyways – thanks to the God of Hungarians – do not endeavour to top up its operation by accepting this law. Since gentlemen, the country has already given up its self-sufficiency and independence. It has put the right of authorization on the nation's finance and blood into foreign hands.”¹⁶ With this, a new, sharp attack was formed again against the whole Compromise under the aegis of the military criminal law debate.

Following this, the debate was determined by the strengthening of what has been said, then by the punctuation of the

---

¹⁶ Selection from Sándor Csiky's speech from 6th December 1868. See: *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai VII. kötet*. Atheneum press, Pest, 1868, 382.

legislation's wording, during which they highlighted those circumstances to which Imre Ivánka and Ferenc Deák called the attention. The punctuation of the legislation's wording set the debate into a seemingly endless and relentless fight of standpoints. That was the point when Kálmán Tisza joined the debate along with several other representatives.¹⁷ Taking all these into account, the debate continued on the following sitting.

On the sitting of 7th December, the prosecution of the debate – referring to the punctuation of its standpoint – was first scheduled to the afternoon, then Boldizsár Horváth, Minister of Justice, considering what has been said and the resistance of the House of Representatives, withdrew the proposal in the name of the government.

2. Continuation of the military criminal law case

Following the 1868 debate – thanks to other military questions as well¹⁸ –, it became obvious that military law and military criminal law questions became the most delicate questions of the dualistic state. This was grounded by the fact that most of these questions were regulated by absolutist sources from before 1867, which do not correspond to the conditions of the developing rule of law and constitutionalism which was theoretically restored with the „equalisation”. All this was recognized by the Parliament and the government, making efforts to adjust this issue from time to time.

Its example was the newer – and again failed – proposal of 1872 on arranging the competence of military courts, which caused a similarly heated debate at the plenum as the above mentioned proposal, and which, similarly to that, only and exclusively aimed at competence questions. At the same time, it can be shown from

---

¹⁷ Such were: Gyula Schwarz, Boldizsár Halász, Gábor Várady. László Somogyi, Sándor Csiky, Sámuel Bódis.

¹⁸ Such question besides military criminal law was the recurrent defence debate in 1868, 1889 and 1912, or the civilization of the Border area in 1872.

cabinet minutes that despite of these circumstances and the sharp criticisms of the government from time to time, the Hungarian government continuously sought to forward the military criminal law codification, in which the Vienna court was adamant until 1912. Cabinet minutes from the 1870s, 1880s justify this thought.

The question of the widely interpreted military criminal law was already on the agenda of the Cabinet in 1871. On 24th July, István Bittó, Minister of Justice read his document in connection with the modification of military criminal procedure, written to the common Ministry of Defence. In the draft, based on Boldizsár Horváth, previous Minister of Justice's standpoint, he noted that regarding councils it would be important that the judge included in first instance case shall not be included in cases of superior forums.¹⁹ However, in spite of the constructive suggestions, negotiations were not successful. The military procedure and the question of jurisdiction service was a recurring issue in the Cabinet, especially in the years of 1875²⁰, 1880²¹ and 1882²².

---

¹⁹ State Archives of Hungary (henceforth: MOL) – *Cabinet Minutes 24th July 1871*, sitting 33, point 5.

²⁰ It was noted in point 6. of the Cabinet's 41. sitting on 18th June 1875 that the Minister of Justice – Béla Perczel – undertook several other proposals, such as preparing the later worked out civil criminal code and working out the proposal on the competence of military courts. MOL – *Cabinet Minutes 18th June 1875*, sitting 41; point 6.

²¹ It was noted in point 11. of the Cabinet's 9. sitting on 20th February 1880 that the Cabinet accepted the Minister of Justice's proposal regarding the competence of military courts and authorized him to forward it to the Defence Minister. MOL – *Cabinet Minutes, 20th February 1880*, sitting 9; point 11.

²² It was noted in point 17. of the Cabinet's 33. sitting on 3rd July 1881 that the common defence ministry and the Hungarian Ministry of Justice – and together with it the Cabinet – had serious tensions between themselves regarding the directions and solutions of the military law and justice codification. The minute lays down with regards to the proposal on military court organizations that the Minister of Justice – Tivadar Pauler – sticks to his previous standpoint, which does not correspond to the common

In the minute of the Cabinet's 24th sitting on 13rd June 1882, point 1. is about a contradiction between the common ministry of justice and the Hungarian Cabinet with regards to the case of military criminal procedure. The Cabinet highlighted the differences between the two authorities in several points. Among the old differences (1) the military main court of justice and the marine main court of justice's seat, (2) referring to the army and military bodies with indicators „emperor and royal” or „common”, (3) the formation of mixed investigation committees, (4) and the application of civil faculty was set forth. By the common Minister of Defence, the followings were named as new differences: (5) Vienna's insistence on the exclusion of public from national interest, (6) rules of listing in defence, and (7) Vienna's rejection of taxative listing of grounds of nullity. Besides this, the minute highlights that the Minister of common defence's attention must be called upon that at the final formation of the proposal, conciliating with the Hungarian Minister of Justice is inevitable.²³ On the one hand, this note perfectly shows that the contradiction between the parties simultaneously comes from constitutional and legal areas, on the other hand, it shows that progressive legal thinking, namely, the innovations and guarantees of the rule of law appeared in the Hungarian standpoint, which were not wished to be called to life and be accepted by Vienna on the area of military criminal law – because of the concept of dynastic heritage, defence sovereignty and together with it strong national power and strong nation.

This legislative debate and endeavour escalated more and more, which was facilitated by the domestic civil legislation and development of law, and the fact that domestic military legal life's and legal literature's significant figures joined the criticism of the existing situation. All these circumstances, the development of law and finally, the political constraint – or rather the blunting of the

---

ministry's standpoint. The minute says that the Cabinet – agreeing with Pauler – holds its previous standpoint. MOL – *Cabinet Minutes*, 3rd July 1881, sitting 33; point 17.

²³ MOL – *Cabinet Minutes*, 13rd June 1882, sitting 24; point 1.

political bout that had become a defence war by 1912 – gave way to the 1912 codification. After long decades – true, without an individual Hungarian military criminal code –, articles XXXII. of 1912 and XXXIII of 1912 were born, hence, military criminal procedure could reborn as the result of a nearly 50-year debate and political fight, in the name of the rule of law.

Summary

Regarding military law and military criminal law, we should highlight that – however, our legal history has not dealt much with these areas but – they proved to be decisive in the political debates of dualism and accompanied the whole period of the Monarchy. Its reason can be that armed forces, as the final guarantee of every nation were so decisive from the point of view of dynastic endeavours and strong state that the court in Vienna and the Emperor only let parliamentarian forms and the innovations of the development of law in the rule of law prevail to the most needed degree for a long time. With this, we could say that military law basically became the soil of the debate between the strong state and the rule of law in the dualism, which brought about a significant change in the year of 1912.

Hence, in order to understand the significance of the 1912 legislation in the Hungarian history of law, it is inevitable to investigate its antecedents and circumstances in detail. Its first momentum was the above mentioned 1868 proposal regarding the competence of military courts, which was followed by several further stages in the „fight” for the rule of law, which stages are yet to be discovered.

This complicated story full of debates showed that innovative, rule of law and good state legislative endeavours were present in the Hungarian political life regarding these areas all along, and that among excellent politicians of the dualism there was only a negligible minority opinion against military criminal law, and the majority view was the endeavour of military criminal law's improvement, which is worth to think about even in today's relations.

Takó Dalma

A katonai büntető anyagi és eljárási jog a Tanácsköztársaságban

Bevezetés

A Tanácsköztársaság 133 napja a magyar történelem egyik vérvizataros időszakának számít, amely szinte teljesen felszámolta a dualizmus jog-, és intézményrendszerét, saját alkotmányt dolgozott ki, valamint szovjet mintájú végrehajtó hatalmat és ezt kiszolgáló igazságszolgáltatást hozott létre.

Eme forradalmi átalakítást nem kerülhette el a katonai büntetőjog területe sem. Itt is alkalmazták a tabula rasat, ugyanis a korábbi joganyag helyett új anyagi szabályokat alkottak. A katonai bűnvádi eljárási kódexet sajátos eljárási szabályokra, a korábbi bírói szervezetet pedig új igazságszolgáltatási fórumokra cserélték. Tanulmányomban ezen új joganyagot mutatom be tudományos munkák és levéltári források felhasználásával.

1. A Tanácsköztársaság anyagi katonai büntetőjoga

Mivel a Tanácsköztársaság igen gondterhes időszakban jött létre, az új hatalomnak azonnal kezébe kellett vennie az irányítást, s meg kellett kezdenie a kormányzást. Erre alkalmas eszközt jelentett a jogszabályok, főként rendeletek kibocsátása. E rendeleteket elsősorban a Kormányzótanács és a népbiztoságok alkották meg.¹ A rendeletek főként a közjog, közigazgatási jog, büntetőjog, polgári jog, családjog és munkajog területeit érintették.² Ezek közül a

---

¹ Sarlós Béla: *A Tanácsköztársaság jogrendszerének kialakulása*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1969, 14, 63, 89. o.

² Halász Pál, Kovács István, Peschka Vilmos (szerk.): *A magyar Tanácsköztársaság jogalkotása*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1959, 7-12, 20-22. o.

rendszer szempontjából az egyik legfontosabb a büntetőjog volt, ugyanis elégedetlenkedéssel, a rendszerrel történő szembefordulással folyamatosan számolni kellett. Szükséges volt tehát az e cselekményekkel szembeni fellépés szabályozása, s a cselekmények szankcionálása.

A Tanácsköztársaság büntetőjoga a következő *bűncselekményfajta*kat ismerte: Az *állam elleni büntettek* körébe tartoztak többek között az ellenforradalmi tevékenységek, az állam rendje elleni erőszakos cselekmények, valamint a Tanácsköztársaság tekintélyét aláásó cselekmények. *Hivatali büntettek* közé sorolták például a hivatali hatalommal való visszaélést, a hivatali kötelesség megsértését, vagy az okirathamisítást. *Gazdasági és társadalmi tulajdon elleni büntetteknek* tekintették a köztulajdon rongálását, a lakásbérleti díj elsikkasztását, az épületanyagok eltulajdonítását. *Életviszonyok rendjét és a közbiztonságot veszélyeztető büntetteknek* számított a szélhámosság, a tiltott szerencsejáték, a szesztilalom áthágása, *személy elleni büntetteknek* pedig a becsületsértés, a rágalmazás, a rablás, és az életveszélyes fenyegetés. S végül az utolsó kategóriát a *honvédelem érdekeit sértő és katonai büntettek* jelentették.³

Ez utóbbival kapcsolatban már a Vörös Hadsereg felállítását elrendelő rendelet kimondta, hogy a hadseregben feltétlen fegyelemnek kell uralkodnia. A honvédelem érdekeit sértő és katonai büntettek körébe e rendelet szerint beletartozott minden olyan tevékenység, amely gátolta a Vörös Hadseregbe való toborzást, akadályozta a Vörös Hadsereg felállítását vagy azt hanyagságból

---

³ Halász Pál, Kovács István, Peschka Vilmos: i. m. 1959, 216-221. o.

károsította.⁴ Továbbá a CIX. számú rendelet ide sorolta a védkötelezettség megszegését is.⁵

Április 13-án megjelent a Forradalmi Kormányzótanács LIII. számú rendelete, mely a következő cselekményeket tekintette katonai bűncselekményeknek:

„Katonai büntettet követ el az a katona vagy parancsnok, aki: (1) a Tanácsköztársaság külső vagy belső ellenségével összejátszik vagy egyetért, (2) az ellenséget kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy egyéb szolgáltatással támogatja, (3) bajtársára fegyvert fog vagy a parancsnok parancsának ellenszegül, (4) őrszolgálati vagy egyéb fontos szolgálati kötelességét szándékosan vagy bűnös hanyagságból cselekvéssel vagy mulasztással megszegi, (5) az ellenség előtt gyáván viselkedik, (6) csapatától megszökik, (7) gyilkol, gyújtogat, rabol, fosztogat, lop, közvagyonot rombol vagy védtelennel szemben erőszakoskodik, (8) katonatársát árulásra, lázadásra, fontos szolgálati kötelességének megszegésére vagy szökésre csábítja, (9) a felsorolt büntettek valamelyikét megkísérli, (10) részt vesz olyan összebeszélésben vagy egyesülésben, amelynek célja a felsorolt büntettek valamelyike.”⁶

Minden katonai büntettnek volt minősített esete, mely akár halálbüntetést is eredményezhetett, ha a cselekmény a Vörös

---

⁴ Forradalmi Kormányzótanács XXIII. számú rendelete: A Vörös Hadsereg alakításáról. In Pongrácz Jenő (szerk.): *Tanácsköztársasági Törvénytár*, I. füzet, A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei, 1919. március 21- április 9, Budapest: a Magyarországi Szocialista Párt kiadása, 1919, 37-39. o.

⁵ Forradalmi Kormányzótanács CIX. számú rendelete: Minden dolgozó férfi védköteles. In Pongrácz Jenő (szerk.): *Tanácsköztársasági Törvénytár*, IV. füzet, A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei, 1919. május 22- június 9, Budapest: a Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártjának kiadása, 1919, 19-20. o.

⁶ Forradalmi Kormányzótanács LIII. számú rendelete: A katonai büntettek és a forradalmi katonai törvényszékek. In Pongrácz Jenő (szerk.): *Tanácsköztársasági Törvénytár*, II. füzet, A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei, 1919. április 10- április 30, Budapest: a Magyarországi Szocialista Párt kiadása, 1919, 17-18. o.

Hadsereg fegyelmét vagy a Tanácsköztársaság érdekét sértette.⁷ Továbbá a rendeletről látható, hogy az egyes büntettek elkövetési magatartásait nem határozták meg. Ezáltal az azok alá vonható cselekmények köre rendkívül széles volt, amely lehetőséget teremtett arra, hogy gyakorlatilag bármilyen magatartást büntetendővé nyilvánítsanak. A Tanácsköztársaság büntetési rendszere abszolút határozatlan volt, mivel nem volt rögzítve sem a büntetési tételek alsó és felső határa, sem az, hogy mely cselekmények esetén mely büntetéseket lehet alkalmazni.

A forradalmi katonai törvényszékek gyakorlatában az alábbi büntetések kerültek alkalmazásra: szabadságvesztés, kényszermunka, pénzbüntetés, halálbüntetés, intézkedésként pedig kényszergyógykezelés kiszabására is sor került.

Az alábbiakban néhány olyan esetet emelek ki, melyekben a törvényszék fogházbüntetésre ítélte az elkövetőt: Ábrahám Izsák vöröskatonával szemben lopás büntette miatt 1 évi fogházbüntetést szabott ki a miskolci forradalmi törvényszék.⁸ Szintén lopás miatt ítélte a szombathelyi törvényszék Grünfeld Mór, 15. honvéd gyalogezredbeli katonát 14 napi fogházra.⁹ Molnár Antal vörösőr pedig betöréses lopást követett el, a szombathelyi törvényszék 4 hónap fogházra ítélte emiatt.¹⁰

A forradalmi törvényszékek lopáson kívül gyakran szabtak ki szabadságvesztés büntetést hadseregből való önkényes eltávozás vagy őrszolgálat elhagyása miatt. A budapesti törvényszék önkényes

---

⁷ Sarlós Béla: *A Tanácsköztársaság forradalmi törvényszékei*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1961, 26-27. o.

⁸ Honvédelmi Minisztérium Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi levéltára IV. fondfőcsoport – Katonai igazságszolgáltatás szervei, iratok 1802-1945, 92. Forradalmi Katonai Törvényszékek 609. f. 27. cs. III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke 1919. – 4. öe. 8. lap, Ábrahám Izsák vöröskatona pere.

⁹ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 107. öe. 1. lap, Grünfeld Mór katona pere.

¹⁰ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 248. öe. 1. lap, Molnár Antal vörösőr pere.

eltávozás miatt Bajás Sándort 1 hónap,¹¹ Kovács Istvánt 1 évi fogházbüntetésre ítélte.¹² A szombathelyi törvényszék Kajdi József vöröskatonával szemben 6 heti,¹³ Németh István vörösőrrel szemben 3 heti,¹⁴ Doktorics Ferenc vöröskatonával szemben 10 napi,¹⁵ Székely Ferenc vöröskatonával szemben pedig 8 napi fogházbüntetést szabott ki.¹⁶

Az önkényes eltávozás esetéhez igen közel állt az őrszolgálat önkényes elhagyása, melyben a következő ítéletek születtek: a szombathelyi törvényszéktől Holdosi Ferenc vöröskatonára 14 napi fogházat,¹⁷ Stern Mátyás vöröskatonára pedig 6 heti fogházat kapott.¹⁸ Ezekon kívül az önkényes eltávozásnak és az őrhely elhagyásának voltak egyéb esetei is, amikor ezen bűncselekményeket valamely más bűncselekménnyel együtt követték el. Fiszter Gyula vörösőr esetében fegyvelemsértés és állomáshely önkényes elhagyása miatt szabott ki a szombathelyi törvényszék 10 napi fogházbüntetést.¹⁹ Ezzel szemben a kaposvári törvényszék 20 nap tartamú

---

¹¹ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 28. cs. Budapesti F. K. Tsz. 1919. – 2220. öe. 8. lap, Bajás Sándor pere.

¹² HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 28. cs. Budapesti F. K. Tsz. 1919. – 2297. öe. 6. lap, Kovács István vörösőr pere.

¹³ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 85. öe. 4. lap, Kajdi József vöröskatonára pere.

¹⁴ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 196. öe. 12. lap, Németh István vörösőr pere.

¹⁵ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 201. öe. 7. lap, Doktorics Ferenc vöröskatonára pere.

¹⁶ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 214. öe. 7. lap, Székely Ferenc vöröskatonára pere.

¹⁷ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 129. öe. 4. lap, Holdosi Ferenc vöröskatonára pere.

¹⁸ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 240. öe. 4. lap, Stern Mátyás vöröskatonára pere.

¹⁹ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 132. öe. 6. lap, Fiszter Gyula vörösőr pere.

fogházbüntetésre ítélte Hosszú János vöröskatonát fosztogatás és önkényes eltávozás miatt.²⁰

Fogházbüntetés kiszabására került sor Kurz Miklós vöröskatoná ügyében is: ő gondatlanságból okozott könnyű testi sértést követett el, s ezért őt a törvényszék 14 napi fogházra ítélte.²¹ Ugyanennyi, azaz 14 nap fogházbüntetést szabott ki a szombathelyi törvényszék Hajba István vöröskatonával szemben ittasság és garázdálkodás miatt.²² Szintén a szombathelyi törvényszék ítélte Wolfpeisz Sámuel vörösőrparancsnokot 8 napi,²³ Bernáth József vörösőrt pedig 3 hónap fogházbüntetésre, mindkettőjüket hivatalos hatalommal való visszaélés miatt.²⁴

A szabadságvesztés büntetések második fokozata a börtönbüntetés volt, ennek kiszabására is többször került sor. Oláh István vöröskatonát a szombathelyi forradalmi törvényszék csalás, sikkasztás és szökés büntetvéért 3 évi börtönbüntetésre ítélte. Megemlítenő, hogy a törvényszék a büntetést összbüntetésként szabta ki.²⁵ Szintén börtönbüntetést – még hozzá 6 havi, illetve 6 havi és 14 napi börtönbüntetést – kaptak Stangl József és Horváth József vöröskatonák, amiért bűnös hanyagságból eredő szolgálatmulasztást követtek el.²⁶ Sipőcz Imre vöröshuszárt a szombathelyi törvényszék

---

²⁰ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 29. cs. Határvédelmi Kerületi F. K. Tsz. 1919. – vb. 25. 4. lap, Hosszú János vöröskatoná pere.

²¹ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 61. öe. 1. lap, Kurz Miklós vöröskatoná pere.

²² HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 207. öe. 1. lap, Hajba István vöröskatoná pere.

²³ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 95. öe. 1. lap, Wolfpeisz Sámuel vörösőrparancsnok pere.

²⁴ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 231. öe. 1. lap, Bernáth József vörösőr pere.

²⁵ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 60. öe. 1. lap, Oláh István vöröskatoná pere.

²⁶ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 73. öe. 8. lap, Stangl József és Horváth József vöröskatonák pere.

ellenforradalmi tevékenység miatt 6 hónap börtönre ítélte.²⁷ Horváth István vöröskatona pedig 4 rendbeli betöréses lopást követett el, amiért őt a szombathelyi törvényszék 2 év börtönbüntetésre ítélte.²⁸

Továbbá egyetlen esetet szeretnék kiemelni azon ítéletek közül, melyek a szabadságvesztés legsúlyosabb fokozatát, fegyházbüntetést szabtak ki. Farkas Ferenc volt alhadnagyot fegyveres felkelés kísérlete miatt 20 évi fegyházra ítélte a kecskeméti forradalmi katonai törvényszék. Az ügy ítélete azért is érdekes, mert a törvényszék a bűncselekmény megállapításakor kimondja, hogy a büntett a Kormányzótanács I. számú rendeletének 1. §-ába ütközik.²⁹ A rendeletekre való hivatkozás az ítélkezési gyakorlatban nagyon ritkán fordult elő. Többnyire csak megállapították az elkövetett bűncselekményt, de azt nem határozták meg, hogy ez a döntés mi alapján született. Ez utóbbi ítélet azon kevesek közé tartozik, amelyek tartalmazzák a büntetés kiszabásának alapjául szolgáló jogforrást.

A végrehajtható szabadságvesztések mellett a törvényszékek felfüggesztett szabadságvesztés büntetéseket is kiszabtak. Pelsőczy Sándor vörösőr szesztilalom áthágása miatt 3 hét fogházbüntetést kapott, de a büntetés végrehajtását felfüggesztették.³⁰ Bongár János és Panda György volt csendőrök parancs megtagadása miatt kaptak 3, illetve 6 hónapi fogházbüntetést, viszont a törvényszék az ő büntetéseiket is felfüggesztette.³¹ Vad József esetében pedig a lopás miatt kiszabott 1 éves börtönbüntetést függesztették fel egy éves

---

²⁷ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 93. öe. 7. lap, Sipőcz Imre vöröshusár pere.

²⁸ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 224. öe. 1. lap, Horváth István vöröskatona pere.

²⁹ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 30. cs. Kecskeméti F. K. Tsz. 1919. – 79. öe. 1. lap, Farkas Ferenc volt alhadnagy pere.

³⁰ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 27. cs. III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke 1919. – 17. öe. 4. lap, Pelsőczy Sándor vörösőr pere.

³¹ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 27. cs. III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke 1919. – 30. öe. 67. lap, Bongár János és Panda György volt csendőrök pere.

időtartamra.³² A legtöbb esetben azonban arra nincs utalás, hogy a felfüggesztéseket milyen súlyú cselekményeknél engedélyezték, továbbá arra vonatkozólag sem találunk adatot, hogy a felfüggesztett szabadságvesztéseket mi alapján és mennyi időre rendelték el.

A következőkben olyan eseteket mutatok be, amikor a törvényszékek kényszermunka büntetést szabtak ki. Szádeczky Dénest a cseh csendőrség kötelékébe való belépés miatt árulással vádolták meg, s rá 5 évi kényszermunkát szabtak ki.³³ Löbl Mór és Baragyin Benjamin lopás miatt kaptak 2-2 év kényszermunkát a budapesti törvényszéktől.³⁴ Schwartz István vöröskatonával szemben szökés miatt a székesfehérvári törvényszék szabott ki 2 év kényszermunkát.³⁵ Steiner József közkatona pedig rablás, fosztogatás, életveszélyes fenyegetés és testi sértés miatt kapott 15 év kényszermunkát.³⁶

A büntetési nemek között szerepelt a pénzbüntetés is, azonban a Hadtörténelmi Levéltárban fellelhető ítéletek között csupán egyetlen olyan szerepelt, melyben a törvényszék pénzbüntetést szabott ki. Az ítélet nem nevezi meg a konkrét bűncselekményt, csak azt mondja ki, hogy Balázs Rezső bűnös a Kormányzótanács hivatalos rendeletébe ütköző büntetben, mert a Tanácskormány rendeletét megsértette.³⁷

A forradalmi katonai törvényszék néhány esetben halálbüntetés kiszabásáról határozott. Például Lukics Imre

---

³² HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 54. csoport Győri F. K. Tsz. 1919. – 217. öe. 9. lap, Vad József vöröskatona pere.

³³ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 27. cs. III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke 1919. – 8. öe. 5. lap, Szádeczky Dénes csendőr pere.

³⁴ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 28. cs. Budapesti F. K. Tsz. 1919. – 2937. öe. 6. lap, Löbl Mór és társai pere.

³⁵ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 31. cs. Székesfehérvári F. K. Tsz. 1919. – 11. öe. 1. lap, Schwartz István vöröskatona pere.

³⁶ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 52. cs. III. vörös tábori gyalogdandár F. K. Tsz. 1919. – 4. öe. 1. lap, Steiner József közkatona pere.

³⁷ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 30. cs. Kecskeméti F. K. Tsz. 1919. – 39. öe. 1. lap, Balázs Rezső pere.

vöröskatonát gyilkosságra való felbujtás miatt,³⁸ Kachelmann Ernő vöröskatonát pedig árulás, ellenforradalmi mozgalom megszervezése és ellenséggel való összejátszás miatt ítélték golyó általi halálra.³⁹

Továbbá a törvényszékek ítélkezési gyakorlatából kiemelendő, hogy intézkedésként kényszergyógykezelést is alkalmaztak. Gergely Ábrahám ügyében a budapesti forradalmi katonai törvényszék azt üzent a budapesti Magyar Helyőrségi fogháznak, hogy a vádlottat elmeállapota miatt át kell szállítani a helybeli XVI. helyőrségi kórházba.⁴⁰ Ugyanezen törvényszék Görz Ferenc esetében pedig úgy rendelkezett, hogy a vádlottat a XVII. helyőrségi kórházba kell átszállítani kezelés végett.⁴¹

A bemutatott esetek alapján a forradalmi katonai törvényszékek aránytalan és következetlen büntetéseket szabtak ki. A kiszabott szabadságvesztések tartama ugyanis igen eltérő volt. Még egy adott törvényszék ítélkezési gyakorlatán belül is eltérések mutatkoztak, s ezek a különbségek országos szinten még nagyobbak voltak. Vagyis a forradalmi törvényszékek ítélkezési gyakorlata korántsem volt egységes. Véleményem szerint ez egyrészt a törvényszékek tagjai képzetlenségének, másrészt a jogszabályok hiányának volt köszönhető. A fenti példák közül ezeken kívül az látszik, hogy a kiszabott büntetések meglehetősen enyhék voltak. A forradalmi katonai törvényszékek célja tehát nem a megfélemlítés és a terrorizálás volt, inkább igazságosságra törekedtek, mely törekvés meglátásom szerint a jogban való jártasság hiánya és a szabályozatlanság miatt hiúsult meg.

---

³⁸ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 1. őe. 22. lap, Lukics Imre vöröskatonája pere.

³⁹ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 27. cs. Miskolci F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 25. őe. 38-45. lap, Kachelmann Ernő vöröskatonája pere.

⁴⁰ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 28. cs. Budapesti F. K. Tsz. 1919. - 189. őe. 1. lap, Gergely Ábrahám pere.

⁴¹ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 28. cs. Budapesti F. K. Tsz. 1919. – 49. őe. 4. lap, Görz Ferenc vöröskatonája pere.

2. A Tanácsköztársaság katonai törvénykezési szervezete és büntető eljárása

A büntető anyagi jog megismerése mellett célszerű a fegyelmi fenyítő eljárásoknak, a forradalmi törvényszékek, a rögtönítélő bíróságok eljárásának, valamint a katonai átvizsgáló tanácsok eljárásának, szervezetének, illetve ezek jogszabályi hátterének feltérképezése is.

2.1. Fegyelmi fenyítő hatalom

A Vörös Hadseregben a fegyelem fenntartása érdekében fenyítő hatalom alkalmazására kerülhetett sor, melyet a Hadügyi Népbiztosság május 31-én megjelent rendelete szabályozott. Ez azt mondta ki, hogy fegyelmi fenyítő hatalmat kizárólag a parancsnok gyakorolhat a politikai megbízott ellenőrzésével.⁴² A fenyítési nemek a következők voltak: (1) dorgálás (kihallgatásnál vagy az alosztály parancsnokai és katonái előtt, illetve egyenrangú vagy magasabb parancsnokok előtt), (2) utasítás sértő szavak visszavonására és a megsértett megkövetésére, (3) zsoldmegvonás 30 napig, (4) szobafogság 21 napig, (5) parancsnoki állásból való elmozdítás vagy katonai szolgálatból való elbocsátás – melyet csak a forradalmi katonai törvényszék mondhatott ki⁴³ –, s ezzel együtt mindenféle jutalomdíjra való jogosultság elvesztése.⁴⁴

---

⁴² Hadügyi Népbiztosság 8483/ eln. 7. számú rendelete: Fegyelmi fenyítő hatalom gyakorlása. In *A Vörös Hadsereg rendeletei*. 35. szám, 1919. május 31., 149-150. o.

⁴³ Kelemen Roland: *Katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás a polgári és a bolsevik típusú forradalom időszakában*. In Farkas Ádám, Kelemen Roland: *A polgári Magyarország katonai büntetőjogának és igazságszolgáltatásának történeti vázlata 1867-1944*. Győr: A Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégiuma, 2015, 96. o.

⁴⁴ Hadügyi Népbiztosság 8483/ eln. 7. számú rendelete: Fegyelmi fenyítő hatalom gyakorlása.

A forradalmi törvényszékek ítélezési gyakorlatában megesett, hogy a forradalmi törvényszék a vádlottal szemben ejtette a vádat, ugyanakkor elrendelte az elkövető fegyelmi úton történő megbüntetését, s ügyét valamely alsóbb szervnek adta át. Ez történt Both Lajos, a kapuvári vörösőrszázad helyettes parancsnokának esetében is, akinek cselekménye a szombathelyi forradalmi törvényszék véleménye szerint nem volt olyan természetű és fontosságú, hogy az bírói eljárás alapját képezhette volna, ezért a vád ejtése mellett a tettes fegyelmi úton való megbüntetését rendelték el és annak lefolytatását a szombathelyi kerületi vörösőr parancsnokságra bízták.⁴⁵ Hasonló volt Lőrincz Ernő, vörösőr esete, akinek csak az volt a terhére róható, hogy csempészek lefoglalt áruit nem szolgáltatotta be a felettes hatóságnak és a felettes parancsnokságot elmulasztotta értesíteni. A szombathelyi törvényszék ezt nem találta olyan súlyos bűnnek, hogy ítéletet hozzon, ezért csak a vádlott fegyelmi úton történő megbüntetését rendelte el, melyet a 20. határvéd zászlóalj parancsnokságnak kellett foganatosítani.⁴⁶ Hirschler Sándor vörösőrt fegyelemsértés miatt szintén fegyelmi úton történő büntetésre ítélték, ugyanis a tanúvallomások alapján nem volt egyértelműen bizonyítható, hogy az életveszélyes fenyegetés vádjá fennállt volna.⁴⁷

Az is előfordult, hogy maga a forradalmi törvényszék alkalmazott fegyelmi fenytést. Richnovszky Gyula vöröskatona perében, a vádlott csapattestétől való önkényes eltávozása miatt a szombathelyi törvényszék nyilvános dorgálást rendelt el.⁴⁸ Ez azért figyelemre méltó, mert fegyelmi büntetések kiszabása a Hadügyi

---

⁴⁵ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 164. öe. 4. lap, Both Lajos, a kapuvári vörösőrszázad helyettes parancsnokának pere.

⁴⁶ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 228. öe. 6. lap, Lőrincz Ernő, a libai II. határvédoszázad vörösőrének pere.

⁴⁷ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 32. öe. 12. lap, Hirschler Sándor vörösőr pere.

⁴⁸ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – 230. öe. 5. lap, Richnovszky Gyula vöröskatona pere.

Népbiztosság előbbiekben ismertetett rendelete alapján a parancsnok feladata volt, a forradalmi katonai törvényszékek hatásköre nem terjedt ki rá. A fegyelmi fenytések törvényszékek általi alkalmazása tehát hatáskörtúllépésnek minősült. A fenytító hatalommal kapcsolatos rendelet pusztán formálisan létezett, a gyakorlatban a törvényszékek úgy járhattak el, ahogy akartak: egyes hatásköröket módosíthattak vagy át is vehettek, ha ezt szükségesnek érezték.

2.2. A forradalmi katonai törvényszékek

Az anyagi jogot tartalmazó, a korábbiakban már bemutatott LIII. számú rendelet állította fel a forradalmi katonai törvényszékeket, elválasztva egymástól a polgári és katonai személyek feletti ítélezést. Ugyanis egészen április 12-éig a katonák felett ugyanaz a forradalmi törvényszék ítélt, mely a polgári személyek felett is.⁴⁹ Ezt az alábbi esetek támasztják alá: Kollár András és Rédhei János polgári személyekkel szemben a budapesti forradalmi katonai törvényszék súlyos testi sértés miatt 2, illetve 1 évi kényszermunkát szabott ki.⁵⁰ Tüllő Simon és Blidár Demeter földműveseket pedig kémkedés miatt 20 évi fegyházra ítélte a miskolci törvényszék.⁵¹

Az április 12-ig létező forradalmi törvényszékek helyhez kötöten működtek, így nem tudtak ítélezni az országban elszórtan harcoló katonák felett. Ezt a helyzetet a forradalmi katonai törvényszékek felállításával sikerült megoldani, mivel azokat a hadosztályok vagy dandárok székhelyén kellett felállítani.⁵² Ezek végezték az ítélezést legfelső fokon, ám kisebb fegyelmi vétségek estében a csapattestek választott esküdtszékei jártak el.⁵³

---

⁴⁹ Kelemen Roland: i. m. 2015, 90. o.

⁵⁰ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 28. cs. Budapesti F. K. Tsz. 1919. – 2297. öe. 5. lap, Kolár András és Rédhei János pere.

⁵¹ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 27. cs. III. Hadtest Forradalmi Törvényszéke 1919. – 4. öe. 4-6. lap, Tüllő Simon és Blidár Demeter pere.

⁵² Sarlós Béla: i. m. 1961, 25-27, 53. o.

⁵³ Sarlós Béla: i. m. 1969, 18. o.

A bűncselekmények felderítésével kapcsolatos feladatokat a Forradalmi Kormányzótanács LXXXIV. számú rendelete értelmében a Vörös Őrség látta el, ez volt az egyedüli nyomozótestület. A szerv a nyomozás befejezése után az ügyeket átadta a forradalmi törvényszékeknek a büntetőeljárás további részének lefolytatása végett.⁵⁴

A forradalmi katonai törvényszékek szervezetüket tekintve egy elnökből és két tagból álltak. Őket, illetve a vádbiztosokat és a jegyzőkönyvvezetőket Budapesten a központi tanács, vidéken pedig a munkások, katonák és földművesek helyi tanácsa választotta katonák, katonaviselt munkások vagy földművesek közül.⁵⁵

A forradalmi katonai törvényszék tagjai főleg munkások vagy parasztok lettek,⁵⁶ de előfordultak a bírák soraiban kereskedők is. Vagyis a testületet nagyrészt laikusok alkották,⁵⁷ akik semmiféle szűrésen vagy képzésen nem estek át. A fővárosban a bírák 90 %-a munkás volt, míg vidéken arányuk úgy alakult, hogy 61 %-uk munkás, 16 %-uk paraszt, 10 %-uk kisiparos, 13 %-uk pedig értelmiségi volt, s ezeknek csak 4,3 %-a tevékenykedett korábban az igazságügyben.⁵⁸ Müller Elemér 18. lovasosztálybeli volt százados és Schwartz Miklós 9. huszárezredbeli volt főhadnagy perében a forradalmi törvényszék elnöke Csink József művezető, a törvényszék két tagja pedig Szabó József famunkás és Vukics József vöröskatona

---

⁵⁴ Györkei Jenő: *A Tanácsköztársaság fegyveres karhatalmi szervei*. In Köpeczi Béla (szerk.): *A magyar Tanácsköztársaság 60. évfordulója*, Tudományos ülésrak, Budapest, 1979. március 6-7, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1980, 366. o.

⁵⁵ Forradalmi Kormányzótanács LIII. számú rendelete: A katonai büntettek és a forradalmi katonai törvényszékek.

⁵⁶ Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Budapest: Osiris Kiadó, 2002, 125. o.

⁵⁷ Sarlós Béla: i. m. 1961, 53. o.

⁵⁸ Hajdu Tibor: *A Magyarországi Tanácsköztársaság*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1969, 133. o.

voltak.⁵⁹ Varga Gáspár vöröskatona perében az első két említett személy szintén részt vett, mellettük pedig a forradalmi törvényszék harmadik tagja Németh Ferenc kőműves volt.⁶⁰ Más esetekben előfordult még a törvényszék tagjai között Vajda Ferenc építőmunkás,⁶¹ Horváth Bálint asztalos⁶² és Szűcs Ferenc festő is.⁶³

A törvényszékek képzetlen tagjai gyakorlatilag bármilyen büntetést kiszabhattak, ugyanis a Forradalmi Kormányzótanács LIII. számú rendelete a büntetésekkel kapcsolatban csak annyit mondott ki, hogy katonai büntett büntetését a cselekmény súlyához képest a forradalmi törvényszék szabja ki. Ha a büntett a Vörös Hadsereg forradalmi fegyelmét vagy a Tanácsköztársaság érdekét súlyosabban sértette vagy közvetlenül veszélyeztette, halálbüntetés is kiszabható volt.⁶⁴

A forradalmi katonai törvényszékek eljárására a Kormányzótanács IV. számú rendeletében foglaltak voltak irányadóak.⁶⁵ Ennek értelmében a vádképviselőt minden forradalmi törvényszék előtt a vádbiztos látta el, akit először a Forradalmi Kormányzótanács, majd a XCIV. számú rendelet megjelenésétől az igazságügyi népbiztos nevezett ki.⁶⁶ Kinevezése kezdetben nem volt jogi képzettséghez kötve, pusztán az kellett hozzá, hogy az illető

---

⁵⁹ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 87. öe. 4. lap, Müller Elemér 18. lovasosztálybeli volt százados és Schwartz Miklós 9. huszárezredbeli volt főhadnagy pere.

⁶⁰ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 88. öe. 9. lap, Varga Gáspár vöröskatona pere.

⁶¹ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 143. öe. 5. lap, Németh Vincze vas-soproni 18. gyalogezredbeli vöröskatona pere.

⁶² HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 161. öe. 17. lap, Miklósy Aladár vöröskatona pere.

⁶³ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 281. öe. 8. lap, Berta Imre vörösőr pere.

⁶⁴ Forradalmi Kormányzótanács LIII. számú rendelete: A katonai büntettek és a forradalmi katonai törvényszékek.

⁶⁵ Sarlós Béla: i. m. 1961, 27. o.

⁶⁶ Halász Pál, Kovács István, Peschka Vilmos: i. m. 1959, 204-206. o.

katona, katonaviselt munkás vagy földműves legyen. Később előírták, hogy a vádbiztosnak lehetőleg jogtudó személynek kellett lennie, ám az eljárásnak nem jelentette akadályát, ha ez a követelmény nem teljesült.⁶⁷ A vádbiztos feladatköre összetett volt: egyrészt irányította a nyomozást – melyet kezdetben a Vörös Őrség, majd később a Belügyi Népbiztosság nyomozótestülete végzett –, másrészt előkészítette a tárgyalást és a tárgyaláson képviselte a vádat. Ez utóbbi feladatát köteles volt ellátni, azaz amennyiben vádat emelt, a vádat nem ejthette és képviselőtét sem tagadhatta meg. A megindult büntetőeljárást csak a forradalmi törvényszék elnökének hozzájárulásával szüntethette meg.⁶⁸ A vádbiztos a proletárállamot képviselte a büntetőeljárásban, azaz a Tanácsköztársaság intézményeit és a dolgozók érdekeit védte a rendszer vélt vagy valós ellenségeivel szemben.⁶⁹

Az eljárás hivatalból vagy feljelentésre indult, ám ellenforradalmi és politikai ügyekben a forradalmi törvényszék elé állításhoz szükség volt az igazságügyi népbiztos hozzájárulására is.⁷⁰ A terheltet az elfogás után rögtön a forradalmi törvényszék elé kellett vinni, nem volt helye nyomozó eljárásnak és vádirat benyújtásának sem. Az egész eljárást lehetőleg megszakítás nélkül a forradalmi törvényszék előtt kellett lefolytatni. Az ülést a nap bármely órájában, akár a szabad ég alatt is meg lehetett tartani.⁷¹

---

⁶⁷ Kelemen Roland: i. m. 2015, 93. o.

⁶⁸ Forradalmi Kormányzótanács XCIV. számú rendelete: A forradalmi törvényszékekről és a rögtönítélő eljárásról. In Pongrácz Jenő: i. m. (IV. füzet) 1919, 27-32. o.

⁶⁹ Névai László: *A magyar Tanácsköztársaság törvénykezési szervezete*. In Sarlós Márton (szerk.): *A magyar Tanácsköztársaság állama és joga*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1959, 182. o.

⁷⁰ Forradalmi Kormányzótanács LXVII. számú rendelete: Minden előzetes letartóztatást közölni kell a belügyi népbiztossággal. In Pongrácz Jenő: i. m. (II. füzet) 1919, 35. o.

⁷¹ Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendelete: A forradalmi törvényszékek. In Pongrácz Jenő: i. m. (I. füzet) 1919, 14-16. o.

Az eljárás azzal kezdődött, hogy a vádbiztos előadta a terhelt ellen szóló tényeket, s meghatározta, hogy az elkövető milyen bűncselekményt követett el. Ezt követően kihallgatták a terheltet és lefolytatták a bizonyítási eljárást. Ennek során, ha szükséges volt, a bíróság tanúkat és/vagy szakértőket hallgatott ki, illetve kezdeményezhette egy adott tény vagy bizonyíték pontosabb megvizsgálását. A bizonyítási eljárás végén a vádbiztos összefoglalta az első szakasz eredményét és indítványt tett. Ezután a terheltet és védőjét – aki a vádbiztoshoz hasonlóan képzettség nélkül bárki lehetett⁷² – megillette a felszólalás joga. A bizonyítási eljárás lezárása után a forradalmi katonai törvényszék visszavonult zártkörű tanácskozássra, s titkos szavazással ítéletet hozott.

Egyszerű szavazattöbbség elegendő volt a büntetés kiszabásához, kivéve halálbüntetésnél, ugyanis ott egyhangú döntésre volt szükség.⁷³ Ez a feltétel megvalósult két, korábban már említett esetben. Lukics Imre vöröskatonát gyilkosságra való felbujtásban a törvényszék egyhangúlag bűnösnek találta és titkos szavazás útján egyhangúlag golyó általi halálra ítélte.⁷⁴ Kachelmann Ernő vöröskatonát pedig a III. hadtest forradalmi katonai törvényszéke egyhangúlag bűnösnek mondta ki árulás, ellenforradalmi mozgalom megszervezése és ellenséggel való összejátszás büntetében, melyet a vádlott azáltal követett el, hogy mint vörös katona, Edelényben a cseh megszállás alatt a cseheknek szolgálatot teljesített, továbbá a cseh tüzérségnek az ütegek irányításában segédkezett, és az edelényi gazdákat gyűlésre hívta össze, melyen azokat arra bírta rá, hogy írják alá az általa szerkesztett kérvényt, melyben kommunisták letartóztatásáról írt. E cselekményért őt a forradalmi törvényszék egyhangúlag golyó általi halálra ítélte.⁷⁵

---

⁷² Kelemen Roland: i. m. 2015, 93. o.

⁷³ Halász Pál, Kovács István, Peschka Vilmos: i. m. 1959, 207-208. o.

⁷⁴ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 1. öe. 22. lap, Lukics Imre vöröskatona pere.

⁷⁵ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 27. cs. Miskolci F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 25. öe. 38-45. lap, Kachelmann Ernő vöröskatona pere.

Az ítélet meghozatala után azt ki kellett hirdetni és írásba kellett foglalni. Az ítéletek tartalmazták az elkövetett bűncselekmény megnevezését, a kiszabott büntetést és egy rövid indokolást is.⁷⁶ Berger Reinhold vöröskatona perében az ítélet a következőképpen szólt:

„A Forradalmi Kormányzótanács Nevében! A katonai forradalmi törvényszék 1919. június hó 17-én tartott tárgyaláson zárt ülésben a következő ítéletet hozta: Berger Reinhold 18. gyalogezredbeli vöröskatonát önkényes eltávozásban bűnösnek mondja ki és ezért 8 /nyolc/ napi fogházra ítéli. Indokok: A katonai forradalmi törvényszék Berger Reinhold bűnösségét saját vallomása folytán indokoltnak látja és elfogadja azon védekezését, hogy rokona temetésére használta fel az önkényes eltávozását. Szombathely, 1919. június hó 17-én”⁷⁷

Az ítélettel szemben alapvető követelmény volt, hogy közérthető és végrehajtható legyen.⁷⁸ A Forradalmi Kormányzótanács forradalmi törvényszékekről szóló IV. számú rendeletének értelmében az ítéleteket azonnal végre kellett hajtani, nem volt helye fellebbezésnek és a kegyelmi kérelem sem függesztette fel a büntetés végrehajtását.⁷⁹ Ezt azonban a Kormányzótanács CXV. számú rendeletével megváltoztatták. Ez ugyanis felállította az Országos Forradalmi Katonai Főtörvényszéket, mely szervezetét tekintve elnökből és 4 bíróból állt, mindannyiukat a Forradalmi Kormányzótanács választotta. Megbízásuk bármikor visszavonható volt, ezáltal sérülhetett a bíróság függetlensége, hiszen egy-egy olyan döntés, amely nem felelt meg a politikai vezetésnek, a bírói állás elvesztését eredményezhette.

A rendelet értelmében a Főtörvényszék a forradalmi katonai törvényszékek ítéleteit vizsgálta felül, ha a vádbiztos, a vádlott vagy

---

⁷⁶ Sarlós Béla: i. m. 1961, 14, 59-60. o.

⁷⁷ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f 32. cs. Szombathelyi F. K. Tsz. 1919. – Fkt. 56. öe. 6. lap, Berger Reinhold vöröskatona pere.

⁷⁸ Sarlós Béla: i. m. 1961, 59-60. o.

⁷⁹ Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendelete: A forradalmi törvényszékek.

védője panasszal élt. A panaszt a vádbiztos a vádlott javára is, a védő pedig a vádlott akarata ellenére is kérhette. Panasztevésre az ítélet kihirdetésétől számított 8 napon belül volt lehetőség, a forradalmi katonai törvényszék előtt tett szóbeli vagy írásbeli kérelemmel. A panasznak főszabály szerint csak a halálbüntetésre volt halasztó hatálya. Azonban a rendelet azt is kimondta, hogy a forradalmi katonai törvényszék bármilyen büntetés végrehajtását felfüggesztheti, ha ezt a proletárállam érdeke indokolja. Bármely büntetés végrehajtását felfüggeszthette az országos forradalmi katonai főtörvényszék is, ha a panasz sikerét valószínűnek látta.⁸⁰

Panasznak négy esetben volt helye: ha a bíró nem volt elfogulatlan, ha az ítélet rendelkező része érthetetlen vagy végrehajthatatlan volt, ha már korábban jogerős ítélet született az ügyben, vagy ha az ítélet igazságtalan volt. Az országos főtörvényszék az ítéletet megsemmisíthette vagy megváltoztathatta, illetve a panaszt el is utasíthatta, ha nem találta azt megalapozottnak.⁸¹ Az ítélet elbírálása során semmiféle szabályhoz nem volt kötve, ebből kifolyólag szubjektíven ítéltette meg, hogy az ítélet érthetetlen vagy igazságtalan volt-e.⁸²

2.3. Rögtönítélő eljárás

A Tanácsköztársaság katonai büntetőjogának fontos részét képezte a rögtönítélő eljárás, melyet két szerv valósított meg: a forradalmi katonai törvényszékek és a Szamuely Tibor vezetésével működő front mögötti bizottságok.

---

⁸⁰ Forradalmi Kormányzótanács CXV. számú rendelete: Országos Forradalmi Katonai Főtörvényszék. In Pongrácz Jenő (szerk.): *Tanácsköztársasági Törvénytár*, V. füzet, A Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosságok rendeletei, 1919. június 10- június 30, Budapest: a Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártjának kiadása, 1919, 22-23. o.

⁸¹ Halász Pál, Kovács István, Peschka Vilmos: i. m. 1959, 238-239. o.

⁸² Kelemen Roland: i. m. 2015, 92. o.

A forradalmi törvényszékek számára az igazságszolgáltatásnak e rendkívüli módját a Forradalmi Kormányzótanács XCIV. számú rendelete hozta létre. Rögtönítélő eljárást a Kormányzótanács rendelhetett el bizonyos bűncselekmények esetén a Tanácsköztársaság egész területén vagy az egyes forradalmi törvényszékek területén. Hadművelési területen pedig a hadseregfőparancsnokság is elrendelhetette a statáriális bíraskodást. Ilyen tevékenységgel külön bíróságokat lehetett megbízni, de kivételesen a forradalmi törvényszékek is ítéelkezhetek ilyen módon.⁸³ Ez utóbbi esetben az ítéelkezés hármastanácsban zajlott, ám kisebb súlyú ügyeknél egyesbíró is eljárhatott.⁸⁴ Ő azonban nem szabhatott ki két évnél súlyosabb tartamú fegyházbüntetést és nem mondhatta ki a politikai jogok elvesztését. Ha ezek kimondására volt szükség, akkor az ügyet át kellett tenni a hármastanács elé.⁸⁵ Az eljárás egyébként hasonló volt a rendes eljáráshoz, mindössze néhány eltérés fedezhető fel: rögtönítélő eljárásban perorvoslatnak az ítéellettel szemben nem volt helye, a büntetést azonnal végre kellett hajtani⁸⁶ és az ítéelhezatal nem titkos szavazással zajlott. A rögtönítélő bíraskodást e rendeletet követően július 10-én is szabályozták a CXXVII. számú rendelettel, mely szerint, ha a halálbüntetést nem hajtják végre 48 órán belül, akkor az életfogytig tartó szabadságvesztésre változik át.⁸⁷

Rögtönítélő bíraskodást folytatott Szamuely Tibor is a front mögötti bizottságok keretében. A Forradalmi Kormányzótanács április 21-én határozott ezek felállításáról. A bizottságok fő célja a

---

⁸³ Forradalmi Kormányzótanács XCIV. számú rendelete: A forradalmi törvényszékekről és a rögtönítélő eljárásról.

⁸⁴ Kelemen Roland: i. m. 2015, 94. o.

⁸⁵ A budapesti forradalmi katonai törvényszék kiadványa a forradalmi törvényszék bírái számára. In Farkas Ádám: *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető jogtörtétele forrásaiból* (1867-1945), II. kötet, Győr: Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, 2014, 231. o.

⁸⁶ Halász Pál, Kovács István, Peschka Vilmos: i. m. 1959, 232-237. o.

⁸⁷ Sarlós Béla: i. m. 1961, 32. o.

rend és fegyelem garantálása volt a hadseregben.⁸⁸ Ezek a katonai egységekkel együtt mozogtak, s szükség esetén azonnali, helyszínen történő bíraskodást valósítottak meg. A bizottságok ítéletei nagymértékben különböztek a forradalmi törvényszékek ítéleteitől. Utóbbiak ugyanis többnyire enyhe büntetéseket szabtak ki, Szamuely Tibor és alakulata azonban éppen kegyetlenségéről, véreskezűségéről volt ismeretes. A bizottságokban többnyire ellenforradalmi tevékenységért történt a felelősségre vonás.⁸⁹ Így volt ez gróf Almási Imre, volt huszár főhadnagy esetében is, akit ellenforradalmi tevékenység miatt Szamuely Tibor rögtönítélő törvényszéke 15 évi fegyházra ítélt.⁹⁰ Ám a többihez képest ez rendkívül enyhe büntetésnek számított. Dohy Gábor tartalékos főhadnagyot ellenforradalmárnak nyilvánították, mert állítólag a tanácskormány rendeleteit érvénytelennek nyilvánította. Emiatt Szamuely egy vasúti kocsiban kihallgatta és halálra ítélte őt. Kivégzése Abonyban történt, egy temetőben lőtték agyon. Szintén ellenforradalmi tevékenység vádjával végezték ki Lemberkovits Jenő századost, Weisz Fülöp politikai megbízott lőtte őt agyon hivatali szobájában. Báthory Győző tartalékos hadnagyot és Brachler József közkatonát azzal vádolták meg, hogy ellenforradalmi tisztként és katonaként tevékenykednek, s ezért őket is agyonlőtték, ráadásul igen kegyetlenül, a sortűz után ugyanis Báthory még életben volt, ezért egy Farkas László nevű terrorista egészen közélről fejbe lőtte őt, ékszereit, ruháit pedig elvette.⁹¹

Az ellenforradalmi tevékenység mellett a bizottságok ítélezési gyakorlatában gyakori vádként szerepelt a polgári osztályhoz tartozás. Dobsa Miklós huszárzászlóst ilyen okból

---

⁸⁸ Gerencsér Miklós: *Vörös könyv 1919*, Lakitelek: Antológia Kiadó, 1993, 108, 118. o.

⁸⁹ Sarlós Béla: i. m. 1961, 101. o.

⁹⁰ HM.HIM.HL. IV. 92. 609. f. 36. cs. Keleti Hadsereg Rögtönítélő Törvényszéke 1919. – sz. n. 1, 1. lap, Gróf Almási Imre volt huszár főhadnagy pere.

⁹¹ Váry Albert: *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*. Szegedi Nyomda, 1993, 4-5, 14-15, 32-33. o.

végezték ki. Séta közben igazolás céljából megállították, s miután kiderült, hogy a fiú a polgári osztályba tartozott, levitték őt egy pincébe, össze-vissza verték, kínozták, majd agyonlőtték, kifosztották és holttestét bedobták a Dunába.⁹²

Mindez csupán néhány példa a rögtönítélő bizottságok gyakorlatából, ezeken kívül még rengeteg hasonlóan kegyetlen cselekedetet hajtottak végre. Összesen 115 halálos ítéletet hoztak, s valamennyit végre is hajtották. Ezek közül 12 kivégzést közönséges bűncselekmény miatt, kettőt katonai bűncselekmény miatt, a többi 101-et pedig politikai bűncselekmény miatt hajtották végre.⁹³ A bizottságok ellenszenvének kivívásához nem volt feltétlenül szükséges ténylegesen bűncselekményt elkövetni. Mivel tetteikért senkinek nem tartoztak felelősséggel, bármit, bármikor, bárhol és bárhogyan megtehettek. Számos esetben vagy indok megnevezése nélkül végeztek ki embereket, vagy egyszerűen ellenforradalmárnak nyilvánították őket – e jelzőt gyakorlatilag bármilyen cselekményre ráhúzhatták –, s ez alapján nyíltan felléphettek a rendszer ellenségével szemben.

Záró gondolatok

A Tanácsköztársaság fennállásának rövid ideje alatt igyekezett megszabadulni minden olyan intézménytől, jogszabálytól és szervezettől, amely nem illeszkedett a kommunista ideológia alapján elképzelt, s megvalósítani kívánt világba. Ezt a világot sajátos rend jellemezte, a félelem és az önkény „rendje”. A proletárállam vezetői terveik megvalósítása érdekében mindenre hajlandóak voltak, akarataknak erőszakkal szereztek érvényt. A merev ragaszkodás az elképzelésekhez és a megfélemlítés azonban nem hozta meg a kívánt eredményt. A rendszer minden téren súlyos problémákat rejtett magában, s ez különösen igaz volt a katonai büntetőjog területére.

---

⁹² Váry Albert: i. m. 1993, 16-17. o.

⁹³ Sarlós Béla: i. m. 1961, 77. o.

A büntető anyagi jog hiányosságai közé tartozott az abszolút határozatlan büntetési rendszer, ugyanis sem a bűncselekmények tényállásainak pontos leírása, sem az egyes bűncselekményeket fenyegető konkrét büntetések köre nem volt pontosan rögzítve. Ennek révén a jogalkalmazó szervekként eljáró forradalmi törvényszékek gyakorlatilag magukra voltak utalva, s így saját elképzeléseik szerint tölthették ki a jogszabályok hiányosságait, s alakíthatták ki joggyakorlatukat.

A büntető eljárási jog területén jelenlévő visszasságok közül a hatáskörök átjárhatósága, szabad elvétele, valamint az eljárás résztvevőinek képzetlensége okozott gondokat. A forradalmi katonai törvényszékeken eljáró laikusoknak jogban való járatlanságuk miatt a legtöbbször fogalmuk sem lehetett arról, hogy mely cselekmény melyik bűncselekményi kategóriába tartozik, és hogy azért milyen jellegű és milyen mértékű büntetést kell kiszabni.

Ezen hiányosságokon kívül a rendszer megítélésénél figyelembe kell vennünk a rögtönítélő eljárások jellegét is. Ezek ugyanis jelentősen különböztek a forradalmi katonai törvényszékek eljárásától, hiszen Szamuely és társai meg sem kísérelték fenntartani a jogszerűség látszatát. Egyedüli céljuk a kommunista ideológiába ütköző cselekmények bármi áron történő megtorlása volt, s a cél szentesíti az eszközt elv értelmében ennek megvalósítása érdekében bármire hajlandóak voltak.

A Tanácsköztársaság 133 napja tehát vérzivataros időszak volt, amelyet a kommunista vezetők kényszerítő jellegű intézkedései, kíméletlen terror, határozatlan és hiányos szabályok és merev ideokrácia jellemezett.

FÓRUM

Pongrácz Alex

*Megtalálni Ariadné fonalát?*¹

„Az államtudomány a hadtudomány nélkül örökre hiányos [maradna]; a hadtudomány az államtudomány nélkül mindig elveit vesztt [lenne].”²

A XXI. század forгатaganak sűrűjébe kerülő társadalomtudósok számára – bár a korábbi fősodorba tartozó (neo)liberális gazdaság-, társadalom-és államfelfogás sajnos még mindig komoly „reputációt” könyvelhet el magának – egyre inkább közhelyszerűen hat az a megállapítás, miszerint a globális szabad versenyről és a neoliberais versenyállamról vallott korábbi dogmákat sutba kell vágni, és egy erős, cselekvőképes, a kihívásokra lehetőség szerint hatékonyan reagálni képes állam képét kell (politikai) filozófiánk középpontjába állítani. Igaz ugyan, hogy a „tudomány sántán követi csak a meglévő ifjú tapasztalást”,³ de a 2008-as válság nyomán előállt konstellációt mind többen és többen tekintik valamiféle trendfordulónak. Stumpf

---

¹ Jelen munka egy áttekintő recenzió Farkas Ádám „Tévelygések fogságában?” című tanulmánykötetéről. Farkas Ádám: Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarorszáг katonai védelmére. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2016.

² „Eine Staatswissenschaft ohne Lehre vom Heerwesen ist ewig unvollständig; eine Lehre von Heerwesen ohne Staatswissenschaft ist stets principlos.” Stein, Lorenz von: Die Lehre vom Heerwesen. Als Theil der Staatswissenschaft. Verlag der I. G. Cotta’schen Buchhandlung, Stuttgart, 1872, 3. o.

³ Madách Imre: Az ember tragédiája. Tizenkettedik szín. Alexander Bernát (szerk.): Madách Imre munkái. Franklin-Társulat, Budapest, 1904, 155. o.

István tanulmánykötete ⁴ kifejezően foglalja össze a mögöttünk hagyott esztendőök nyomán körvonalazódni látszó paradigmaváltást; eszerint az alkotmányos korlátokkal körülbástyázott, de erős – Magyary Zoltán szavaival élve ⁵ cselekvő – állam került a gondolkodás centrumába.

Jól látszik tehát, hogy „sok víz folyt le a Dunán” azóta, hogy a Szovjetunió – és vele a bipoláris világregend – összeomlását követően a liberális világforgó (Worldwide Liberal Revolution) „egész Földet behálózó” triumfálását ünnepelve valóságos „győzelmi parádét” vezénylő Francis Fukuyama papírra vetette a történelem végéről vallott gondolatait. Az akkoriban tapasztalható „hurráoptimizmus” jegyében talán tartható álláspontnak tűnt annak láttatása, hogy gyökeres átalakulás történik, amely közös fejlődési modellt állít valamennyi társadalom elé – röviden: mintha az »egyetemes történelem« a liberális demokrácia irányába haladna. (...) Talán maga a Történelem is a végéhez ért.”⁶

Az ebből fakadó optimista attitűdöt ekkoriban sokan osztották. A hidegháború lezárultával egy időre teret nyert a demokratikus béke teóriájának gondolata. „A liberális demokratikus köztársaságok, úgy tűnik, nem bocsátkoznak harcba egymással”⁷ – írta Michael Doyle. Megfigyelése szerint a demokratikus berendezkedésű országok ritkábban háborúznak egymással, bár a „demokratikus zónán” kívüli összecsapások gyakorinak tekinthetők.

---

⁴ Stumpf István: Erős állam – alkotmányos korlátok. Budapest, Századvég Kiadó, 2014.

⁵ Lásd például Magyary Zoltán: Magyar közigazgatás. A közigazgatás szerepe a XX. század államában. A magyar közigazgatás szervezete, működése és jogi rendje. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1942.

⁶ Fukuyama, Francis: *The End of the History and the Last Man*. New York, The Free Press, 1992, 51. o.

⁷ Doyle, Michael W.: *Michael Doyle on the Democratic Peace – Again*, in Brown, Michael E. – Lynn-Jones, Sean M. – Miller, Steven E. (eds.): *Debating the Democratic Peace*. London, The MIT Press, 1996, pp. 364-373. at. 364. o.

„Egy békés demokratikus hegemonia, egyfajta »Pax Democratia« hosszú periódusának kezdetén vagyunk”⁸ – vélelmezte Plattner. A „posztjaltai környezet” kezdeti eufóriája azonban hamar elillanni látszott.⁹ Minden túlzás nélkül leszögezhetjük, hogy a XXI. század társadalmi kataklizmáktól és anomáliáktól túlterhelt. A „posztbipoláris” nemzetközi erőterre ugyanis az ingatagság, az eddigiekben kialakított integrációk instabilitása, az anómiás jelenségek, és a különböző (gazdasági, ökológiai, demográfiai, politikai) krízisek egymás mellettsége jellemző.¹⁰ A szociális bizonytalanság növekedése, az állampolgárok folyamatos megszorításoknak való kitétele, a közösségiség és a szolidaritás gondolatának marginalizálódása, az ökológiai környezet rombolása, a transznacionális bűnözés térnyerése és a 2015 nyarára-őszére szinte a kezelhetetlenségig eszkalálódó migrációs válság összességében olyan tehetetlenségi nyomatókként hathatnak, amelyek sokak szemében hosszabb időre diszkreditálhatják a liberális demokrácia Fukuyama által korábban exponált értékeit.

A katonajogász szakírótól elvárt precizitással és mégis kellő szakmai alázattal dolgozó „frontharcos”, Farkas Ádám főhadnagy „Tévelygések fogságában?” című 2016-ban megjelent tanulmánykötetében eme negatív fejleményeket a következő, plasztikus mondatokban foglalja össze: „Korunk államai és társadalmi elvitathatatlanul egy több frontos védekezési helyzetbe

---

⁸ Plattner, Marc F.: The Democratic Moment, in Diamond, Larry – Plattner, Mark F. (eds.): The Global Resurgence of Democracy. Baltimore, John Hopkins University Press, 1993, 32. o.

⁹ A „posztjaltai környezet” kezdeti eufóriájával kapcsolatos kritikára nézve lásd Farkas Ádám: Tenni vagy tettetni? Gondolatok az európai biztonság-és védelempolitika védelemgazdasági vonatkozásáról, in Hadtudomány, XXIV. évfolyam, 1. elektronikus szám (2014), 16-29. o., különösen 17-21. o.; Csizmadia Sándor: Konfliktusok és interpretációk a posztbipoláris világban, in Magyar Tudomány, 47. évfolyam, 6. szám (2002), 800-813. o.

¹⁰ Vesd össze Csizmadia Sándor: Konfliktusok és interpretációk a posztbipoláris világban, in Magyar Tudomány, 47. évfolyam, 6. szám (2002), 800-813. o.

kényszerültek. Ebben a szituációban a frontok száma egyik napról a másikra gyarapodik, ahogy ezt az elmúlt két évben egyre intenzívebben érezhetjük. Ukrajnától, a kibertámadásokon és az Iszlám Államon át, egészen a számos biztonsági kihívással összefonódó migrációs krízisig egymás után nyílnak meg a frontok, melyekkel szemben az államnak helyt kell állnia, és amelyekhez nem csak a saját rendszerét, de a kor megítélését is kritikai éssel kell újragondolni.”¹¹

A problémák horizontján azonban mindezen túl a szerző a tudományos jellegű anomáliát is jelentőségteljes módon tüntetni fel. Alapvető hiátusként jeleníti meg ugyanis, hogy „a mai magyar jogi gondolkodás kerüli az állam fegyveres védelmének, fegyveres kényszer-és erőszakintézményeinek elméleti és történeti alapkérdéseit, legfeljebb esetenként kapargatja meg azok felszínét, miközben Nyugaton a katonai és (nemzet)biztonsági jog is jó ideje felível a tudomány és az oktatás berkeiben. Ez pedig nem jelent egyebet, mint azt, hogy ismereteinkből jórészt hiányzik az állam egyik megkerülhetetlen és szükségképpen fogalmi, létérti elemének beható ismerete, s vele nemzeti jogtörténetünk egy kulcsfontosságú momentuma, ami egyben a béke és biztonság jövőbeni megkerülhetetlen alapja.”¹²

---

¹¹ Farkas Ádám: A totális államtól a totális háborún át a totális védelemig. Avagy gondolatok a kortárs biztonsági kihívásokról Carl Schmitt elméleti rendszerének alapul vételével, in Farkas Ádám: *Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarországon katonai védelmére.* Magyar Katonai és Hadijogi Társaság, Budapest, 2016, 130. o.

¹² Farkas Ádám: A szerző előszava, in Farkas: op. cit. (2016), 5. o.

A hiányosságok pótlása végett persze néha elegendő lenne annyi is, ha vennénk a fáradságot arra, hogy górcső alá vesszük az államtudomány hazai története emblematikus képviselőinek munkásságát. Ebben a körben most csak – az államtudományi szempontból – méltatlanul elhanyagolt Kautz Gyula gondolataira hívnám fel a figyelmet: „az államczélok legfontosabbikát s ugyanazért a kormányzati politika feladatai közt is első vonalban álló ügyet az állam önálló létezésének, (országos körülhatároltságában való) sértetlenségének s békés fejlődésének biztosítása

E hiányosságok kiküszöbölésére és pótlására elemi szükség van egy olyan – mint már korábban jeleztünk, temérdek bizonytalansági faktorral terhes – időszakban, melyben különös jelentőségre tesz szert az államtudomány kereteinek kialakítása, és az államtudomány képviselőinek együttműködése az állam egyes aspektusait behatóan fürkésző jogtudomány, politológia, szociológia, közgazdaságtan, rendészettudomány és hadtudomány illusztris alakjaival.¹³ Farkas Ádám vállalt „missziója” ezt a reménybeli kooperációt egyrészt a tágabb értelemben vett jogtudomány, másrészt pedig a hadtudomány és a biztonsággal foglalkozó tudományok pozíciójából kiindulva teheti sikeresebbé. Erre az alkotmányjog és a jogtörténet terrénumában szerzett ismeretei mellett a védelmi jog, a honvédelmi jog és a katonai jog terén szerzett jártassága is lehetőséget teremt a szerzőnek, beleértve ebbe azokat a gyakorlati tapasztalatokat, amelyeket a Honvédelmi Minisztérium tisztjeként szerzett az elmúlt évek meglehetősen intenzív szabályozási tevékenységei során.

Farkas Ádám küldetése a kor- és kórtünetek diagnosztizálásán túl azért is sikerrel járhat, mert azokra nézve konkrét terápiás javaslatokat is kínál. Így nem csak az állam és a fegyveres erőszak történelmi összefonódásáról, a fegyveres erőszak állam-és jogtani kérdéseinek tisztázásáról, vagy a totális állam – totális háború – totális védelem aspektusairól vetett papírra értékes és

---

(illetve fenntartása) képezi. Szükséges lesz e szerint mindazon eszközöket megszerezni és mindazon intézményeket megvalósítani, melyek e cél elérésére vezetnek, illetőleg arra szolgálók, hogy egy nemzet más nemzetekkel szemben államot alkotó független közületként szerepelhessen, s egyidejűleg minden akár területi épségének vagy jogállásának csorbítására, akár a belső nyugalom erőszakos megzavartására irányuló támadásokat visszatörölthasson.” Kautz Gyula: A politikai tudomány kézikönyve. Második, teljesen átdolgozott kiadás. Budapest, Franklin-Társulat, 1876, 40. o.

¹³ Bővebben lásd Kaiser Tamás: Az államtudományok helye a társadalomtudományok rendszerében, in Államtudományi Műhelytanulmányok, 2016/1. szám.

értékes, de megvitatásra váró gondolatokat, hanem az új típusú biztonsági kihívásokra reflektálva még egzakt tételes jogi – az Alaptörvényt és több sarkalatos törvényt érintő, de lege ferenda jellegű – javaslatokat is megfogalmazott munkájában. A „Szemléletváltást védelmi aspektusban!” című tanulmány utolsó előtti fejezetében – „A kontrollrendszer megújításának és a fegyveres védelem reformjának egyes lehetséges irányai” – ugyanis alapvetően újító jellegű, de a jogtörténeti hagyományokat is szem előtt tartó javaslatokat tett a szerző. Ezek az alábbi témaköröket érintik: az államfő kontroll jogosítványainak és szerepkörének újragondolása és megerősítése; a fegyveres védelmi szervek megnevezésének, rendeltetésének újragondolása és ezen szervek egymással való közreműködése közös szabályainak alkotmányos rendezése; a katonai műveletekben való részvétellel kapcsolatos döntési jogkörök súlyozásának átalakítása; a különleges jogrendi szabályozás kiegészítése; a katonai büntetőjog és az igazságszolgáltatás szervezetének és szabályozásának reformja.¹⁴

Mindezek alapján a szerző okkal remélheti, hogy munkája elgondolkodtatja annak olvasóit, mi több, számos-számtalan tudományos jellegű vitát inspirál. A katonai, biztonsági, valamint állam- és jogtudományi vonatkozásokat szinopszisba helyező szemléletet illetően laikus „polgári egyénként” úgy látom, hogy Farkas Ádám személye és munkássága az Ariadné-fonalat meglelve immáron kétségtelenül megfelel a Napóleon által önjellemzés gyanánt adott gondolatnak, miszerint „Ritkán kellett magamnak is kardot rántanom, mert a csatáimat nem a fegyvereimmel, hanem a szememmel nyertem meg.”¹⁵

---

¹⁴ Farkas: op. cit. (2016), pp. 186-193. o.

¹⁵ Napóleon: Az uralkodás művészete. (Ford., szerk.: Takács M. József.) Budapest, Helikon Kiadó, 2015, 18. o.

Dohy Beatrix

Egy újabb darab a katonai büntetőjog történetének kirakósában

Egy recenzió ismertet és szükség szerint bírál is. A polgári Magyarország katonai büntetőjogának és igazságszolgáltatásának történeti vázlata című tanulmánykötet esetében azonban elsődleges törekvésem az ismertetés, míg a szigorú szakmai bírálatot meghagynám a katonai jogász és a jogtörténész szakma tapasztaltabb, kritikusabb tagjainak. Magam ugyanis azt gondolom, hogy a két fiatal szerző - dr. Farkas Ádám főhadnagy, egyetemi tanársegéd és dr. Kelemen Roland egyetemi tanársegéd urak - munkája egy olyan hiánypótló alkotás, mely egy kirakós darabjaként egy újabb lépést tett meg annak érdekében, hogy egyszer csak elének táruljon a hazai katonai büntetőjog történetének teljes képe. Ennek feltárása, majd az így meglelt töredékekből való egyesítése azonban rendkívül időigényes és aprólékos munka.

A kötet a katonai igazságszolgáltatás szempontjából szisztematikusan kevésbé feldolgozott korszakot állít középpontjába, melynek történelmi előzményeire és egyes jelentősebb állomásaira fókuszál a jogszabályok, a levéltári források, valamint a vonatkozó – nem túl bőséges – hazai szakirodalom tükrében.

Egy hasonló mégis teljesen más vonatkozásban már sokszor és széles körben feldolgozott időszakról írni egyszerre könnyű és nehéz is. Könnyű, hiszen annak történelmi háttere adott az azt feldolgozó számtalan hadtörténeti és köztörténeti alkotás által, viszont nehéz is, hiszen mindezt egy olyan oldaláról kell megközelíteni, ami mellett, hogy a jog világában járatlan embereknek alapvetően is nehezen megfogható, maguknak a gyakorló jogászoknak, de még talán a jogtörténészeknek is életidegen katonai töltséggel rendelkezik. Ezen feladat megoldását segíti elő, hogy maga a szerzőpáros is magán hordoz egy bizonyos kettősséget: egy katona és egy civil párosa ugyanis sikeresen feloldja a közérthetővé tétel nehézségeit.

A téma ilyen irányú feldolgozatlansága a kutatás során is nehézségként merülhetett fel, de az olvasó ezt inkább a szerzők által vállalt és sikeresen teljesített kihívásnak élheti meg az olvasás során, hisz a lehető legszélesebb szakirodalom és primer forráskészlet használata egyértelművé teszi, hogy egy átfogó képet kapunk a kor katonai igazságszolgáltatásáról.

A kötet szerkezetét tekintve tagolt. A különböző időszakokat, történelmi korszakokat a szerzőpáros felváltva mutatja be. Ez alól az 1912-t megelőző dualista korszak bemutatása jelent kivételt, melyet az adott időszak elnevezéséhez híven együtt dolgoztak fel az alkotók.

Noha a tanulmánykötet egy meghatározott időintervallum bemutatását célozza, mindehhez elengedhetetlen az 1867 előtti időszak történelmi előzményeinek bemutatása, mely történelmi hagyományaival alapként szolgált Magyarország polgári berendezkedésének. Az, hogy a visszatekintéssel egészen az ókorig nyúlik vissza a szerző, jól tükrözi, hogy a haza, az állam külső védelme a társadalmi fejlődés kezdetétől központi szerepet töltött be az emberek életében, melynek szervezett keretei annak jogi aspektusát is magával hozták. A kalauzolás a rómaiaktól a katonai jog, mint általános jog korán át a királyi, majd császári haderő megjelenésén keresztül viszi el az olvasót a Rákóczi szabadságharchoz, melynek jogalkotási vonulata fordulópontként írta be magát a katonai igazságszolgáltatás történetébe. Nem hagyható figyelmen kívül a hazánk történelmét, s így ezen szegmensét is meghatározó osztrák hatás, melyre a szerző is kellő hangsúlyt fektet. A történelmi háttér megrajzolása mind a közérthetőség, mind a terület specialitásának, Honfi Attila szavaival élve „különutas” fejlődésének magyarázatához mankóul szolgál.

A kötet következő szerkezeti egysége a szerzőpáros közös tollából ered, mely a dualizmus korának katonai igazságszolgáltatásába enged betekintést nyerni egészen a XX. század első évtizedének végéig. Ha a tárgykört érintő minden évszázadból egyetlen egy momentumot, évszámot szeretnénk kiemelni, ezzel fogva meg a fejlődéstörténet magját, akkor ezt az időszakot egyértelműen az 1855-ös év uralja. Ebben az évben

ugyanis Ferenc József császár nyílt paranccsal kötelező érvényűvé tette az osztrák katonai büntető törvénykönyvet a monarchia teljes területén, így a magyar katonákra nézve is. Az „osztrák béklyóból” való szabaduláshoz pedig majd száz évre volt szükség, s így sem sikerült egyeduralmát egy lépésben megtörni. Előbb az eljárásjog, majd az anyagi jog tekintetében történt változás. S ezen lépések súlyosságát hangsúlyozva, bár az osztrák büntető kódex hatását nem megkérdőjelezve, tovább is lépnék a következő fordulóra, s egyben a a kötet következő egységére, mely az 1912-es honvéd katonai bűnvádi perrendtartás rendszerének állít emléket. Ezt a két egységet nem kezelhetjük elkülönülten, hiszen a történeti előzmények mellett a császár nyílt parancsának kikényszerítése mellett a Mária Terézia koráig visszanyúló eljárásjogi szabályok felváltása teszi nagygyá az 1912-es évet. A nemzeti jogalkotáshoz való visszatérés mind a személyi hatály, mind a szervezetrendszer tekintetében változást hozott, s Kelemen Roland a katonai bűnvádi igazságszolgáltatás általános rendszerén túl a speciális szabályok, mint a rögtönítélő bíróságok, vagy a hadrakelt seregekre vonatkozó eltérő rendelkezések bemutatására is nagy figyelmet fordított. A törvény módosításait a korábbi szabályozással ellentétben csak korrekciók indokolták, melyek „mindvégig a törvény eredeti szelleméhez igazodtak” mutatva ezzel az alapkonceptió átgondoltságát és sikerét. Ahogy a szerző is írja „(...) a huszadik század vérzivataros időszakainak túlkapásai nem voltak összeegyeztethetőek a törvény rendelkezéseivel, ennek okán a hatalmon lévők, mindig e törvényen túllépve kívánták legitimálni saját tetteiket, ítélkezési gyakorlatukat” .

Ezzel a gondolati átkötéssel jutunk el a polgári és bolsevik típusú forradalom időszakához, mely a kötet következő része. A népköztársaság időszakából a haderő átszervezését emelném ki, mely szükséges lépésként, de nem eredményes módon történt meg. A haderő frontról való lefegyverzett visszavonása után annak három komponensűvé tétele vagyis hadseregre, nemzetőrségre és polgárőrségre történő bontása ellehetetlenítette annak hatékony működését. A jogalkotást leginkább az átmeneti szabályozás uralta, s

az ekkor már nagyon időszerű, új katonai büntetőtvénycikk még mindig váratott magára. A népköztársaságot rövid időn belül váltó tanácsköztársaság megalakulásával pedig ennél is elérhetetlenebbnek tűnt egy nemzeti büntető kódex megalkotása. A Vörös Hadsereg felállításával járó új szabályozás részletein keresztül juttat el minket a szerző 1919-ig, a Honvéd Katonai büntető perrendtartás főnixként történő újjáéledéséig, majd az ezt követően erőre kapó nemzeti tudatig, ami az igazi fordulópontot jelentette a 20. század katonai igazságszolgáltatásában.

Farkas Ádám fejti ki az 1930. évi II. törvenycikk, mint az első magyar katonai büntető tvénycikk jelentőségét, mely amellelt, hogy rendkívül sokat váratott magára, egyértelműen megkoronázta a század katonai büntető jogalkotását. Az író az előzmények igen hosszas és részletes bemutatását választotta, ami még inkább megerősíti az olvasót abban, hogy egy súlyos mérföldkő tárul elé a törvenycikk bemutatásával. A végkifejletet több kísérlet előzte meg, melyek hol közelebbi, hol távolabbi kilátásba helyezték az egységes álláspont kialakítását, de ezek kudarcként történő megítélése helyett megfontoltsággként, mi több bölcsességgként kell értékelnünk a korszakot. A folyamat politikai és jogalkotási szempontból történő bemutatása során a szerző is kidomborítja azt a fajta önmérsékletet, melyet magán hordozott a jogász társadalom. Ez szükséges rosszként jelent meg a korszakban, hisz az addig is magára sokat várató nemzeti öntudat feltámadását fogta vissza. Elősegítette viszont a jogalkotás talán legnehezebb fázisát, a megfontolt, korábbi tapasztalatokat feldolgozó, nemzetközi kitekintésre hagyatkozó jogalkotást, mely nem csak egy alkalmazható, de a felmerülő jogi kérdésekre adekvát választ adó törvény megalkotását eredményezte.

Farkas Ádám részletekbe menően tárgyalja az 1930. évi II. törvenycikk parlamenti vitáját, a kritikák, és felszólalások tárgykörökhöz kötött bemutatásával. Kettős szemlélettel mutatja be a joganyag kritikus pontjait, mely amellelt, hogy tárgyilagosan, a kor szellemiségét figyelembe véve repít vissza az éppen vitázó képviselők közé, saját, a mai kor kihívásainak megfelelő véleményét is megfogalmazza. Ezen vélemény hol találkozik a kor jogalkotóinak

álláspontjával, hol szembe megy azokkal, de olvasva érvei megalapozottságát, nem ezen recenzió keretein belül ütköztetném a véleményeket. Ehelyett a szerző álláspontomhoz legközelebb álló gondolatával zárnam a történeti vázlat leginkább görcső alá vett időszakát: „A háború tapasztalatai és a jogfejlődés eredményei a törvényben úgy vélem megjelennek, néhol azonban előnytelenül keverednek a konzervatív keményvonalasság egyes idejétmúlt rendelkezéseivel.”

A mű utolsó szerkezeti egysége Kelemen Roland munkája. A záró gondolatok az 1930. évi II. törvénycikket megelőző és azt követő, vagyis a két világháború közötti időszak katonai igazságszolgáltatását és annak eljárásjogi vetületét dolgozzák fel. Véleményem szerint a kötet címével ellenkezőleg, eddig sem egy történeti vázlatot állítottak elénk a szerzők, hiszen annál jóval gazdagabb kontextusba helyezték a tényeket, de ezt az akár tudatos, akár tudat alatti céljukat ezzel a fejezettel tették teljessé. A puszta tények, szabályok olvasása önmagában, a műből kiragadva egy túlrészletező, száraz fejezetként hatna, de ehelyett a mű ezt megelőző, s egyen lehangsúlyosabb fejezetét körbe ölelve megadja annak eljárásjogi háttérét, ezzel megágyazva az anyagi szabályozás érvényesülésének. A hadrakelt seregekre vonatkozó szabályozás alkalmazásának bővítése, vagy a különlegességével kitűnő honvéd vezérkar főnökének kizárólag hűtlenség büntettének bűnvádi üldözésére felállított különbírótsága mind olyan plusz adalékok, melyek teljessé teszik a képet, és az érdekesség tényén felül teljessé kiteljesítik a korszak kirakósát, méltán zárva ezzel egyben a polgári Magyarország katonai büntetőjogának és igazságszolgáltatásának történeti vázlatát.

A katonai igazságszolgáltatás rendszerét a közelmúltban érintő radikális változások gyakran a katonai jogászok berkein belül is ellenérzéseket váltottak ki. Többen a jogtörténeti gyökerekhez történő visszanyúlás hiányában látták a rendszer átfogó koncepció nélküli átszervezését. Ezt a hiányosságot pont az ilyen művek pótolhatták volna, melyek a katonai életviszonyok specifikumát, és ezzel járó szépségét közérthető formában tárják az olvasó elé,

támaszt nyújtva többek között a megfelelő megoldás kiválasztásához vagy éppen a változások indokolhatóságához. Az egyetlen bírálat tehát, mely élesen megfogalmazódott bennem abban áll, hogy a jelen és hasonló témájú alkotások nem születtek meg korábban. Ezen kritika vonatkozásában azonban a szerzőpáros korát és vélelmezett jövőbeli terveit figyelembe véve felmentő ítéletet hozok.

Szerzőink

Dr. Dohy Beatrix hadnagy, a Honvédelmi Minisztérium Jogi Főosztály tisztje, az MKJHT tagja.

Dr. Farkas Ádám főhadnagy, a Honvédelmi Minisztérium Jogi Főosztály tisztje, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar egyetemi tanársegédje, az MKJHT tagja.

Dr. Kelemen Roland, a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, valamint a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar egyetemi tanársegédje, az MKJHT tagja.

Dr. Pongrácz Alex PhD, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Karának egyetemi adjunktusa.

Takó Dalma, a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar jogász szakos hallgatója.

Dr. Till Szabolcs Péter PhD ezredes, a római székhelyű NATO Defense College fakultás-tanácsadója, az MKJHT tagja

A publikálás feltételei

---

1. A *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle* című tudományos folyóirat elsődlegesen magyar nyelven beküldött tanulmányokat, míg idegen nyelven írt munkákat tematikus különszámokba fogad.
2. A kézirat terjedelme csak rendkívül indokolt esetben haladhatja meg az 50.000 karaktert. Kérjük szerzőinket a terjedelmi korlát szigorú betartására. A korlátok be nem tartása esetén a szerkesztőség – a szerzővel egyeztetve – a tanulmányokat több részre bonthatja.
3. A szöveget elektronikus formátumban kérjük leadni (az MS Word bármelyik változatában elmentve) a csiha.gabor@mku.hu és a dradamfarkas@gmail.com email címek mindegyikére.
4. A tanulmányok tekintetében kérjük a szerzőket, hogy a felsorolásoktól eltekintve tartózkodjanak a szöveg formázásától. A tanulmányok tartalmazzák a szerző nevét és a mű címét.
5. A következő formai kritériumokat kérjük betartani: A/4-es lapméret, Times New Roman betűtípus, 1 lpt betűméret, szimpla sorköz, első sor behúzása 1 cm. A fejezetek és alfejezetek legelső bekezdései, illetve a pontokba szedett felsorolások utáni első bekezdések esetén azonban nem kell az első sort behúzni.
6. A fejezetcímeket és a szöveg egyéb tagolásait külön formázás nélkül, üres bekezdések alkalmazásával kérjük jelezni.
7. A szöveg közbeni kiemelésként dőlt betű alkalmazható, ritkítás, aláhúzás, vastag betű, csupa nagy betű csak kivételes esetben fogadható el.
8. A közvetlen hivatkozásokat lábjegyzetekben, az oldal alján kérjük feltüntetni. A lábjegyzetben és az irodalomjegyzékben szereplő hivatkozások rendje a következő:

Szerző: *Cím*. Kiadás helye: kiadó, kiadás éve, oldalszám.
9. Amennyiben az idézet gyűjteményes kötetből származik, úgy a következő jelölést kérjük alkalmazni:

Szerző: *mű címe*. In Kötet szerkesztője: *Gyűjteményes kötet címe*. Kiadás helye: kiadó, kiadás éve, Oldalszám.

10. Amennyiben az idézet folyóiratból származik, úgy a következő jelölést kérjük alkalmazni:

Szerző: *mű címe*. In *Folyóirat címe*, Évszám/Lapszám, oldalszám.

11. Egy mű ismételt hivatkozása esetén a következő jelölést kérjük alkalmazni:

Szerző teljes neve i.m. idézett munka évszáma, oldalszám.

Amennyiben a szerzőtől egy azon évből több művet is idézünk, úgy a következő példa szerinti jelölést kérjük alkalmazni:

Hautzinger Zoltán: *A katonai bűncselekmények*. In Blaskó Béla (szerk.): *Büntetőjog Különös rész II*. Budapest: Rejtjel Kiadó, 2013. 409–450. [A továbbiakban: Hautzinger Zoltán i.m. 2013a]

Hautzinger Zoltán: *A honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények*. In Blaskó Béla (szerk.): *Büntetőjog Különös rész II*. Budapest: Rejtjel Kiadó, 2013. 409–450. [A továbbiakban: Hautzinger Zoltán i.m. 2013b]

12. Felhívjuk szerzőink figyelmét, hogy a hivatkozási rendszer nagyfokú be nem tartása, következtlenése illetve plágiumgyanú esetén a tanulmány elutasításra kerül!
13. A szerkesztőbizottsághoz beérkezett - formailag megfelelő - tanulmányokat az állandó és eseti tagokból álló szakmai bizottságnak küldjük ki szakmai véleményezésre. A közlés feltétele a szakmai bizottság támogató véleménye, illetve a javítandónak értékelt pontok átdolgozása.
14. A szerkesztőség a beérkezett kéziratokért honoráriumot nem fizet.

15. A szerkesztőség tiszteletben tartja a szerzők szakmai álláspontját és szerzői autonómiáját, fenntartja azonban a nyelvhelyességi és szerkesztési hibák javításának jogát.
16. A szerzők szakmai álláspontja a szerkesztőség és a kiadó álláspontjaként nem értékelhető és amennyiben azzal szemben a szerkesztőség jelentős etikai, vagy szakmai kifogást támaszt, élhet a közlés megtagadásának jogával.

Köszönjük, hogy megfelelően elkészített kézirat beküldésével segítik munkánkat és a kéziratküldéssel megtisztelik lapunkat!

A szerkesztőség